

СПІВЗАСНОВНИКИ:

Державна наукова установа
"Книжкова палата України імені Івана Федорова";
Харківська державна академія культури

Шеф-редактор — Сенченко М.
Головний редактор — Давидова І.
Заступниця головного редактора — Васьківська О.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Давидова І. — д-р наук з соц. комунікацій, проф.
(голова редколегії), акад. Нац. акад. наук вищ. освіти
України, Україна
Сенченко М. — д-р техн. наук, проф. (заступник голови
редколегії), Україна
Кобелєв О. — д-р наук з соц. комунікацій, проф.,
Україна
Гандзюк В. — канд. наук з соц. комунікацій, доц.,
Україна
Льганасва В. — д-р іст. наук, проф., Україна
Лопатовська І. — д-р філософії, доц., США
Мар'їна О. — д-р наук з соц. комунікацій, доц., Україна
Маркова В. — д-р наук з соц. комунікацій, проф.,
Україна
Мацюк Г. — канд. наук з соц. комунікацій, Україна
Сербін О. — д-р наук з соц. комунікацій, Україна
Ткаченко В. — д-р техн. наук, проф., Україна
Федушко С. — канд. техн. наук, доц., Україна
Шейко В. — д-р іст. наук, проф., Україна
Шпак В. — д-р іст. наук, проф., Україна

Рекомендовано до друку вченою радою Книжкової палати України (протокол № 4 від 23.04.2026).

Відповідальна за випуск — Жданова Н.
Коректура — Панченко Є.
Комп'ютерні складання та верстання — Радченко І.

Журнал "Вісник Книжкової палати" Атестаційною колегією Міністерства освіти і науки України віднесено до наукових фахових видань України в галузі соціальних комунікацій (наказ МОН від 29.06.2021 № 735).

Використання у будь-якій формі матеріалів, що опубліковані в журналі, узгоджується з редакцією. Посилання на видання обов'язкові. Авторські оригінали не повертаються. Редакція не завжди поділяє точку зору авторів статей.

Редакція, видавець і виготовлювач: Державна наукова установа "Книжкова палата України імені Івана Федорова".

Адреса: просп. Л. Каденюка, 27, Київ, Україна, 02094
Тел.: +380 (44) 292-01-34 (приймальня),
+380 (44) 292-30-11 (редакція)
Факс: +380 (44) 296-71-15
E-mail: visnyk@ukrbook.net

CO-FOUNDERS:

Ivan Fedorov Book Chamber of Ukraine
State Research Institution;
Kharkiv State Academy of Culture

Editorial director — Senchenko M.
Editor-in-Chief — Davydova I.
Deputy Editor — Vaskivska O.

MEMBERS OF THE EDITORIAL BOARD:

Davydova I. — Dr of Social Communication, Prof. (chairman of the editorial board), Acad. of the Nat. Acad. of Sciences of Higher Education of Ukraine, Ukraine
Senchenko M. — Dr of Technical Sciences, Prof. (deputy chairman of the editorial board), Ukraine
Kobieliev O. — Dr of Social Communication, Assoc. Prof., Ukraine
Handziuk V. — PhD of Social Communication, Assoc. Prof., Ukraine
Ihaneaeva V. — Dr of Historical Sciences, Prof., Ukraine
Lopatovska I. — PhD, Assoc. Prof., USA
Mariina O. — Dr of Social Communication, Assoc. Prof., Ukraine
Markova V. — Dr of Social Communication, Prof., Ukraine
Matsiuk H. — PhD of Social Communication, Ukraine
Serbin O. — Dr of Social Communication, Ukraine
Tkachenko V. — Dr of Technical Sciences, Prof., Ukraine
Fedushko S. — PhD of Technical Sciences, Assoc. Prof., Ukraine
Sheyko V. — Dr of Historical Sciences, Prof., Ukraine
Shpak V. — Dr of Historical Sciences, Prof., Ukraine

The Academic Council of the Book Chamber recommends printing this Bulletin (Protocol № 4 from 23.04.2026).

Editor — Zhdanova N.
Proofreader — Panchenko E.
Computer layout — Radchenko I.

The Board of Attestation of the Ministry of Education and Science designed the Bulletin of the Book Chamber of Ukraine as the professional scientific publication of Ukraine in the field of social communication. (Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine No. 735 of June 29, 2021).

You can use the materials printed in the Bulletin by an agreement with editorial staff. A reference to publications is necessary. Manuscripts are not returned. Editors are not always agreeing with point of view of the author.

Ivan Fedorov Book Chamber of Ukraine, State Research Institution is the editorial office, publisher and manufacturer.

Address: Av. L. Kadenuk, 27, Kyiv, Ukraine, 02094
Tel.: +380 (44) 292-01-34 (reception),
+380 (44) 292-30-11 (editors)
Fax: +380 (44) 296-71-15
E-mail: visnyk@ukrbook.net

З М І С Т

КНИГОЗНАВСТВО. ВИДАВНИЧА СПРАВА

- ГАНЕЧКО М.* Знищена пам'ять: втрати книжкових фондів і бібліотечної інфраструктури України в умовах російського вторгнення (2022—2025).....3

БІБЛІОТЕЧНА СПРАВА

- ГАРАГУЛЯ С.* Бібліотеки в парадигмі відкритої науки: академічний кейс6
ДЕНИС І., ГРИДЖУК О. Використання сучасних інтерактивних технологій під час викладання курсу "Електронний документообіг"12

СОЦІОКОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

- НАЗАРЕНКО О.* Вербальні та символічні засоби реалізації смислів у сучасній медіакомунікації.....16

ЖУРНАЛІСТИКА ТА МЕДІА

- АФАНАСЬСВ І., УЖАНСЬКА Т.* Методи аналізу українських масмедіа: практика та перспективи21

ІНФОРМАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ

- СТАДНИК Ю.* Цифрова трансформація документно-інформаційної діяльності: виклики та сучасні практики27
ГРИШИН В. Розвиток цифрової інфраструктури системи електронного документообігу органів державної влади32
КУШНІРИК Р., ЗВАРИЧ Т. Створення вебсайту для налагодження комунікації з клієнтами підприємства "АгроСвіт-Волинь"38

ЗА РУБЕЖЕМ

- НИКОЛАЙЧУК А.* Англосаксонська модель публічної бібліотеки та особливості її впровадження у провідних країнах світу42
ЛИСОВА І. Підтримка інтеграції іммігрантів — актуальний напрям діяльності закордонних бібліотек46

C O N T E N T 46

BOOKSCIENCE. PUBLISHING

- HANECHKO M.* Destroyed memory: losses of book funds and library infrastructure of Ukraine under the russian invasion (2022—2025)3

LIBRARIANSHIP

- HARAHULIA S.* Libraries in the Open Science paradigm: an academic case study6
DENYS I., HRYDZHUK O. Using modern interactive technologies during teaching in the course "Electronic document management"12

SOCIAL COMMUNICATION TECHNOLOGIES

- NAZARENKO O.* Verbal and symbolic means of realizing meanings in modern media communication16

JOURNALISM AND MEDIA

- AFANASIEV I., UZHANSKA T.* Methods of analyzing Ukrainian mass media: practice and prospects21

INFORMATION ACTIVITIES

- STADNYK Yu.* Digital transformation of document and information activity: challenges and modern practices27
HRYSHYN V. Development of digital infrastructure of electronic document management system in state authorities32
KUSHNIRYK R., ZVARYCH T. Creating a website to establish communication with clients of the enterprise AgroSvit-Volyn38

ABROAD

- NIKOLAYCHUK A.* The Anglo-Saxon model of the public library and the peculiarities of its implementation in leading countries of the world42
LISOVA I. Supporting immigrant integration is a relevant area of activity for foreign libraries46

[https://doi.org/10.36273/2076-9555.2026.4\(357\).3-5](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2026.4(357).3-5)

УДК 022.4+655.4/.5]-047.86:355.018](477-651.2:470-651.1)"2022/2025"(045)

Марина Ганечко,
старша наукова співробітниця
відділу моніторингу книжкової індустрії та медіа
Книжкової палати України
zmi@ukrbook.net
<https://orcid.org/0009-0001-6928-0376>

Знищена пам'ять: втрати книжкових фондів і бібліотечної інфраструктури України в умовах російського вторгнення (2022—2025)

У статті наведено результати дослідження масштабів і наслідків втрат книжкових фондів, бібліотечної та видавничої інфраструктур України внаслідок російської військової агресії 2022—2025 рр. Проаналізовано історичний контекст збереження культурних пам'яток на українських землях, окреслено сучасні виклики, пов'язані з руйнуванням матеріальної та цифрової книжкової спадщини, розглянуто феномен цілеспрямованого знищення культурного надбання як воєнний злочин. Особливу увагу приділено реакціям української та міжнародної спільнот, зокрема механізмам підтримки й солідарності. На основі комплексного аналізу масштабів і особливостей втрат бібліотечної та видавничої інфраструктур України запропоновано можливі напрями їх відновлення, а також заходи зі збереження національної пам'яті, що є важливими для формування стратегії культурної політики в повоєнний період, а саме: системне документування втрат, створення повних реєстрів знищених бібліотек і колекцій, резервне цифрове копіювання фондів, активне залучення технологій, зокрема штучного інтелекту, для реконструкції втрачених чи пошкоджених ресурсів.

Ключові слова: унікальні колекції; культурна спадщина; втрати книжкових фондів; руйнування бібліотечної та видавничої інфраструктур; культурний геноцид; збереження історичної пам'яті; цифрова книговидавнича сфера

Постановка проблеми. Російська збройна агресія проти України, яка триває від 2022 р., спричинила масштабне руйнування бібліотек і поліграфічних підприємств, що призвело до втрат книжкових фондів та спроб підмінити національний культурний простір пропагандою. Унаслідок обстрілів, окупації та мародерства знищено або пошкоджено тисячі одиниць друкованої продукції, а значна кількість бібліотек позбавлена можливості функціонувати як освітні й культурні центри.

Попри наявність окремих звітів, бракує цілісного уявлення про реальні масштаби втрат галузі і їхній вплив на збереження національної пам'яті та культурної самобутності українців. Це суттєво ускладнює розроблення стратегій відновлення та захисту бібліотечної мережі й книжкових фондів.

Отже, розв'язання окресленої проблеми передбачає визначення масштабів втрат і пошкоджень книжкових фондів, бібліотечної та видавничої інфраструктур України в умовах російсько-української війни 2022—2025 рр.; аналіз культурних і соціальних наслідків; пошук шляхів збереження національної культурної ідентичності.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблематику руйнування бібліотек, видавничої та культурної інфраструктур України внаслідок російської агресії ґрунтовно висвітлено в сучасних

наукових, аналітичних і медійних публікаціях. Зокрема, у працях С. Зворського, М. Лапшиної, Д. Козлової [1; 6; 7] розкрито гуманітарно-культурний вимір втрат: бібліотеки розглянуто не лише як сховища знань, а і як осередки колективної пам'яті, мовної ідентичності й культурного спротиву. У матеріалах Міністерства культури України, "Української літературної газети", інтернет-видань "Суспільне Мовлення" та "Українська правда" [2—5] подано статистичні дані щодо масштабів руйнувань (сотні знищених чи пошкоджених бібліотек, тисячі втрачених книжкових фондів) та окреслено їхні наслідки для локальних громад. Значну увагу приділено стану видавничої галузі та поліграфічної інфраструктури, зокрема знищення потужностей харківського підприємства "Фактор-Друк" стало знаковим прикладом впливу війни на національний книжковий ринок [9; 10]. Ці джерела свідчать про системність руйнування культурних інституцій як елементу політики культурного геноциду РФ, спрямованої на викорінення української ідентичності.

Міжнародний контекст проблеми відображають звіти UNESCO, ICOMOS, Lieber Institute West Point та цифрові ініціативи SUCHO [13; 14; 16; 17], які фіксують порушення положень Гаазької конвенції 1954 р. про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту. У зазначених

документах наголошено на важливості фіксації збитків, міжнародного моніторингу та цифрового збереження культурної спадщини. Аналітичні огляди PEN Ukraine, Українського інституту книги та громадських проєктів (UBI, USP Ltd) засвідчують тенденції до дерусифікації бібліотечних фондів, цифровізації ресурсів і посилення громадської участі у відновленні культурного середовища [11; 15; 18; 20].

Отже, автори більшості досліджень і публікацій фіксують факти втрат культурної спадщини, документують процес дерусифікації бібліотек, аналізують вплив війни на культурну сферу та акцентують на значущості цієї теми для міжнародної спільноти, однак здебільшого зосереджуються на окремих аспектах проблеми: руйнуванні бібліотек, видавничих потужностей чи захисті цифрових колекцій. Натомість комплексних досліджень, які одночасно охоплюють історичний контекст, масштаби втрат і стратегії відновлення книжкових фондів, бібліотечної та видавничої інфраструктур, досі бракує, що й визначає актуальність пропонованої розвідки.

Мета статті — комплексно проаналізувати масштаби й особливості втрат книжкових фондів, бібліотечної та видавничої інфраструктур України внаслідок російської агресії 2022—2025 рр.; розглянути ці процеси в контексті історичного досвіду збереження культурної спадщини та окреслити перспективи її відновлення в умовах сучасних міжнародних ініціатив.

Виклад основного матеріалу дослідження. Культурна спадщина є невіддільною частиною ідентичності нації, джерелом історичної пам'яті та основою духовного розвитку суспільства. Бібліотеки — головні інституції, які забезпечують збереження культурного надбання, надають доступ до знань і формують культурне середовище. Війна — це не лише збройне протистояння, а й цілеспрямована атака на культурний генофонд, мову та історичну пам'ять народу. З початком повномасштабного вторгнення РФ в Україну 24 лютого 2022 р. світ став свідком не тільки руйнування міст і загибелі мирного населення, а й цілеспрямованого нищення культурних цінностей: книжкових колекцій, бібліотек, архівів, друкарень і видавництв. Книга як символ знань і національної пам'яті стала об'єктом фізичного й ідеологічного знищення.

Українські бібліотеки, музеї та архіви зазнали величезних втрат — сотні тисяч видань знищено внаслідок обстрілів, пожеж, мародерства чи навмисного спалення. На окупованих територіях бібліотечні фонди вилучають або замінюють пропагандистською літературою. Акти

вандалізму призводять до безповоротної втрати унікальних зібрань і позбавляють мільйони людей доступу до знань, ставлячи під загрозу історичну пам'ять та культурний суверенітет України. Фіксація цих втрат, аналіз їхніх наслідків і розроблення стратегій відновлення є критично важливими завданнями для післявоєнної відбудови держави та збереження її культурної ідентичності.

Історичний контекст збереження культурної спадщини в Україні

Українська культура формувалася у складних історичних обставинах. Одним із головних інструментів збереження національної ідентичності були саме книги — від стародруків Києво-Печерської лаври до підпільних видань українських дисидентів ХХ ст.

Від часів Київської Русі бібліотеки слугували центрами знань і духовного розвитку суспільства. У різні історичні періоди: доба Гетьманщини, міжвоєнний час, радянська епоха — українське книговидання то розвивалося, то опинялося під заборонаю. Валуєвський циркуляр, Емський указ, радянська цензура й "ідеологічні чистки" бібліотек послідовно обмежували доступ до українського слова.

Під час Другої світової війни та нацистської окупації було втрачено десятки тисяч книг, насамперед у Харкові, Києві та Львові. У ХХ ст. самвидав став символом інтелектуального опору, засобом збереження правди та національної пам'яті.

Цей історичний контекст засвідчує, що війна проти української книги — явище не нове. Вона триває століттями, лише змінюючи форми, проте досвід переконує: книга завжди була не лише об'єктом переслідування, а й потужним засобом національного відродження [1].

Масштаби та характер втрат українського книжкового фонду від 2022 р. і дотепер

Після початку повномасштабного вторгнення РФ у лютому 2022 р. національна культура опинилася в зоні загрози. Школи, бібліотеки, музеї, архіви, друкарні стали метою обстрілів або були навмисно зруйновані на тимчасово окупованих територіях. Від бомбардувань постраждали десятки обласних і районних книгозбірень, а частину унікальних фондів знищено безповоротно.

Масштаби втрат фондів бібліотек і книжкових колекцій у межах України є значними, що підтверджує офіційна статистика українських і міжнародних інституцій.

Зокрема, за інформацією Міністерства культури України, внаслідок російської агресії "у 2025 році... зруйновано та пошкоджено 307 пам'яток культурної спадщини та 261 об'єкт культурної інфраструктури. Загалом від початку

повномасштабного вторгнення зазнали руйнувань 1640 пам'яток культурної спадщини та 2446 об'єктів культурної інфраструктури", поміж яких 854 бібліотеки пошкоджені, а 498 культурних об'єктів повністю знищено. Серед пошкоджених пам'яток культурної спадщини 153 мають статус національного значення, 1333 — місцевого, 154 — щойно виявлені [2].

Головна бібліотекарка Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого В. Здановська, спираючись на дані електронної системи моніторингу, констатувала, що на початок 2024 р. втрати бібліотечного фонду сукупно становили понад 1,5 млн видань [3].

Уповноважений із захисту державної мови Т. Кремень зазначив, що через агресивні дії РФ станом на кінець вересня 2024 р. загальні втрати українського книжкового фонду перевищували 200 млн примірників, що становить суттєву загрозу національній культурній спадщині й інформаційній безпеці [4]. Це лише зафіксовані випадки — реальні цифри можуть бути значно вищими.

Станом на 26 листопада 2025 р. ЮНЕСКО верифікувала факти пошкодження 512 культурних об'єктів, серед яких — 18 бібліотек та 1 архів, 152 релігійні об'єкти, 268 будівель, що мають історичне та/або мистецьке значення, 37 музеїв, 33 пам'ятники, 3 археологічні пам'ятки [13].

Найбільше постраждали бібліотеки у Харківській, Херсонській, Донецькій, Миколаївській, Сумській, Одеській і Київській областях. Загалом пошкодження зафіксовано в 18 областях, а руйнування — у 324 територіальних громадах України. Майже вся територія Луганської та значні частини Запорізької, Донецької та Херсонської областей перебувають у тимчасовій окупації, що унеможливує точний обрахунок кількості закладів культури, постраждалих внаслідок бойових дій та окупації [2].

Російські ракетні удари завдали серйозних втрат українській культурній спадщині, пошкодивши, зокрема, обмінний та резервний фонди Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого, а також корпус Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського — одних із найважливіших науково-культурних установ країни [5]. Ці показники продовжують зростати, оскільки тривають бойові дії, водночас експерти фіксують факти нових пошкоджень на деокупованих територіях. Бібліотечні будівлі, що часто є частиною цивільної інфраструктури, зазнають прямих ударів від ракет, артилерії, авіабомб. Це призводить до повного або часткового руйнування приміщень, пожеж, пошкодження й знищення книжкових фондів.

Розглянемо докладніше масштаби пошкоджень українських бібліотек.

Харківська область — один із найбільш постраждалих регіонів. Постійні обстріли Харкова, Ізюма, Балаклі, Куп'янська призвели до руйнувань чи критичних пошкоджень численних бібліотек. Ракетних ударів зазнала Харківська обласна універсальна наукова бібліотека; після звільнення Ізюму виявилася розграбованою міська бібліотека: книги українською вилучили, а приміщення використовували як штаб; у Харкові пошкоджено Наукову бібліотеку ХНУ ім. В. Н. Каразіна, зокрема читальні зали та фонди періодики XIX—XX ст. [6].

Донецька та Луганська області втратили більшість бібліотечних установ через бойові дії й окупацію. У 2022 р. було повністю знищено бібліотеки Маріуполя, Волновахи, Бахмута, Лисичанська та Сіверськодонецька. Маріупольську Центральну міську бібліотеку імені В. Г. Короленка зруйновано разом із книжковими зібраннями. Російські окупанти проводять "чистки" бібліотечних фондів, вилучаючи та знищуючи книги українською, літературу, що стосується історії нашої країни, Голодомору, демократії, а натомість завозять російські пропагандистські видання. Зафіксовано факти мародерства й вивезення цінних колекцій та архівів до РФ, що є актом культурного геноциду [7; 8].

У *Херсонській області* після деокупації разом із фізичним руйнуванням будівель зафіксовано факти масштабного мародерства й вилучення бібліотечних фондів окупантами.

Чернігівська, Сумська, Київська області, попри звільнення від окупації, також постраждали під час бойових дій. У Гостомелі, Бучі, Ірпені та Чернігові пошкоджено бібліотеки, втрачено частину фондів. Зокрема, Чернігівська обласна бібліотека для юнацтва постраждала від авіаударів, частина зібрання згоріла.

У с. Лимани *Миколаївській області* окупанти використовували бібліотеку як контрольно-пропускний пункт, а книжкові полиці — як амбразури, перетворивши заклад культури на частину військової інфраструктури.

На окупованих територіях бібліотеки часто стають осередками пропаганди чи військовими штабами, що нівелює їх основне призначення. Навіть без прямих руйнувань бібліотечні фонди зазнають пошкоджень через брак опалення, електрики та води. Особливо загрозливою є втрата стародруків й унікальних колекцій, як-от у Бердянську чи Мелітополі, де викрадено рідкісні етнографічні видання та документи XIX ст. [6].

(Далі буде)

Надійшла до редакції 19.01.2026

[https://doi.org/10.36273/2076-9555.2026.4\(357\).6-12](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2026.4(357).6-12)
УДК 027.021:004.775]:001.89](477)(045)

Сергій Гарагуля,
кандидат наук із соціальних комунікацій,
директор Інституту інформаційних технологій НБУВ
garagulia@nbuv.gov.ua
<https://orcid.org/0000-0002-5564-9494>
Scopus Author ID: 59960763800
Researcher ID: AAE-8791-2020

Бібліотеки в парадигмі відкритої науки: академічний кейс

Статтю присвячено аналізу трансформації ролі академічних бібліотек у контексті становлення та розвитку парадигми відкритої науки. Наголошено, що сучасна академічна бібліотека з посередника в наданні доступу до інформації перетворюється на стратегічного партнера в науково-дослідному процесі на засадах відкритості даних, публікацій, цифрових ресурсів. На основі академічного кейсу Національної академії наук (НАН) України проаналізовано практичні механізми впровадження принципів відкритості в консолідованому ресурсі дослідницьких даних і відкритих публікацій LibNAS UA. Розглянуто роль провідних світових бібліотек у впровадженні інституційних репозитаріїв, систем керування дослідницькими даними, підтримці відкритих ідентифікаторів (ORCID, DOI, ROR) і забезпеченні відповідності міжнародним стандартам відкритості (FAIR, OpenAIRE). Зосереджено увагу на нових сервісних підходах бібліотек, зокрема супроводі дослідників у питаннях підготовки планів керування даними, самоархівування публікацій, вибору журналів відкритого доступу, використання ліцензій Creative Commons, а також консультуванні щодо етики публікацій і відповідального використання даних. Проведений аналіз демонструє, як впровадження інструментів і політик відкритої науки сприяє підвищенню видимості наукових результатів, розширенню міжнародної співпраці, посиленню інституційної репутації та формуванню інноваційного середовища для дослідників. Підсумовано, що успішна реалізація принципів відкритості потребує узгоджених стратегій, підвищення рівня цифрових компетентностей бібліотечного персоналу й активної міжінституційної взаємодії.

Ключові слова: Бібліотечний портал НАН України; відкрита наука; дослідницька інфраструктура; репозитарії; сервіси підтримки досліджень; керування даними; цифрова наукова комунікація

Постановка проблеми. Концепція відкритої науки (Open Science), що охоплює відкритий доступ до публікацій, відкриті дослідницькі дані, прозорі методології, відкриті освітні ресурси та нові моделі наукової комунікації, радикально трансформують традиційний цикл створення й поширення знань. У цих умовах бібліотеки як установи, що історично забезпечують збереження, організацію та доступ до інформації, опиняються перед потребою переглянути функції, моделі роботи й інструменти підтримки наукової діяльності.

Проблема полягає в розриві між потенційною роллю бібліотек як стратегічних учасників відкритої науки та реальним станом їх готовності забезпечувати інфраструктуру, методичну, освітню й організаційну підтримку цього процесу. Постає завдання комплексного дослідження таких питань: які функції бібліотек змінюються під впливом відкритої науки; які нові компетентності потрібні бібліотекарям; які бар'єри заважають ефективному впровадженню відкритих практик; які моделі роботи є найперспективнішими.

Актуальним також вважаємо визначення поточного функціоналу та перспектив розвитку сервісів відкритої науки в академічних бібліотеках

світу й, зокрема, інтегрованих бібліотечних сервісів на прикладі НАН України. В Академії активно розвивається низка інтегрованих сервісів відкритої науки, об'єднаних на Порталі відкритої науки (<https://openscience.nas.gov.ua/>). Сервіси охоплюють майже всі складники відкритої науки: дані досліджень, препринти, відкриті публікації та журнали, харвестинг наукових текстів, центри колективного користування науковим обладнанням тощо. У Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського (НБУВ) як провідній бібліотеці Академії в контексті відкритої науки впродовж останніх років розвивається ресурс дослідницької інформації та публікацій відкритого доступу — Бібліотечний портал НАН України LibNAS UA (<http://libnas.nbuv.gov.ua/>).

Аналіз досліджень і публікацій. Досвід бібліотек світу щодо впровадження засад відкритої науки узагальнено й концептуалізовано в низці розвідок: N. Chakravorty et al. [10], T. Kaarsted et al. [11], C. Pike et al. [12], S. Mussarat et al. [13], R. Vicente-Saez et al. [14], Y. Yuan et al. [15] тощо. Дослідники наголошують, що нові моделі бібліотечного обслуговування потребують нових фахових ролей і компетенцій, спонукаючи бібліотеки

до впровадження таких посад, як бібліотекар даних (databrarian), бібліотекар-медіатор чи бібліотекар-зв'язківець (liaison librarian), куратор даних, фахівець з управління дослідницькою інформацією тощо. Значну увагу в дослідженнях приділено безпеці даних та унормуванню етичного використання наукових ресурсів відкритого доступу, що створює додаткові виклики для бібліотечної спільноти. Важливим соціокультурним внеском бібліотек до відкритої науки є широкий спектр практик, спрямованих на демократизацію знань, подолання цифрової нерівності, підвищення прозорості та залучення суспільства до наукових процесів. Цей рух дістав назву громадянської науки (Citizen Science) й суттєво змінює роль бібліотек як центрів наукової комунікації, освіти та взаємодії з громадою.

В українській науці питання відкритого доступу до наукових текстів, формування бібліотечних ресурсів на засадах відкритої науки, ролі бібліотек в інфраструктурі дослідницької інформації розглянуто в публікаціях Л. Дубровіної, Ю. Капіци, О. Хіміча та ін. [1], А. Жарінової та Т. Ярошенко [3], Н. Кобижчі та Л. Прокопенко [4], К. Лобузіної [5]. Лейтмотивом цих досліджень є обґрунтування нових функцій бібліотек на ринку знань: формування сервісів підтримки досліджень і систем керування дослідницькою інформацією, розвитку цифрової грамотності, курування дослідницьких даних тощо. Основними чинниками успішності бібліотечних проєктів більшість науковців визнає інтегрованість у міжнародні системи наукової інформації та забезпечення інтероперабельності цифрових платформ.

Слід виокремити й нормативну базу імплементації відкритої науки на національному [6] і відомчому [7—9] рівнях. Ці документи спрямовані на гармонізацію законодавства в царині відкритої науки з чинними нормами ЄС, що є вагомим складником євроінтеграційних процесів у нашій державі. Цією логікою керуються й розробники професійного стандарту "Фахівець з управління дослідницькими даними" (<https://tinyurl.com/v4rwyucvb>), який має бути затверджений МОН із метою впровадження в роботу наукових установ, ЗВО та бібліотек нової штатної одиниці.

Мета статті — проаналізувати специфіку створення й упровадження сервісів відкритої науки у провідних бібліотеках світу; розробити рекомендації для подальшого розвитку інструментарію відкритої науки у вітчизняних бібліотеках, спираючися на актуальний досвід академічної бібліотеки зі створення інтегрованого відомчого ресурсу дослідницької інформації та відкритих публікацій.

Виклад основного матеріалу дослідження.

У контексті порушеної теми було проаналізовано досвід низки провідних бібліотек світу зі створення й впровадження сервісів відкритої науки.

Гарвардська бібліотека (США) адмініструє одну з найстаріших і найвідоміших платформ для відкритих дослідницьких даних — Harvard Dataverse (<https://dataverse.harvard.edu/>). Це репозитарій, у якому дослідники розміщують відкриті набори даних, що забезпечує DOI, метадані, тривале збереження та можливість повторного використання. Платформа стала глобальною, нею послуговуються сотні університетів і наукових організацій. Станом на кінець 2025 р. ресурс містив понад 226 тис. наборів даних (датасетів).

Бібліотека Конгресу (США) активно оцифровує фонди та робить їх загальнодоступними у форматі відкритих даних. Установа також публікує власні набори даних через LC Labs (<https://labs.loc.gov/>), заохочуючи дослідників, цифрових гуманітаріїв і технічних фахівців використовувати матеріали у проєктах відкритої науки. Потенціал колективної роботи в середовищі віртуальних дослідницьких лабораторій окреслено у стратегії розвитку бібліотеки.

Бібліотека Массачусетського технологічного інституту (США) стала ініціатором однієї з найвідоміших університетських політик відкритого доступу. Вона охоплює відкрите видавництво MIT Press (<https://mitpress.mit.edu/>); хостинг відкритих репозитаріїв DSpace (які, зокрема, використовує більшість ЗВО України для репрезентації інституційних публікацій); розроблення моделі knowledge futures (<https://www.knowledgefutures.org/>) для відкритої наукової комунікації.

Британська бібліотека активно підтримує відкриті дослідження через дослідницький репозитарій для установ культурної спадщини (<https://iro.bl.uk/>); політику відкритого доступу до докторських дисертацій (EThOS); відкриття частини своїх цифрових колекцій через інтерфейс API.

Бібліотека CERN (Швейцарія). Європейська організація ядерних досліджень CERN разом із бібліотекою CERN підтримує глобальну платформу Zenodo (<https://zenodo.org/>), яка є універсальним репозитарієм для відкритих даних, статей, програмного коду та звітів. Zenodo забезпечує відкритий доступ незалежно від дисципліни чи установи й широко використовується в європейських проєктах відкритої науки. Започаткований 2013 р. ресурс наразі акумулював 5 петабайтів дослідницької інформації, а охоплення аудиторії сягає 45 млн унікальних відвідувань щорічно.

Національна бібліотека Фінляндії створила платформу Finna (<https://finna.fi>), яка агрегує

культурні та наукові ресурси країни й надає відкриті дані через API. Це сприяє відкритим дослідженням у гуманітарних і соціальних науках. Для усіх користувачів бібліотечної системи країни платформа є єдиною точкою входу до персоналізованих сервісів.

Бібліотека Університету Осло (Норвегія) розробила комплексну програму підтримки дослідницьких даних, що охоплює консультації щодо етики, структури метаданих, вибору репозитаріїв і довготривалого збереження (<https://www.ub.uio.no/english/about/projects/rdm-skills/>). Бібліотека також координує курси з відкритої науки для дослідників.

Національна бібліотека Нідерландів у співпраці з інститутом DANS (Data Archiving and Networked Services), який є однією з провідних інфраструктур відкритих дослідницьких даних в Європі, просуває стандарти FAIR (придатності ресурсів до пошуку, доступу, інтероперабельності та повторного використання), консультує науковців щодо керування даними й підтримує відкриті архіви. Бібліотека є куратором національного плану впровадження відкритої науки в Нідерландах (<https://www.kb.nl/en/over-ons/expertises/open-science>).

Неможливо оминати увагою й великі міжнародні бібліотечні проєкти в царині відкритої науки.

Europeana (ЄС) (<https://www.europeana.eu/>) наразі об'єднує мільйони документів із сотень культурних і наукових установ країн Європи. Її модель поширення відкритих метаданих і вільних цифрових копій стала прикладом для проєктів цифрової гуманітаристики та сприяє розвитку відкритих досліджень у сфері культури.

Міжнародний консорціум OpenAIRE (ЄС) (<https://www.openaire.eu/>) через участь університетських бібліотек ЄС забезпечує відкритий доступ до наукових результатів, підтримує репозитарії, агрегує метадані та допомагає дослідникам виконувати політики відкритої науки в межах програм Horizon.

Спираючись на результати проведеного аналізу, можемо констатувати, що бібліотеки відіграють дедалі важливішу роль у розвитку відкритої науки, оскільки забезпечують інфраструктуру доступу до наукових знань, підтримують збереження та стандартизацію дослідницьких даних, слугують потужним освітнім і консультативним ресурсом для науковців, які прагнуть дотримуватися принципів відкритості, прозорості й відтворюваності. Бібліотечні установи створюють і підтримують інституційні репозитарії, у яких зберігаються статті, дисертації, наукові дані й інші результати досліджень, водночас впровад-

жуючи стандарти метаданих і підходи до довготривалого збереження інформації, що суттєво підвищує доступність та впорядкованість наукового доробку. Завдяки тренінгам і консультаціям бібліотекарі допомагають дослідникам орієнтуватися у відкритих ліцензіях, авторському праві й керуванні дослідницькими даними, навчаючи створювати плани їх збереження та поширення, обирати відповідні формати, інструменти й сховища.

Синергія між бібліотеками, освітнім і науковим середовищем у межах відкритої науки має особливе значення, оскільки підсилює вплив та видимість наукових результатів, сприяє інноваціям і можливості міждисциплінарної співпраці, робить знання доступнішим не лише для академічної спільноти, а й для широкого кола науковців, освітян, студентів і громадськості. Завдяки бібліотекам, які підтримують відкриті журнали, репозитарії та принципи FAIR, відкриті дані стають ресурсом для нових досягнень, повторного використання інформації та розвитку міжгалузевих досліджень, що в підсумку сприяє підвищенню якості й прозорості наукового процесу. Така співпраця не лише забезпечує вільний доступ до текстів і даних, а й формує нові культурні та організаційні моделі, у яких відкритість (транспарентність) стає невіддільною частиною наукової етики.

Попри значний потенціал, на шляху бібліотек у реалізації принципів відкритої науки постає низка перешкод, пов'язаних з юридичними обмеженнями, недосконалістю авторського права, ліцензійними бар'єрами та нерозумінням багатьма дослідниками специфіки відкритих ліцензій. Нестача фінансування ускладнює створення та підтримку технічної інфраструктури, необхідної для тривалого зберігання великих обсягів даних і забезпечення їх сумісності між різними системами, а також уповільнює процес цифрової трансформації бібліотек. Значною проблемою залишається нерівномірний рівень цифрових компетентностей серед науковців і бібліотекарів, оскільки робота з дослідницькими даними, відкритими стандартами й спеціалізованими платформами потребує нових навичок та готовності до професійного переосмислення традиційних ролей. Не менш серйозним є культурний спротив: частина науковців або побоюється втрати контролю над даними й потенційного зниження конкурентоспроможності, або недооцінює користь відкритого доступу порівняно з публікаціями в журналах комерційного типу.

Досвід НБУВ: інтегрований академічний ресурс. НБУВ у контексті впровадження положень відкритої науки реалізувала масштабний проєкт

із консолідації дослідницької інформації та відкритих публікацій — цифрову платформу "Бібліотечний портал НАН України LibNAS UA" (<http://libnas.nbu.gov.ua/>). Ресурс складається з трьох основних інформаційних блоків: "Установи" (містить дослідницьку інформацію щодо інститутів НАН України: наукові профілі в базах даних Scopus, Web of Science, Google Scholar, міжнародні ідентифікатори ROR, GRID, ISNI, VIAF, WorldCat, WikiData тощо, сайти та профілі установи в соцмережах); "Науковці" (2114 профілів колишніх і чинних академіків та членів-кореспондентів НАН України. Для кожної особи наведено відомості щодо професійної діяльності, посилання на Author ID та Researcher ID, ідентифікатори ORCID, ISNI, VIAF, WorldCat, WikiData, згенеровано дані про всі наявні в електронному каталозі НБУВ публікації); "Публікації" (подано статті установ у Scopus).

Для консолідованої репрезентації академічної періодики започатковано розділ "Журнали НАН України" (<http://jnas.nbu.gov.ua>). Станом на кінець 2025 р. у ньому подано 183,4 тис. повних текстів статей із 348 академічних журналів (понад 10,8 тис. випусків). Варто зазначити, що 71 видання НАН України з-поміж розміщених на сайті припинило випуск, проте всі надані редакціями публікації й надалі залишатимуться у відкритому доступі. Це особливо цінно, враховуючи, що значна частина видань припинила виходити внаслідок агресії РФ проти України 2014 р., сайти журналів неактивні, й НБУВ наразі є чи не єдиною установою, де зберігаються архіви публікацій із цих видань.

Консолідована репрезентація корпусу академічної періодики в єдиному вікні доступу дає змогу здійснювати аналітику входження журналів НАН України до престижних міжнародних баз даних наукової інформації. Зокрема, станом на кінець 2025 р. у Scopus індексується 59 видань НАН України (+4 видання порівняно з 2023 р.), у Web of Science — 38 (+9 порівняно з 2023 р.), в Index Copernicus — 172 (+2 порівняно з 2023 р.), у Directory of Open Access Journals — 55 (+1 порівняно з 2023 р.).

Найважливіше технологічне зрушення відбулося у процесах трансферу даних академічної періодики на єдину видавничу платформу Open Journal Systems (OJS). Її використання рекомендовано Положенням про журнал відкритого доступу НАН України від 20.03.2024 р. [8]), і вже 150 академічних видань працюють на OJS (+84 порівняно з 2023 р.). Це суттєво спрощує обмін інформацією, індексування в наукових базах даних, інтеграцію метаданих до міжнародних харвестерів завдяки уніфікації інтерфейсів та описових

полів. Докладно досвід реалізації проекту "Журнали НАН України" висвітлено у статті [2].

У 2025 р. у НБУВ розпочався черговий етап розвитку Репозитарію наукових текстів НАН України: збір, консолідація та оприлюднення неперіодичного сегмента академічних публікацій, який має доповнити ресурси наукової періодики й комплексно відобразити публікаційну діяльність Академії. Для репрезентації неперіодичного сегмента академічних публікацій було обрано програмне забезпечення з відкритим програмним кодом Open Monograph Press (OMP; <https://pkp.sfu.ca/software/omp>), розроблене Public Knowledge Project — проектом Університету Саймона Фрезера (Канада). Попри первинне призначення слугувати видавничим інструментом, OMP у бібліотеці забезпечує інтеграцію з DOI (наприклад, через CrossRef), експорт / імпорт метаданих (Dublin Core, ONIX), збирання статистики переглядів / завантажень, експорту даних за протоколом OAI-PMH.

Отже, бібліотеки можуть ефективно використовувати зазначене програмне забезпечення для створення репозитаріїв, поточної та ретрокаталогізації е-ресурсів, архівування й довготривалого збереження опублікованих матеріалів, зокрема за допомогою мереж LOCKSS (<https://www.lockss.org/>), CLOCKSS (<https://clockss.org/>) або інших репозитаріїв, що забезпечують резервне копіювання та дотримання міжнародних стандартів збереження цифрового контенту. Рішення НБУВ щодо запровадження цього програмного продукту ґрунтувалося на принципі інтероперабельності, адже платформа OMP здатна забезпечити сумісність із більшістю актуальних форматів метаданих, що забезпечить якісний і швидкий імпорт даних щодо публікацій від сторонніх контрибуторів.

Станом на кінець 2025 р. монографічний сегмент Репозитарію наукових текстів НАН України налічував понад 120 видань від 8 установ. На ресурсі налаштовано двомовний інтерфейс (українська й англійська мови), автоматичне формування бібліографічних посилань за міжнародними стилями цитування (APA, MLA, Harvard, Chicago тощо). Ресурс функціонує в тестовому режимі з доступом для зареєстрованих користувачів.

Метою подальшого розвитку монографічного корпусу Репозитарію наукових текстів НАН України є активне залучення нових контрибуторів даних (очікується повне охоплення всіх установ Академії), розширення каталогу та поглиблення ретроспекції видань, формування комплексного наукового портфоліо з усіма актуальними афіліаціями, публікаціями й відображенням науково-адміністративної діяльності, агрегація показників публікаційної активності та цитова-

ності на рівні окремих установ і НАН України загалом, візуалізація даних наукових портфоліо для наочнішого відображення затребуваності й використання досліджень.

Успішний досвід інтеграції даних Репозитарію наукових текстів НАН України до міжнародних харвестерів (наприклад, Білефельдської академічної пошукової системи, <https://www.base-search.net/>) потребує масштабування, адже бракує універсального інструменту промоції наукових досліджень: кожен конкретний ресурс має власні аудиторію й механізми поширення інформації у фахових спільнотах, тож досягнення якнайширшого охоплення харвестерами даних буде одним із пріоритетних завдань НБУВ на 2026 рр. Зважаючи на численні адміністративні, правові й технологічні колізії, пріоритетним напрямом є визначення оптимального переліку ресурсів для інтеграції з-поміж тих, які підтримують протокол збирання метаданих Ініціативи відкритих архівів (ОАІ-РМН).

Бібліотечний портал НАН України став дієвим інструментом аналітики наукової діяльності на відомчому рівні, що дає змогу в динаміці відстежувати публікаційну активність окремих інститутів, секцій і відділень Академії, рівень їх інтегрованості до міжнародних систем наукової інформації.

Висновки. За результати дослідження можемо констатувати, що провідні бібліотеки світу знайшли власну нішу на динамічному ринку знань, і наразі є повноцінними партнерами у розвитку інтегрованих сервісів підтримки досліджень, систем дослідницької інформації, ресурсів відкритих публікацій тощо. Ресурс академічних публікацій, створений НБУВ, також має позитивну динаміку охоплення користувачів і залучення інституційних учасників. Завданням найближчого майбутнього є інтенсивна інтеграція з міжнародними системами дослідницької інформації, що передбачає налаштування інтероперабельності академічного ресурсу.

Подальший розвиток парадигми відкритої науки в бібліотеках вбачаємо в такій площині:

— розроблення на рівні бібліотеки політики відкритих даних, відкритих публікацій, авторських прав і довготривалого зберігання дослідницьких матеріалів;

— виокремлення штатної одиниці "координатор відкритої науки" або групи підтримки до-

слідників; забезпечення можливості регулярного підвищення кваліфікації цих фахівців;

— активне впровадження дослідницьких ідентифікаторів ORCID, DOI, ROR, ISNI, VIAF тощо для забезпечення авторитетного контролю; допомога дослідникам у реєстрації та сталому супроводі цих профілів;

— забезпечення сумісності із Zenodo, OSF, Europe PMC, Figshare, використання API для автоматичного обміну метаданими з глобальними сервісами;

— проведення тренінгів, присвячених відкритим публікаціям, публікаційній етиці, керуванню даними, підготовці Data Management Plan (DMP), принципам OpenAIRE, FAIR, самодепонуванню, репозитарним технологіям;

— популяризація політики відкритої науки серед наукової спільноти через довідкові портали, FAQ, навчальні відео, онлайн-гіди, відкриті лекції, вебінари;

— надання консультацій із питань авторського права, ліцензій Creative Commons.

Сучасні бібліотеки виконують не лише традиційні функції зі зберігання й поширення інформації, а й активно долучаються до формування інфраструктури відкритої наукової комунікації. Перехід до відкритості потребує нових компетентностей у сфері керування даними, авторських прав, цифрової грамотності, побудови партнерств і роботи з дослідницькими інструментами. Ці вимоги формують нову динамічну модель бібліотекаря як фахівця з наукової комунікації та цифрового посередника.

Для повноцінної інтеграції бібліотек у парадигму відкритої науки необхідна підтримка на рівні державної політики. Розвиток відкритого доступу та відкритих даних потребує розроблення регуляторних механізмів, пошуку шляхів фінансування, стандартизації процесів, програм підвищення кваліфікації й інституційної підтримки. Без цих заходів потенціал бібліотек реалізується лише частково. Установи, які активно впроваджують принципи відкритості, трансформуються в сучасні центри наукової комунікації, цифрової освіти та громадської взаємодії. Бібліотеки, що інтегруються в мережі співпраці та підтримують міжсекторні ініціативи, мають перспективи стати важливими інституціями в національних системах науки й освіти.

Список бібліографічних посилань

1. Відкрита наука: візія Національної академії наук України : кол. моногр. / А. Г. Загородній (наук. ред.) та ін. Київ : Академперіодика, 2025. 202 с. DOI: <https://doi.org/10.15407/akademperiodyka.555.202>.
2. Гарагуля С. С. Репозитарій наукових текстів Національної академії наук України: поточний стан та перспективи розвитку. *Бібліотечний вісник*. 2025. № 1. С. 3—13. DOI: <https://doi.org/10.15407/bv2025.01.003>.
3. Жарінова А. Г., Ярошенко Т. О. Депонування результатів інтелектуальної діяльності: виклики й можливості відкритого доступу та відкритої науки для України. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2023. Вип. 11. С. 62—81. DOI: <https://doi.org/10.31866/2616-7654.11.2023.282663>.

4. Кобижча Н., Прокопенко Л. Бібліотеки закладів вищої освіти у забезпеченні відкритого доступу: від концепції до впровадження власних практик відкритої науки. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2025. Вип. 15. С. 82—99. DOI: <https://doi.org/10.31866/2616-7654.15.2025.335079>.
5. Лобузін К. В. Репозитарій наукових текстів НАН України в Національній бібліотеці України ім. В. І. Вернадського: стан і перспективи розвитку (за матеріалами доповіді на засіданні Президії НАН України 29 вересня 2021 року). *Вісник Національної академії наук України*. 2021. № 11. С. 16—23. DOI: <https://doi.org/10.15407/visn2021.11.016>.
6. Про затвердження національного плану щодо відкритої науки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 8 жовтня 2022 р. № 892-р. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/892-2022-%D1%80>.
7. Про затвердження Положення про відкриту науку в Національній академії наук України : Розпорядження Президії НАН України від 12.06.2024 № 350. URL: <https://openscience.nas.gov.ua/storage/editor/files/240612-350.pdf>.
8. Про затвердження Положення про журнал відкритого доступу Національної академії наук України : Постанова Президії НАН України від 20.03.2024 № 127. URL: <https://openscience.nas.gov.ua/storage/editor/files/20032024-pro-zatverdzennya-olozennya-pro-zurnal-vid-nan-ukrayini-2.pdf>.
9. Про проєкт Концепції реалізації європейських принципів відкритої науки в НАН України на 2024—2030 роки : Постанова Президії НАН України від 29.11.2023 № 400. URL: <https://openscience.nas.gov.ua/storage/editor/files/konceptsiya-realizaciyi-jevropeiskix-principiv-vidkritoyi-nauki-v-nan-ukrayini-na-2024-2030-roki.pdf>.
10. Chakravorty N. et al. Open Science: Challenges, Possible Solutions and the Way Forward. *Proc. Indian Natl. Sci. Acad.* 2022. Vol. 88. P. 456—471. DOI: <https://doi.org/10.1007/s43538-022-00104-2>.
11. Kaarsted T. et al. How European Research Libraries Can Support Citizen-Enhanced Open Science. *Open Information Science*. 2023. Vol. 7, no. 1. P. 20220146. DOI: <https://doi.org/10.1515/opis-2022-0146>.
12. Pike C., Barrantes B. S. L. Libraries as research enablers: A content analysis of research excellence framework environment statements. *The Journal of Academic Librarianship*. 2025. Vol. 51, Issue 3. P. 103039. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.acalib.2025.103039>.
13. Mussarat S., Muhammad R. Open access information resources and university libraries: Analysis of perceived awareness, challenges, and opportunities. *The Journal of Academic Librarianship*. 2021. Volume 47, Issue 4. P. 102367. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.acalib.2021.102367>.
14. Vicente-Saez R., Martinez-Fuentes C. Open Science now: A systematic literature review for an integrated definition. *Journal of Business Research*. 2018. Vol. 88. P. 428—436. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2017.12.043>.
15. Yuan Y. et al. Trends and changes in academic libraries' data management functions: A topic modeling analysis of job advertisements. *The Journal of Academic Librarianship*. 2025. Vol. 51, Issue 2. P. 103017. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.acalib.2025.103017>.

Serhii Harahulia,

PhD of Social Communications,

Director of Institute of Information Technologies, VNLU

Libraries in the Open Science paradigm: an academic case study

This article analyzes the transformation of the role of academic libraries in the context of the emergence and development of the Open Science paradigm. The paper emphasizes that modern academic libraries are no longer merely intermediaries in accessing information but are becoming strategic partners in the research process. Based on the academic case of the National Academy of Sciences of Ukraine, practical mechanisms for implementing the principles of openness in the consolidated resource of research data and open publications LibNAS UA are considered. The role of leading global libraries in the implementation of institutional repositories, research data management systems, support for open identifiers (ORCID, DOI, ROR), and ensuring compliance with international openness standards (FAIR, OpenAIRE) is considered. The focus is on new service approaches of libraries, in particular, supporting researchers in preparing Data Management Plans, self-archiving publications, selecting open access journals, using Creative Commons licenses, as well as advising on publication ethics and responsible use of data. The analysis demonstrates how the implementation of Open Science tools and policies contributes to increasing the visibility of scientific results, expanding international cooperation, strengthening institutional reputation, and creating an innovative environment for researchers. It is emphasized that the successful implementation of openness principles requires coordinated strategies, the growth of digital competencies among library staff, and active inter-institutional cooperation.

Keywords: *Library portal of the National Academy of Sciences of Ukraine; Open Science; research infrastructure; repositories; research support services; data management; digital scientific communication*

References

1. Zahorodnii A. H. (nauk. red.) [ta in.]. (2025). *Vidkryta nauka: viziia Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy* : kol. monohr. Kyiv: Akadempriodyka. DOI: <https://doi.org/10.15407/akadempriodyka.555.202>.
2. Harahulia S. S. (2025). Repozytarii naukovykh tekstiv Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy: potochnyi stan ta perspektyvy rozvytku. *Biblioteknyi visnyk*, 1, pp. 3—13. DOI: <https://doi.org/10.15407/bv2025.01.003>.
3. Zharinova A. H. & Yaroshenko T. O. (2023). Deponuvannya rezultativ intelektualnoi diialnosti: vyklyky y mozhlyvosti vidkrytoho dostupu ta vidkrytoi nauky dlia Ukrainy. *Ukrainskyi zhurnal z bibliotekoznavstva ta informatsiinykh nauk*, 11, pp. 62—81. DOI: <https://doi.org/10.31866/2616-7654.11.2023.282663>.

4. Kobyzhcha N. & Prokopenko L. (2025). Biblioteki zakladiv vyshchoi osvity u zabezpechenni vidkrytoho dostupu: vid kontseptsii do vprovadzhennia vlasnykh praktyk vidkrytoi nauky. *Ukrainskyi zhurnal z bibliotekoznavstva ta informatsiinykh nauk*, 15, pp. 82—99. DOI: <https://doi.org/10.31866/2616-7654.15.2025.335079>.
5. Lobuzina K. V. (2021). Repozytarii naukovykh tekstiv NAN Ukrainy v Natsionalnii bibliotetsi Ukrainy im. V. I. Vernadskoho: stan i perspektyvy rozvytku (za materialamy dopovidi na zasidanni Prezydii NAN Ukrainy 29 veresnia 2021 roku). *Visnyk Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy*, 11, pp. 16—23. DOI: <https://doi.org/10.15407/visn2021.11.016>.
6. *Pro zatverdzhennia natsionalnogo planu shchodo vidkrytoi nauky* : Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 8.10.2022 № 892-r. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/892-2022-%D1%80> [Accessed 22.11.2025].
7. *Pro zatverdzhennia Polozhennia pro vidkrytu nauku v Natsionalnii akademii nauk Ukrainy* : Rozporiadzhennia Prezydii NAN Ukrainy vid 12.06.2024 № 350. Available at: <https://openscience.nas.gov.ua/storage/editor/files/240612-350.pdf> [Accessed 22.11.2025].
8. *Pro zatverdzhennia Polozhennia pro zhurnal vidkrytoho dostupu Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy* : Postanova Prezydii NAN Ukrainy vid 20.03.2024 № 127. Available at: <https://openscience.nas.gov.ua/storage/editor/files/20032024-pro-zatverdzhennia-olozennia-pro-zurnal-vd-nan-ukrayini-2.pdf> [Accessed 22.11.2025].
9. *Pro proiekt Kontseptsii realizatsii yevropeiskykh pryntsypiv vidkrytoi nauky v NAN Ukrainy na 2024—2030 roky* : Postanova Prezydii NAN Ukrainy vid 29.11.2023 № 400. Available at: <https://openscience.nas.gov.ua/storage/editor/files/koncepciya-realizaciyi-jevropeiskix-principiv-vidkrytoi-nauki-v-nan-ukrayini-na-2024-2030-roki.pdf> [Accessed 22.11.2025].
10. Chakravorty N. et al. (2022). Open Science: Challenges, Possible Solutions and the Way Forward. *Proc. Indian Natl. Sci. Acad.*, 88, pp. 456—471. DOI: <https://doi.org/10.1007/s43538-022-00104-2>.
11. Kaarsted T. et al. (2023). How European Research Libraries Can Support Citizen-Enhanced Open Science. *Open Information Science*, 7 (1), pp. 20220146. DOI: <https://doi.org/10.1515/opis-2022-0146>.
12. Pike C. & Barrantes B. S. L. (2025). Libraries as research enablers: A content analysis of research excellence framework environment statements. *The Journal of Academic Librarianship*, 51 (3), pp. 103039. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.acalib.2025.103039>.
13. Mussarat S. & Muhammad R. (2021). Open access information resources and university libraries: Analysis of perceived awareness, challenges, and opportunities. *The Journal of Academic Librarianship*, 47 (4), pp. 102367. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.acalib.2021.102367>.
14. Vicente-Saez R. & Martinez-Fuentes C. (2018). Open Science now: A systematic literature review for an integrated definition. *Journal of Business Research*, 88, pp. 428—436. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2017.12.043>.
15. Yuan Y. et al. (2025). Trends and changes in academic libraries' data management functions: A topic modeling analysis of job advertisements. *The Journal of Academic Librarianship*, 51 (2), pp. 103017. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.acalib.2025.103017>.

Надійшла до редакції 24.11.2026

[https://doi.org/10.36273/2076-9555.2026.4\(357\).12-16](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2026.4(357).12-16)
УДК 378.091.313:[002:004](477)(045)

Ірина Денис,

кандидатка історичних наук,
доцентка кафедри психології
та соціально-гуманітарних дисциплін НЛТУУ
idenys15@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-9646-2100>

Оксана Гридзук,

докторка педагогічних наук, професорка,
завідувачка кафедри психології
та соціально-гуманітарних дисциплін НЛТУУ
oxana.hrydzuk@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-2199-1977>

Використання сучасних інтерактивних технологій під час викладання курсу "Електронний документообіг"

Метою дослідження є аналіз сучасних інтерактивних технологій, які використовують під час вивчення курсу "Електронний документообіг" студентами спеціальності В13 "Бібліотечна, інформаційна та архівна справа" Національного лісотехнічного університету України. **Методологія** дослідження полягає в застосуванні різних підходів: аналітичного — для опрацювання літератури за темою статті, системного — для вивчення особливостей сучасного інтерактивного навчання у сфері документознавства й документообігу з використанням загальнонаукових методів, передусім систематизації й узагальнення, а також історично-порівняльного та дедуктивного. **Наукова новизна** дослідження полягає в аналізі найактуальніших інтерактивних методик, які допомагають ефективному опануванню навчального матеріалу з дисципліни "Електронний документообіг". **Висновки.** Інтерактивні технології навчання є невіддільним складником підготовки фахівців у галузі електронного документообігу. Використання зазначених технологій дає змогу не лише підвищити ефективність навчального процесу, а й адаптувати освітнє середовище до потреб сучасного цифрового ринку

праці. Упровадження інтерактивних методів у викладання дисципліни "Електронний документообіг" є актуальним і перспективним напрямом підвищення майстерності педагогічної діяльності у закладах вищої освіти.

Ключові слова: документ; документознавство; електронний документообіг; інтерактивні технології; лекція; кейсовий метод; рольові ігри; вебквести

Постановка проблеми. Розвиток сучасного соціуму характеризується зростанням інтенсивності трансформаційних процесів, зумовлених активним упровадженням інформаційно-комунікаційних технологій, цифровізацією більшості галузей людської діяльності й міжособистісної взаємодії, посиленням ролі інформації та її доступності. З огляду на ці чинники набуває актуальності завдання підвищення професійної майстерності педагогів, зокрема під час викладання навчального матеріалу курсу "Електронний документообіг".

Аналіз досліджень і публікацій. Питання застосування інтерактивних технологій у навчальному процесі перебуває у фокусі уваги сучасних дослідників. Зокрема, О. Губарь, В. Спіцин та І. Котяш аналізують вплив інтерактивних технологій на якість навчання майбутніх педагогів у закладах вищої освіти [2]. Л. Ткаченко, О. Волик та О. Усата досліджують нові виклики й можливості застосування інтерактивних технологій у підготовці майбутніх науковців [8]. М. Волікова та О. Братанич порівнюють переваги й недоліки традиційного та інноваційного навчання у вишах України [1]. Я. Сікора, О. Яценко та М. Погребняк розглядають віртуальну реальність як інструмент адаптивного навчання в цифровому освітньому середовищі [5].

Однак попри значний науковий потенціал сучасних розвідок проблемним залишається питання впровадження інтерактивних технологій у навчальний процес закладів вищої освіти з метою ефективної підготовки висококваліфікованих фахівців, зокрема у сфері документознавства й електронного документообігу.

Мета статті — проаналізувати сучасні інтерактивні технології, які використовують педагоги під час викладання курсу "Електронний документообіг" студентам спеціальності В13 "Бібліотечна, інформаційна та архівна справа" Національного лісотехнічного університету України (НЛТУУ).

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним з основних завдань ефективного викладання навчальної дисципліни "Електронний документообіг" для студентів спеціальності В13 "Бібліотечна, інформаційна та архівна справа" НЛТУУ є організація креативного освітнього процесу, який характеризується ініціативністю, націленістю на оновлення особистісних якостей здобувачів вищої освіти, формування в них критичного мислення, високої соціальної активності та компетентності у здійсненні суспільної взаємодії.

Удосконаленню й модернізації навчально-пізнавальної діяльності студентів, які опановують курс документознавства, сприяє використання в освітньому процесі сучасних інтерактивних методів. Це одне з актуальних питань оновлення роботи вищої школи, яке передбачає докорінну зміну методичних стереотипів викладачів [3, с. 41].

Інтерактивне навчання — специфічна форма організації пізнавальної діяльності, що відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учасників освітнього процесу й покликана створити комфортні умови, за яких кожен студент має якнайповніше розкрити інтелектуальний потенціал і професійну спроможність [3, с. 42]. Методична особливість інтерактивного навчання полягає в такому структуруванні змісту й форми, яке сприятиме підвищенню зацікавленості й залученості студентів, їх всебічному розвитку й фаховому становленню. Порівняно зі звичайним навчанням інтерактивне стимулює пізнавальну самостійність і творчу ініціативу здобувачів.

Упровадження інтерактивних методик під час викладання курсу "Електронний документообіг" дає змогу докорінно змінити ставлення до об'єкта навчання, перетворивши його на суб'єкт. Освітній процес відбувається за умов активної взаємодії студентів, які стають співавторами лекцій, семінарських занять і перебувають у центрі процесу навчання, що ґрунтується на повазі до особистої думки, стимулюванні активності й творчості.

Водночас слід зазначити, що лекція, попри полеміку щодо її ефективності та доцільності, залишається однією з основних форм викладу матеріалу студентам у сучасних ЗВО, зокрема в НЛТУУ. Помилково вважати, що лекція привчає саме до пасивного, неосмисленого сприйняття чужих думок, тому сьогодні педагоги дедалі частіше використовують інтерактивну форму викладу матеріалу як альтернативу традиційній.

Проаналізувавши наукову та методичну літературу, виокремимо такі види інтерактивних лекцій: *лекція із запланованими помилками, проблемна лекція, лекція удвох, лекція-візуалізація, лекція-пресконференція, лекція-діалог* [6; 7]. Варто зауважити, що поняття інтерактивної лекції є доволі умовним. Оскільки в межах цієї форми навчання (велика кількість студентів та значний обсяг матеріалу) важко дотримуватися основного принципу інтерактивності — постійної активної взаємодії всіх учасників процесу, тому під

інтерактивною розуміємо лекцію з елементами інтерактивних методів, технік, вправ.

Слушною вважаємо думку І. Мельничук, що найпопулярнішою є лекція з такими інтерактивними компонентами, як *бесіда* та *дискусія*. Такий формат зберігає монологічний стиль спілкування викладача з аудиторією, але містить й елементи діалогу: можна ставити запитання, висловлювати сумніви, дискутувати. Застосовується техніка прямого звернення викладача до аудиторії або до конкретного студента з проблемним питанням за змістом лекції. Водночас пізнавальну інформацію може викладати не лише педагог, а й студенти з відповідним рівнем підготовки [4, с. 224].

На заняттях із курсу "Електронний документообіг" також практикують такі види лекцій:

— *лекція з використанням техніки зворотного зв'язку* (з елементами програмованого навчання, що увиразнює інтегративний характер інтерактивних технологій);

— *лекція-консультація* (використовують під час вивчення теми практичного характеру або на підсумкових заняттях, коли викладач майже половину лекційного часу може присвятити відповідям на запитання студентів);

— *лекція із заздалегідь запланованими помилками* (передбачає зумисне використання викладачем кількох змістових чи методичних помилок);

— *лекція-візуалізація* (із використанням презентацій, що містять текстову, графічну та відео-інформацію, анімацію, звук, діаграми і графіки, табличні й інші матеріали).

Основною відмінністю презентації від решти способів подання інформації є насиченість змістом та інтерактивність, тобто здатність певним чином змінюватися й реагувати на дії користувача. Презентація до заняття допомагає зробити матеріал наочнішим, доступнішим, спрощує розуміння і запам'ятовування інформації.

Під час викладання навчального матеріалу з курсу "Електронний документообіг" педагоги активно використовують мультимедійні презентації, які дають змогу:

— унаочнити матеріал;

— підвищити оперативність і об'єктивність оцінювання результатів наукового дослідження;

— підтримувати безперервний зв'язок "викладач — студент";

— розвивати творчий, продуктивний, операційний стиль мислення слухачів.

Опанування навчальної дисципліни "Електронний документообіг" передбачає використання як традиційної, так й інтерактивної форми семінару. На думку І. Мельничук, новітні методики допомагають зробити семінар цікавим, спону-

кають слухачів до пошуку нових знань, розвитку творчого мислення, сприяють закріпленню набутих знань, умінь і навичок тощо [4].

Інтерактивні методи застосовують під час організації таких видів навчальної діяльності: розроблення тематичних занять; створення тимчасових творчих груп у процесі роботи над навчальним проєктом (індивідуально-дослідним завданням); формування портфоліо студента; організація дискусій і обговорень суперечливих питань документознавства; створення освітніх ресурсів (курсів лекцій, тренінгових матеріалів, творчих робіт, дипломних робіт, аудіо- і відео-матеріалів тощо).

Для розв'язання освітніх завдань та з огляду на технологічну природу предмета курсу викладач використовує такі інтерактивні форми:

1) *кейс-технології* (студентам пропонують реальні ситуації, пов'язані з опрацюванням і передаванням електронних документів, а вони мають ухвалити рішення щодо маршруту документообігу, перевірки цифрового підпису тощо);

2) *відеоконференції*;

3) *круглий стіл* (обговорення кейсів упровадження електронного документообігу на підприємстві тощо);

4) *мозковий штурм*;

5) *дебати* (наприклад, на тему "Чи варто повністю відмовитися від паперового документообігу?");

6) *фокус-групи*;

7) *ділові й рольові ігри* (імітація діяльності працівників відділу діловодства: студенти виконують ролі адміністратора системи електронного документообігу (СЕД), архіваріуса, контролера тощо);

8) *групові дискусії*;

9) *тренінги case study* (аналіз конкретних практичних ситуацій, метод активного проблемно-ситуаційного аналізу, заснований на навчанні через розв'язання завдань-ситуацій);

10) *робота на хмарних платформах* (застосування Google Workspace, Microsoft 365, Dropbox Paper для спільного редагування документів, Google Forms — для створення шаблонів електронних заяв або звітів);

11) *вебквести* (студенти отримують завдання знайти нормативну базу щодо електронного документообігу, перевірити чинність електронного підпису на документі або знайти відмінності між форматами XML, PDF та XAdES).

Отже, основними складниками інтерактивних занять є вправи й завдання, які виконують студенти. Важлива відмінність інтерактивних форм від традиційних полягає в тому, що здо-

бувачі насамперед фокусуються не на закріпленні раніше вивченого матеріалу, а на опануванні нового. З огляду на це, під час організації навчального процесу з використанням інтерактивних методів і цифрових технологій, слід враховувати залученість до освітньої діяльності всіх студентів групи.

Висновки. Для підготовки кваліфікованих і конкурентоспроможних фахівців за спеціальністю В13 "Бібліотечна, інформаційна та архівна справа" слід модернізувати зміст і методики викладання навчальних дисциплін, зокрема курсу "Електронний документообіг". У закладах вищої освіти потрібно замість репродуктивної поступо-

во впроваджувати креативну систему навчання з використанням сучасних прогресивних освітніх технологій, здатних забезпечити самореалізацію здобувачів. Окрім того, використання інтерактивних методів також спонукає і викладачів до постійної творчості, самовдосконалення, професійного розвитку. Застосовуючи сучасні інтерактивні технології, педагог організовує навчально-пізнавальну, самостійну та креативну діяльність студентів, розвиває їхні комунікативні компетенції, удосконалює навчальний процес і підвищує його ефективність, що дає змогу адаптувати освітнє середовище до потреб сучасного цифрового ринку праці.

Список бібліографічних посилань

1. Волікова М., Братанич О. Традиційне та інноваційне навчання у вищих навчальних закладах України: переваги та недоліки. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2021. № 194. С. 78—84. DOI: <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2021-1-194-78-84>.
2. Губарь О. Г., Спіцин В. В., Котяш І. С. Вплив використання інтерактивних технологій на якість навчання майбутніх педагогів у закладах вищої освіти. *Академічні візії*. 2023. № 26. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/830>.
3. Гула Л. В. Впровадження інтерактивних технологій у вищих навчальних закладах. *ЛОГОС*. 2019. Т. 5. С. 41—45.
4. Мельничук І. М. Теорія і методика професійної підготовки майбутніх соціальних працівників засобами інтерактивних технологій у вищих навчальних закладах : дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Тернопільський нац. екон. ун-т. Тернопіль, 2011. 585 с.
5. Сікора Я. Б., Яценко О. І., Погребняк М. Г. Віртуальна реальність як інструмент адаптивного навчання в цифровому освітньому середовищі. *Академічні візії*. 2024. № 28. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10725643>.
6. Січкарук О. І. Інтерактивні методи навчання у вищій школі : навчально-методичний посібник. Київ : Таксон, 2006. 88 с.
7. Стельмах С. Використання інтерактивних методів навчання в процесі проведення лекційних занять. URL: http://gkobernik.at.ua/load/vikoristannja_interaktivnikh_metodiv_navchannja_v_procesi_provedennja_lekcijnikh_zanjat.
8. Ткаченко Л. П., Волик О. О., Усата О. Ю. Інтерактивні технології в підготовці майбутніх науковців: нові виклики та можливості. *Педагогічна академія: наукові записки*. 2025. № 15. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14923656>.

Iryna Denys,

*PhD of Historical Sciences, Associate Professor
at the Department of Psychology
and Humanities-and-Social Studies
Ukrainian National Forestry University*

Oksana Hrydzhuk,

*Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Head of the Department of Psychology
and Humanities-and-Social Studies
Ukrainian National Forestry University*

Using modern interactive technologies during teaching in the course "Electronic document management"

The purpose of this scientific research is to analyze modern interactive technologies used in the study of the course "Electronic Document Management" for students majoring in B13 "Library, Information and Archival Studies" at the Ukrainian National Forestry University. The research methodology involves the application of various approaches: analytical — for reviewing the literature on the topic of the article, systematic — for studying the features of modern interactive learning in the field of document science and document management using general scientific methods, primarily systematization and generalization, as well as historical-comparative and deductive methods. The scientific novelty lies in the fact that the work analyzes the most relevant modern interactive teaching methods that help to effectively master the educational material of the discipline "Electronic Document Management". Conclusions. Interactive teaching technologies are an integral part of training specialists in the field of electronic document management. Their use not only increases the effectiveness of the educational process, but also adapts the educational environment to the needs of the modern digital labor market. Thus, the introduction of interactive methods in teaching the discipline "Electronic Document Management" is a necessary, relevant, and promising direction for skilled pedagogical activity in higher education institutions.

Keywords: *document; document science; electronic document management; interactive technologies; lecture; case method; role-playing games; web quests*

References

1. Volikova M. & Bratanych O. (2021). Tradytiine ta innovatsiine navchannia u vyshchykh navchalnykh zakladakh Ukrainy: perevahy ta nedoliky. *Naukovi zapysky. Serii: Pedahohichni nauky*, 194, pp. 78—84. DOI: <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2021-1-194-78-84>.
2. Hubar O. H., Spitsyn V. V. & Kotiash I. S. (2023). Vplyv vykorystannia interaktyvnykh tekhnolohii na yakist navchannia maibutnikh pedahohiv u zakladakh vyshchoi osvity. *Akademichni vizii*, 26. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/830>.
3. Hula L. V. (2019). Vprovadzhennia interaktyvnykh tekhnolohii u vyshchykh navchalnykh zakladakh. *LOHOS*, 5, pp. 41—45.
4. Melnychuk I. M. (2011). *Teoriia i metodyka profesiinoi pidhotovky maibutnikh sotsialnykh pratsivnykiv zasobamy interaktyvnykh tekhnolohii u vyshchykh navchalnykh zakladakh*. PhD. Ternopil'skyi nats. ekon. un-t. Ternopil.
5. Sikora Ya. B., Yatsenko O. I. & Pohrebniak M. H. (2024). Virtualna realnist yak instrument adaptivnoho navchannia v tsyfrovomu osvitnomu seredovyshchi. *Akademichni vizii*, 28. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10725643>.
6. Sichkaruk O. I. (2006). *Interaktyvni metody navchannia u vyshchii shkoli : navchalno-metodychnyi posibnyk*. Kyiv: Takson.
7. Stelmakh S. (n. d.). *Vykorystannia interaktyvnykh metodiv navchannia v protsesi provedennia leksiinykh zaniat*. Available at: http://gkobernik.at.ua/load/vikorystannia_interaktivnykh_metodiv_navchannia_v_procesi_provedennia_lekciinykh_zanjat.
8. Tkachenko L. P., Volyk O. O. & Usata O. Yu. (2025). Interaktyvni tekhnolohii v pidhotovtsi maibutnikh naukovtsiv: novi vyklyky ta mozhlyvosti. *Pedahohichna akademiia: naukovi zapysky*, 15. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14923656>.

Надійшла до редакції 1.10.2025

СОЦІОКОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

[https://doi.org/10.36273/2076-9555.2026.4\(357\).16-21](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2026.4(357).16-21)

УДК 316.77:07]:303.442.4](477)(045)

Оксана Назаренко,
кандидатка філологічних наук,
доцентка кафедри прикладної лінгвістики
та літературознавства НУ "Одеська юридична академія"
nazoks13@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-4697-6100>
Scopus Author ID 59228733900

Вербальні та символічні засоби реалізації смислів у сучасній медіакомунікації

У статті досліджено сутність смислотворення в медіа та його вплив на формування суспільних уявлень. Медіадискурс проаналізовано як простір конструювання смислотворення. Визначено особливості взаємодії вербальних і символічних засобів та їх вплив на інтерпретацію інформації різними групами користувачів. З'ясовано, що смислотворення в публічній комунікації є складним багаторівневим процесом, який відбувається в межах медіадискурсу та передбачає активну взаємодію між комунікатором, медіа й аудиторією. Доведено, що смисл формується у процесі дискурсивної взаємодії медіа й реципієнта. Констатовано, що медіа виконують не лише трансляційну, а й конструктивну функцію, оскільки здійснюють відбір, структурування й інтерпретацію інформації, формуючи певні моделі реальності. Підсумовано, що смислотворення в медіакомунікації слід розглядати як динамічний процес конструювання значень, що відбувається на перетині дискурсивних практик, знакових систем і когнітивної діяльності аудиторії.

Ключові слова: смислотворення; медіадискурс; вербальні засоби; символічні засоби; інтерпретація

Постановка проблеми. У сучасному інформаційному суспільстві публічна комунікація трансформується під впливом процесів цифровізації й глобалізації, зростання ролі масмедіа як важливого засобу соціального впливу та стає головним середовищем формування й трансляції соціальних смислів. Сучасні медіа значно розширюють

функціональне навантаження та не лише передають інформацію, а й стають активним простором виробництва та інтеграції смислів, у межах якого формуються інтерпретації щоденних подій, соціальні уявлення й колективні наративи. Як слушно зазначає В. Різун, масова комунікація є складною системою взаємодії, що визначає

характер суспільного мислення та поведінки [5]. Значущості набувають вербальні й символічні засоби, за допомогою яких здійснюється кодування, трансляція та інтерпретація інформації. На сучасному етапі, в умовах алгоритмізації й зростання ролі візуального контенту, вважаємо актуальним дослідження механізмів смислотворення через мову, знаки та символи.

Значущість розвідки зумовлено й тим, що в умовах інформаційного перенасичення та конкуренції смислів на перший план виходять механізми їх реалізації. Сучасні медіа активно використовують не лише вербальні, які є експліцитними в тексті, а й символічні засоби: візуальні образи, метафори, етнокультурні коди, здатні значно посилювати вплив повідомлення. Це створює новий рівень комунікації, у межах якої смисл формує не лише текст, а й мультимодальні елементи.

Проблема виразності в умовах інформаційних конфліктів і гібридних загроз, у межах яких медіадискурс стає інструментом впливу на громадську думку. За спостереженнями Г. Почепцова, сучасний інформаційний простір може набувати ознак "токсичності", коли смисли навмисно конструюють для маніпуляції свідомістю [4].

Отже, постає потреба комплексного дослідження вербальних і символічних засобів реалізації смислів у публічній комунікації, що дасть змогу глибше зрозуміти механізми формування соціальної реальності та впливу медіа на аудиторію.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблема смислотворення в публічній комунікації становить предмет міждисциплінарних досліджень, що поєднують аспекти соціальних комунікацій, комунікативної лінгвістики, семіотики та медіазнавства.

В українській науці важливий внесок у розроблення теорії соціальних комунікацій зроблено у ґрунтовних працях В. Різуна (визначає масову комунікацію як соціальний інститут, що формує інформаційний простір і впливає на громадську думку) [5]; Н. Білан (розглядає комунікацію як еволюційну систему, що охоплює різні моделі взаємодії та механізми трансляції смислів) [2]; О. Сенченко (акцентує на амбівалентності медіа як одночасно пізнавального та маніпулятивного інструменту) [6]. Л. Башманівська наголошує на мультимодальності медіатексту, який поєднує вербальні й візуальні компоненти, створюючи складну структуру смислотворення [1, с. 16]. Семіотичний підхід до аналізу медіадискурсу репрезентовано у праці Г. Царик, яка розглядає медіа як простір семіозису — безперервного процесу породження значень [7]. І. Шевченко аналізує когнітивні сценарії смислотворення, що дають змогу структурувати інформацію відповідно до очікувань аудиторії [8].

Значно ширше окреслену проблематику досліджено в закордонній науковій традиції. Зокрема, Т. ван Дейк розглядає дискурс як форму соціальної практики, безпосередньо пов'язану з владою й ідеологією, наголошуючи на ролі медіа у формуванні домінантних інтерпретацій реальності [15]. Н. Ферклаф розвиває концепцію критичного дискурс-аналізу, в межах якого медіатексти аналізуються як інструменти соціального впливу [11]. Ю. Габермас вводить поняття комунікативної раціональності, акцентуючи на можливості досягнення взаєморозуміння через аргументовану комунікацію, що є важливим контрастом до маніпулятивних практик у медіа [12]. М. Кастельс у теорії мережевого суспільства наголошує, що сучасні інформаційні потоки формують нову структуру соціальної взаємодії, у якій смисли циркулюють у глобальних комунікаційних мережах [9]. Н. Луман розглядає медіа як автономну систему, що конструє реальність через власні комунікативні коди [13]. Семіотичний вимір комунікації ґрунтовно дослідив Д. Чендлер, виразнюючи роль знаків і символів у процесі інтерпретації інформації [10]. М. Маклюен поділяє думку, що саме медіа визначають спосіб сприйняття інформації, а отже й характер смислотворення [14].

Попри значний науковий доробок, недостатньо дослідженою залишається проблема взаємодії вербальних і символічних засобів у сучасному медіадискурсі, насамперед у контексті їх впливу на формування суспільних уявлень.

Мета статті полягає в аналізі особливостей реалізації смислів у публічній комунікації через взаємодію вербальних і символічних засобів у медіадискурсі.

Для досягнення поставленої мети окреслено такі **завдання**: розглянути сутність смислотворення в умовах медіакомунікації; проаналізувати роль дискурсу як середовища формування смислів; визначити вербальні та символічні засоби впливу на аудиторію.

Виклад основного матеріалу дослідження. Категорія смислу є однією з основних у дослідженні публічної комунікації, оскільки саме вона визначає зміст і результат комунікативної взаємодії. У сучасній науковій традиції смисл розглядають не як фіксоване значення, а як динамічний результат інтерпретації повідомлення.

В аспекті семіотики смисл виникає у процесі семіозису — взаємодії знака, об'єкта та інтерпретанта, що дає змогу формувати значення в конкретному контексті [10]. Відповідно, смисл не є властивістю повідомлення, а формується у процесі його сприйняття.

У межах дискурсивного підходу смисл постає як продукт соціальної практики. За Т. ван Дейком, дискурс не лише передає інформацію, а й формує знання, переконання й ідеології, що визначають спосіб інтерпретації реальності [15].

У соціально-комунікаційному аспекті смисл розглядають як результат взаємодії між комунікатором й аудиторією. На думку В. Різуна, масова комунікація забезпечує циркуляцію соціально значущих смислів, які впливають на формування громадської думки [5]. Смисл можна визначити як інтерпретований зміст повідомлення, що формується у процесі взаємодії дискурсивних, знакових структур і когнітивних здібностей аудиторії.

У сучасному інформаційному суспільстві медіа є активним середовищем формування смислів, оскільки здійснюють відбір, структурування й інтерпретацію інформації, створюючи певну модель реальності [16]. Як зазначає Н. Луман, масмедіа не відображають реальність безпосередньо, а конструюють її через власні комунікативні операції [13]. Цю думку поділяє й М. Кастельс, наголошуючи, що в умовах мережевого суспільства смисли циркулюють у глобальних інформаційних потоках і формуються під час комунікації [9].

Важливу роль у цьому процесі відіграють фрейми та наративи. Фреймування передбачає виділення певних аспектів події як значущих, тоді як наративізація забезпечує їх введення до зрозумілої для аудиторії структури. За Н. Феркляфом, медіадискурс є формою соціальної практики, що віддзеркалює й водночас формує соціальні відносини [11].

М. Маклюен стверджує, що "медіа є повідомленням", тобто спосіб подання інформації визначає характер її сприйняття [14]. Це означає, що на формування смислу впливає не лише зміст повідомлення, а й форма його репрезентації. Відповідно, медіа є активним учасником смислотворення, що визначає, які події стають значущими і як їх інтерпретують.

Важливим елементом смислотворення вважають аудиторію, яка виконує роль не пасивного споживача інформації, а її активного інтерпретатора. Сучасні дослідники процесів комунікації зауважують, що смисл формується під час взаємодії між повідомленням і когнітивними структурами реципієнта, адже комунікація, окрім трансляції інформації, передбачає її осмислення відповідно до соціального досвіду та культурного контексту [2; 3].

Варто звернути увагу на ролі сценаріїв — ментальних моделей, які дають аудиторії змогу інтерпретувати інформацію [8]. Відповідно до дис-

курсивного аналізу, користувачі також беруть участь у відтворенні соціальних смислів. Т. ван Дейк зауважує, що інтерпретація повідомлення залежить від знань, настанов та ідеологій, які формуються в суспільстві [15].

Водночас комунікація може мати і раціональний, і маніпулятивний характер. Ю. Габермас зазначає, що ідеальна комунікація передбачає досягнення взаєморозуміння, але в реальному медіапросторі часто домінують стратегічні дії, спрямовані на вплив [12].

Отже, аудиторія є співтворцем смислу, оскільки саме у процесі інтерпретації повідомлення набуває завершеного значення.

Смислотворення в публічній комунікації є результатом взаємодії трьох основних компонентів: 1) медіа як середовища конструювання повідомлень; 2) вербальних і символічних засобів як інструментів трансляції; 3) аудиторії як інтерпретатора. Ця взаємодія визначає характер сприйняття інформації та формування суспільних уявлень, що підтверджується теоретичними вимірами й аналізом конкретних медіапрактик.

Смислотворення є складним процесом, що відбувається в межах медіадискурсу через взаємодію вербальних і символічних засобів. Як стверджує Т. ван Дейк, дискурс не лише віддзеркалює реальність, а й активно її конструє [15].

Розглянемо на конкретних прикладах вербальні засоби, які формують основу повідомлення та визначають його інтерпретацію. До їх складу входять: лексичні одиниці з оцінним значенням, метафори, риторичні конструкції.

Наприклад, автори матеріалів онлайн-медіа "Українська правда" часто використовують формулювання "*масований обстріл*", "*терористичний акт*", "*героїчний спротив*". Такі лексеми не лише повідомляють, а й формують емоційно-оцінне ставлення аудиторії до подій. Відбувається фреймування реальності: подія подається не нейтрально, а в певній інтерпретаційній рамці, що підтверджує тезу про вплив дискурсу на формування смислів [11].

Вербальні засоби реалізації смислотворення можна простежити й у заголовках медіадискурсу:

1. "*Росія здійснила чергову атаку на цивільну інфраструктуру*" (новини українських медіа). Використання словосполучення "*цивільна інфраструктура*" покликано привернути увагу до факту порушення норм міжнародного права та сформуванню моральної оцінки події. Відбувається фреймування через гуманітарний дискурс, що впливає на інтерпретацію аудиторії.

2. "*Економіка демонструє ознаки відновлення*". Лексема "*ознаки*" створює обережно позитивний

нарратив, не стверджуючи повного відновлення. Це приклад стратегічної невизначеності, що формує помірковано оптимістичний сенс.

3. *"Скандальний закон викликав хвилю обурення"*. Слово *"скандальний"* є маркером оцінності, що задає негативну рамку сприйняття ще до ознайомлення зі змістом. Це підтверджує тезу про ідеологічну роль дискурсу [15].

4. *"Експерти попереджають про ризики енергетичної кризи"*. Апеляція до *"експертів"* підсилює легітимність повідомлення, створюючи ефект авторитетності. Це приклад використання дискурсивної стратегії довіри.

5. *"Місто поступово повертається до життя"*. Метафора *"повертається до життя"* персоніфікує місто, створюючи емоційно насичений образ відновлення. Такий прийом підсилює вплив через образність, що відповідає семіотичному підходу.

Символічні засоби реалізації смислів охоплюють візуальні образи, кольори, композицію зображень, які значно підсилюють вплив повідомлення. На думку Д. Чендлера, символи здатні конденсувати складні значення й передавати їх у стислій формі [10]. Яскравим прикладом є використання в медіа зображень зруйнованих будівель чи постраждалих людей під час новин про війну. Такі образи виконують функцію емоційного підсилення та створюють глибший рівень сприйняття, ніж текстове повідомлення.

Фото українського прапора на тлі зруйнованої будівлі (часто використовують у новинах) — контраст між символом державності та руйнуванням — формує нарратив стійкості й спротиву. Символ виконує функцію конденсації складного смислу (втрата + надія).

Інфографіка, яка ілюструє втрати чи статистику війни, створює ілюзію об'єктивності та раціональності, що відповідає концепції комунікативної раціональності [12], хоча відбір даних може бути селективним.

Зображення черг або порожніх полиць у новинах про економічні труднощі створює відчуття дефіциту й кризи, навіть без докладного текстового пояснення. Символічний компонент домінує над вербальним.

Меми в соціальних мережах, пов'язані з політичними подіями, є сучасною формою символічної комунікації, що поєднує гумор і критику. Вони спрощують складні політичні смисли та сприяють їх швидкому поширенню, що відповідає логіці мережевого суспільства.

Сучасний медіатекст є мультимодальним, тобто поєднує різні канали трансляції інформації. Л. Башманівська переконана, що саме поєднання

тексту й зображення створює новий рівень смислотворення [1, с. 17]. Наприклад, новини у Telegram-каналах часто містять стислий текст, яскраве зображення чи відео. У такому форматі символічний компонент може домінувати над вербальним і визначати фокус первинного сприйняття інформації.

Важливою характеристикою є здатність засобів масової комунікації використовувати вербальні й символічні засоби для маніпуляції. За висновками О. Сенченко, медіа можуть формувати викривлену картину реальності, впливаючи на когнітивні процеси аудиторії [6]. Це особливо помітно в заголовках на кшталт *"сенсація"*, *"шокуючі подробиці"*, які спрямовані на привернення уваги, але водночас можуть спотворювати зміст повідомлення.

Проаналізовані приклади свідчать, що вербальні та символічні засоби функціонують у тісній взаємодії. Вербальні елементи задають логічну й інтерпретаційну рамку, тоді як символічні забезпечують емоційне підсилення та швидке сприйняття інформації.

У сучасному медіапросторі виразною є тенденція до зростання ролі символічних засобів, що зумовлено розвитком цифрових платформ і мультимодальних форматів комунікації. Цей тренд підтверджує потребу їх аналізу в межах вивчення аспектів смислотворення.

Висновки. У результаті проведеного дослідження з'ясовано, що медіа виконують не лише трансляційну, а й конструктивну функцію, оскільки здійснюють відбір, структурування та інтерпретацію інформації, формуючи певні моделі реальності. У цьому процесі головну роль відіграють дискурсивні механізми, зокрема фреймування та нарративізація, які визначають спосіб подання подій і впливають на їх сприйняття аудиторією.

Виявлено, що реалізація смислів у публічній комунікації здійснюється через інтеграцію вербальних і символічних засобів. Вербальні компоненти забезпечують логічну й змістову структуру повідомлення, тоді як символічні — його емоційно-образний вимір, сприяючи швидкому й ефективному сприйняттю інформації; до того ж вони функціонують у тісній взаємодії, формуючи багаторівневу систему смислотворення.

Доведено, що аудиторія є активним учасником смислотворення, оскільки інтерпретує повідомлення відповідно до власного досвіду, знань і настанов. Це свідчить про діалогічний характер публічної комунікації й ускладнює процес прогнозування впливу медіа.

Отже, смислотворення в медіакомунікації слід розглядати як динамічний процес конструювання

значень, що відбувається на перетині дискурсивних практик, знакових систем і когнітивної діяльності аудиторії.

Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні аспектів трансформації смислотворення в умовах цифровізації, зокрема ролі соціальних мереж, алгоритмів поширення

контенту та нових форм символічної комунікації. Подальші наукові пошуки можуть бути спрямовані на розроблення методик комплексного аналізу медіатекстів, що враховують взаємодію вербальних і символічних компонентів, а також на емпіричне дослідження сприйняття медіаповідомлень різними аудиторіями.

Список бібліографічних посилань

1. Башманівська Л. Особливості медіатексту в сучасному інформаційному просторі. *Вісник Книжкової палати*. 2025. № 5. С. 15—20. DOI: [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2025.5\(346\).15-20](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2025.5(346).15-20).
2. Білан Н. І. Соціальні комунікації в інформаційному суспільстві: теорія, еволюція, моделі та прикладні аспекти : дис. ... д-ра наук із соц. ком. Київ, 2016. URL: <https://ir.library.knu.ua/handle/123456789/4645>.
3. Городенко Л. М. Засоби масової інформації у контексті громадської думки: формування, функціонування, жанрові прийоми : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.08. Київ, 2003. 12 с.
4. Почепцов Г. Токсичний інфопростір. Як зберегти ясність мислення і свободу дії. Харків : Віват. 2022. 384 с.
5. Різун В. В. Теорія масової комунікації. Київ : Просвіта, 2008. 260 с.
6. Сенченко О. Мас-медіа — засіб пізнання світу чи маніпуляція свідомістю? *Вісник Книжкової палати*. 2022. № 3. С. 20—28. DOI: [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2022.3\(308\).20-28](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2022.3(308).20-28).
7. Царик Г. Медійний дискурс як семіозис: потенціал семіотики для визначення медійного дискурсу. *Linguistic and Conceptual Worldviews*. 2024. № 76. Т. 2. С. 113—135. DOI: <https://doi.org/10.17721/2520-6397.2024.2.07>.
8. Шевченко І. С. Сценарії смислотворення в медіадискурсі: когнітивний і мультимодальний аналіз. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2023. № 1. С. 45—52. DOI: <https://doi.org/10.32999/ksu2663-3426/2023-1-14>.
9. Castells M. *The Rise of the Network Society*. Oxford : Blackwell, 2009. 625 p.
10. Chandler D. *Semiotics: The Basics*. London : Routledge, 2007. 463 p.
11. Fairclough N. *Media Discourse*. London : Edward Arnold, 1995. 214 p.
12. Habermas J. *The Theory of Communicative Action*. Boston : Beacon Press, 1984. 562 p.
13. Luhmann N. *The Reality of the Mass Media*. Stanford : Stanford Univ. Press. 2000, 160 p.
14. McLuhan M. *Understanding Media: The Extensions of Man*. New York : McGraw-Hill, 1964. 396 p.
15. van Dijk T. A. *Discourse and Power*. Basingstoke and New York : Palgrave Macmillan, 2008. 308 p.
16. Semino E., Smith J. (2008). *Corpus Stylistics: Speech, Music, Words and Meaning Making*. Cambridge : Cambridge University Press, 2008. 272 p.

Oksana Nazarenko,

*PhD of Philological Sciences, Associate Professor
of the Department of Applied Linguistics and Literary Studies,
National University "Odesa Law Academy"*

Verbal and symbolic means of realizing meanings in modern media communication

The article examines the essence of meaning-making in media and its influence on the formation of social perceptions. Media discourse is analyzed as a space for constructing meanings. The interaction of verbal and symbolic means and their impact on the interpretation of information by different audience groups are identified. It is established that meaning-making in public communication is a complex multi-level process that takes place within media discourse and involves active interaction between the communicator, media, and audience. It is established that the media perform not only a translational, but also a constructive function, since they select, structure and interpret information, forming certain models of reality. It is concluded that meaning-making in media communication should be considered as a dynamic process of constructing meanings, which occurs at the intersection of discursive practices, sign systems and cognitive activity of the audience.

Keywords: *meaning-making; media discourse; verbal means; symbolic means; interpretation*

References

1. Bashmanivska L. (2025). Osoblyvosti mediatekstu v suchasnomu informatsiinomu prostori. *Visnyk Knyzhkovoї palaty*, 5, pp. 15—20. DOI: [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2025.5\(346\).15-20](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2025.5(346).15-20).
2. Bilan N. I. (2016). *Sotsialni komunikatsii v informatsiinomu suspilstvi: teoriia, evoliutsiia, modeli ta prykladni aspekty*. D.Sc. Thesis. Kyiv. Available at: <https://ir.library.knu.ua/handle/123456789/4645>.
3. Horodenko L. M. (2003). *Zasoby masovoi informatsii u konteksti hromadskoi dumky: formuvannia, funktsionuvannia, zhanrovi pryomy*. Abstract of PhD dissertation. Kyiv.
4. Pocheptsov H. (2022). *Toksychnyi infoprostir. Yak zberehty yasnist myslennia i svobodu dii*. Kharkiv: Vivat.

- Rizun V. V. (2008). *Teoriia masovoi komunikatsii*. Kyiv: Prosvita.
- Senchenko O. (2022). Mas media — zasib piznannia svitu chy manipuliatsiia svidomistiu? *Visnyk Knyzhkovoї palaty*, 3, pp. 20—28. DOI: [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2022.3\(308\).20-28](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2022.3(308).20-28).
- Tsaryk H. (2024). Mediiniy diskurs yak semiozys: potentsial semiotyky dlia vyznachennia mediinoho diskursu. *Linguistic and Conceptual Worldviews*, 76 (2), pp. 113—135. DOI: <https://doi.org/10.17721/2520-6397.2024.2.07>.
- Shevchenko I. S. (2023). Stsenarii smyslotvorennia v mediadyskursi: kohnityvnyi i multymodalnyi analiz. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu*, 1, pp. 45—52. DOI: <https://doi.org/10.32999/ksu2663-3426/2023-1-14>.
- Castells M. (2009). *The Rise of the Network Society*. Oxford: Blackwell.
- Chandler D. (2007). *Semiotics: The Basics*. London: Routledge.
- Fairclough N. (1995). *Media Discourse*. London: Edward Arnold.
- Habermas J. (1984). *The Theory of Communicative Action*. Boston: Beacon Press.
- Luhmann N. (2000). *The Reality of the Mass Media*. Stanford: Stanford Univ. Press.
- McLuhan M. (1964). *Understanding Media: The Extensions of Man*. New York: McGraw-Hill.
- van Dijk T. A. (2008). *Discourse and Power*. Basingstoke and New York: Palgrave Macmillan.
- Semino E. & Smith J. (2008). *Corpus Stylistics: Speech, Music, Words and Meaning Making*. Cambridge: Cambridge University Press.

Надійшла до редакції 29.03.2026

ЖУРНАЛІСТИКА ТА МЕДІА

[https://doi.org/10.36273/2076-9555.2026.4\(357\).21-26](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2026.4(357).21-26)
УДК: 07(477)''2020/2025'':303.42](045)

Ілля Афанасьєв,

кандидат історичних наук, доцент кафедри
реклами та зв'язків з громадськістю
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка
i.afanasiev@kubg.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-2736-5021>

Тетяна Ужанська,

старший викладач кафедри
реклами та зв'язків з громадськістю
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка,
t.uzhanska@kubg.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-8162-8347>

Методи аналізу українських масмедіа: практика та перспективи

У статті розглянуто методологію аналізу українських масмедіа. Зібрано й систематизовано значний масив публікацій, у яких наведено підходи, методи, інструменти досліджень українських масмедіа 2020—2025 рр. Виявлено основних суб'єктів українських медіадосліджень, створено їх класифікацію; окреслено мету аналізу українських масмедіа. Порушено проблему доступності ґрунтовного професійного аналізу масмедіа для українського малого й середнього бізнесу, запропоновано способи розв'язання цієї проблеми. Окреслено перспективи розвитку методології медіадосліджень в Україні, зокрема прикладного аналізу масмедіа для вирішення завдань малого й середнього бізнесу в рекламі та зв'язках із громадськістю. Підсумовано, що значну допомогу освіті, бізнесу й громадським організаціям в Україні надасть збирання розпорошених відомостей щодо результатів і ресурсів (методи, техніки, виконавці тощо) досліджень українських масмедіа в одне видання.

Ключові слова: медіадослідження, методи аналізу медіа, українські масмедіа, соціальні мережі

Постановка проблеми. У моніторингу й аналізі сучасних українських масмедіа зацікавлені не лише наукові, а й громадські та бізнес-організації, зокрема для ефективної побудови зв'язків із суспільством, проведення рекламних та інших медійних кампаній, розроблення та вдосконалення стратегії й тактики з урахуванням медіа-активності всіх стейкхолдерів. Проблема полягає у виборі й використанні оптимальних методів, інструментів, професійних суб'єктів (провайдерів) таких медіадосліджень, оскільки вони дуже різноманітні за доступністю.

Аналіз досвіду попередніх п'яти років наукових і практичних досліджень українських мас-

медіа дасть змогу виявити основні методологічні, організаційні, цінні категорії в сукупності ресурсів, які використовували впродовж 2020—2025 рр., і допоможе у створенні консультативного ресурсу з окресленої проблеми.

Аналіз досліджень і публікацій. Уже кілька поколінь дослідників масових комунікацій сформували власний методологічний арсенал, використовуючи монографію американських авторів Р. Віммера та Дж. Домініка "Дослідження масмедіа". У 2013 р. вийшло десяте видання праці, вперше оприлюдненої в 1980-ті рр. [6]. Одним із провідних світових експертів, систематизаторів і популяризаторів методології медіадосліджень є

данський науковець К. Єнсен. Від 1990-х рр. він зосередився на проблематиці цифрових медіа. Бібліографія його досліджень, масово виданих і цитованих у багатьох країнах, налічує десятки найменувань, а найвідомішою є класична праця "Довідник з медіа та комунікаційних досліджень: якісні та кількісні методології" [1].

У проаналізованих розвідках підбито підсумки, описано й класифіковано арсенал методів медіадосліджень, який склався у другій половині ХХ ст., а в пізніших — осмислено й досвід епохи інтернету. На зазначені праці значною мірою спиралися й українські науково-педагогічні працівники під час підготовки навчальних програм із медіадосліджень і споріднених тем.

Новітній досвід аналізу блогерства, цифрових соціальних мереж висвітлено в колективній монографії "Методи дослідження для журналістики соціальних мереж" за редакцією західноєвропейських науковців Дж. Гендрікса та М. Опгенгафена [3]. Для медіадослідників особливий інтерес у змісті книги становлять, на наш погляд, теми цифрової етнографії, методи контент-аналізу коротких відео, використання обчислювальних методів у міжплатформних і мультиплатформних дослідженнях потоків цифрових новинних повідомлень.

В українській науковій літературі помітними спробами методологічного узагальнення актуального світового досвіду медіадосліджень стали колективна монографія "Методологія досліджень мас-медіа: робоча книга" за загальною редакцією К. Сірінюк-Долгарьової [13] і стаття А. Кваско, О. Сухорукової та З. Григорової "Сучасні методи досліджень в медіаменеджменті" [8].

Щодо вузькотематичних, "нішевих" публікацій із медіадосліджень, то щорічно впродовж 2010—2020-х рр. продукувалися десятки статей цієї тематики в рецензованих наукових журналах. Своєрідною ілюстрацією масовості може слугувати стаття індійських аналітиків К. і В. Раві 2015 р. Автори провели ретельний огляд наукових і прикладних публікацій за півторадесятилітній період, темою яких були завдання, підходи й застосування лише одного з багатьох десятків напрямів медіадосліджень: аналізу настроїв (sentiment analysis, opinion mining), репрезентованих у повідомленнях цифрових соціальних мереж [2].

Авторам запропонованої статті не вдалося виявити у відкритих джерелах, охоплюючи зміст провідних світових наукових соціальних мереж ResearchGate та Academia.edu, спеціальних наукових досліджень, присвячених методології аналізу українських масмедіа й практиці її застосування.

Водночас в українських масмедіа наявні поодинокі публікації прикладного характеру з окресленої теми [12].

Мета статті — визначення й систематизація методів аналізу українських масмедіа, застосованих упродовж 2020—2025 рр.

Для досягнення поставленої мети сформульовано **завдання**: виявити основних українських суб'єктів прикладних медіадосліджень; визначити, проаналізувати й систематизувати методи, що було застосовано впродовж 2020—2025 рр. для аналізу українських масмедіа; схарактеризувати доступність медіадосліджень українському малому й середньому бізнесу; запропонувати практичні рекомендації з удосконалення практики аналізу українських масмедіа.

Виклад основного матеріалу дослідження. Виконання першого з поставлених завдань відбувалося впродовж 2022—2025 рр. за допомогою кількох методів:

1) опитування (у процесі інтерв'ю та бесід, а також у межах завдань за програмами навчальних дисциплін "Методологія досліджень соціальних комунікацій", "Дослідження та аналітика" й "Сучасні медіадослідження") — близько 90 студентів освітніх програм "Реклама і зв'язки з громадськістю" першого й другого рівнів вищої освіти, поміж яких — майже 20 осіб, які мали особистий досвід медіадосліджень діяльності комерційних організацій;

2) пошук через 14 релевантних ключових слів у пошуковій системі Google провідних українських організацій-суб'єктів моніторингу й аналізу масмедіа.

За результатами виявлено п'ять провідних українських бізнес-організацій, які спеціалізувалися на продажу послуг із моніторингу й аналізу масмедіа.

У 2020 р. інтернет-видання "Детектор медіа" започаткувало проєкт з аналізу контенту українського сегмента телеграму, фейсбуку, твітеру та ютубу. У публікації 2021 р. на сайті "Детектора медіа" докладно описано методологію медіадослідження. Зокрема, фахівці аналізували контент "за допомогою бібліотек для статистичного аналізу, обробки природної мови й машинного навчання на основі мови програмування Python" [12].

На сайті Інституту масової інформації (ІМІ) в розділі "Моніторинги та матеріали" станом на 25.02.2026 віднайдено вісім рубрик зі словом "моніторинг" у назві, з яких одну присвячено безпосередньо методології моніторингу, а решту — результатам моніторингу окремих сегментів українських масмедіа та їхньої продукції. Окрес-

леним хронологічним періодом (2020—2025) датовано 450 таких звітів [8] (табл. 1).

Таблиця 1

**Розподіл публікацій у розділі
"Моніторинги та матеріали" на сайті ІМІ**

Рубрика	К-сть публікацій у 2020—2025 рр.
Моніторинг прозорості медіа	3
Моніторинг джинси	35
Моніторинг стандартів	41
Моніторинг контенту	261
Моніторинг дезінформації	73
Моніторинг соціальних мереж	6
Гендерний моніторинг	31
Методологія моніторинрів	4

Методи досліджень, репрезентовані в зазначених звітах, такі: відбір певної кількості певних масмедіа для аналізу; групування медіаматеріалу за кількома критеріями (наприклад, кількість негативних матеріалів на адресу конкретного політика; кількість публікацій на основі конкретного джерела чи групи джерел тощо); підрахунок кількості матеріалів, повідомлень за кожним із критеріїв; порівняння здобутих результатів; висновки.

База джерел, проаналізована під час дослідження, становила кілька десятків масмедіа. Наприклад, в оприлюднених 28 вересня 2023 р. результатах гендерного моніторингу зазначено, що аналіз проводився в 50 загальноукраїнських інтернет-медіа [9].

У квітні 2020 р. розпочалося розроблення проєкту "Медійна екосистема", який реалізовувала організація "Вокс Україна" за підтримки посольства США. Мета — моніторинг й аналіз новинної тематики, емоційного забарвлення, систематизація згадок політиків, експертів, зв'язків між цими медіа, інших питань. Об'єктом дослідження стали 42 найпопулярніші українські масмедіа, на основі рейтингів та інших даних, оприлюднених Інтернет Асоціацією України, Інститутом масової інформації, інтернет-виданням "Детектор медіа", USAID-Internews, Gemius, Kantar, SimilarWeb. Для вивчення тематики новин було відібрано, за твердженням авторів проєкту, 4488 матеріалів, для яких тему представили видання, та 7695 матеріалів, для яких представили одну з 15 тем, які визначили автори проєкту. На основі цих 12 183 матеріалів, окреслених 15 темами, "навчили та протестували алгоритм SVM для класифікації новини (спів-

відношення розмірів масивів для тренування і тестування 75 до 25)" [11].

Ідентифікація конотацій відбувалася на основі моделі, описаній у статті [5]. Моніторинг й аналіз згадок експертів розпочався з пошуку імен певних осіб на основі моделей Named Entity Recognition (NER). Отримані в такий спосіб іменні сутності "звели до нормальної форми та склали для кожної новини список імен, що в ній згадуються"; з цих списків обрали імена тих осіб, які не були політиками на час публікації, але відповідали низці інших критеріїв, що давали змогу віднести їх до категорії експертів [11]. Окрім того, на вебсайті "Вокс Україна" 2021 р. було розміщено низку аналітичних статей, підготовлених із застосуванням ресурсів і досвіду проєкту "Медійна екосистема" [14].

Рівень медіаспоживання українців замірювали за багатьма параметрами, зокрема за популярністю основних технологічних категорій масмедіа (телебачення, вебсайти, радіо, друковані видання), за медіабрендами, конкретними компаніями, медіагрупами, упродовж 2020—2024 рр. у межах проєкту USAID "Медійна програма в Україні" (з весни 2025 р. — у межах проєкту "Сильне громадянське суспільство України — рушій реформ і демократії" за фінансування Норвегії та Швеції, за підтримки уряду Канади й французької агенції з розвитку медіа CFI). Методи дослідження: фокус-групи, face-to-face опитування респондентів [15].

У жовтні 2021 р. Фонд Thomson Reuters (Thomson Reuters Foundation) оприлюднив деталізовані результати дослідження медіаспоживання й аналізу аудиторії в Україні, проведеного у грудні 2020 р. за допомогою методів соціологічного опитування та фокус-груп [4]. З оприлюдненого 50-сторінкового звіту дослідники й організації можуть здобути цінну інформацію щодо українських масмедіа та особливостей споживання їхнього контенту українцями.

Тематично нетипове дослідження "Потреби та очікування стейкхолдерів української медіа-індустрії" (зосереджене на сприйнятті менеджерами масмедіа організаційних проблем, зокрема фінансових, кадрових, технологічних, тому дуже корисне для багатьох зацікавлених осіб української медіасфери) було проведено 29 квітня — 20 травня 2025 р. методами глибинного інтерв'ю та опитування кількох десятків представників галузі, географічно охопивши всі українські регіони, які перебували під фактичним контролем українського уряду [16].

Однією з найактивніших організацій, які неодноразово впродовж 2020—2025 рр. публікували ґрунтовні результати власних досліджень українських масмедіа, є дослідницька компанія Gradus [19]. За допомогою соціологічних методів її фахівці раз на рік аналізували специфіку медіаспоживання українців. Результати досліджень компанія частково публікувала на своєму вебсайті в листопаді 2023 [17], 2024 і 2025 рр. [10], а також у лютому 2023 р. [7], проте повні звіти пропонувала на комерційній основі за запитом. Предмет дослідження здебільшого становив не зміст медіаповідомлень, а розподіл масмедіа за популярністю, каналами комунікації, певними сегментами аудиторії.

Упродовж 2020—2025 рр. кількість цифрових інструментів, придатних для ефективного використання в медіадослідженнях, зокрема безоплатно для користувачів, стрімко зростала. У 2022 р. оприлюднено статтю, що містила огляд 15 таких інструментів [18], інформацію про ціни та можливості вільного доступу сервісів SimilarWeb, Klear, Social Mention, trendHERO, SocialBlade, HypeAuditor, Keyhole, Crowdfire та інших. Більшість відомостей залишалися актуальними впродовж 2022—2025 рр. Різні, інколи навіть повноцінні, версії цих інструментів можна було отримати безоплатно на невизначений строк чи на кілька тижнів, проте більшість компаній вимагала оплату за потужніші версії: від кількох до кількох сотень доларів за місяць користування публічною інформацією. Залежно від інструменту й пакету можна було отримати такі можливості: моніторинг, систематизація, аналіз контенту та поведінки користувачів десятків соцмереж (не лише акаунту замовника), пошук релевантних інфлюенсерів, виявлення ботів, "накручених", штучних підписників і коментаторів тощо.

За результатами моніторингу авторів пропонуваної статті, проведеного впродовж 2020—2025 рр., основними провайдерами (сервіси, компанії, системи, застосунки, боти тощо) медіадослідницьких послуг в Україні є УНІАН, Brand24, Ecosap, Looqme, Mediapulse, NOKs fishes, Semantrum, SoMo, YouScan. Більшість провайдерів надавала такі послуги:

— *моніторинг* вебсайтів, соцмереж, блогів, форумів, теле- та радіоконтенту, друкованих видань;

— *контент-аналіз* медіаповідомлень за організаціями, локаціями та персонами, сентимент-аналіз (тональність), рубрикація контексту повідомлень;

— *моделювання* за охопленням кожного повідомлення соціально-демографічними показниками, глибиною сприйняття контенту;

— *формування звітів* (SWOT-аналіз, комплексний річний медіааудит, тематичні, ситуаційні, антикризові звіти тощо).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Підручники та посібники, які нині широко використовують в Україні для аналізу масмедіа, є придатними для опанування класичних підходів до організації окреслених досліджень, проте здебільшого не містять прикладної інформації щодо сучасних інструментів і технік.

Основні види методів, які декларують українські медіадослідники-практики: 1) соціологічні опитування; 2) контент-аналіз. Останній метод охоплює широкий спектр технік та електронних інструментів, більшість з яких доступні лише високотехнологічним організаціям із великими бюджетами для проведення досліджень, як, власне, й соціологічні дослідження, що мають репрезентувати все населення України чи багатомільйонні соціальні групи.

Провідні медіадослідники поділялися переважно на дві групи: 1) виконавці грантових проєктів; 2) медіадослідницькі комерційні організації. Представники першої групи оприлюднили значну кількість деталей із масиву своїх результатів, надавши малому й середньому бізнесу, науковцям багатий, добре структурований первинний і вторинний матеріал для подальшого квалітативного й квантитативного аналізу. Моніторинг публікацій цих організацій є перспективним джерелом медіадослідницької інформації для споживачів, які хочуть/мусять заощаджувати на проведенні власних широкомасштабних високотехнологічних досліджень. Це також стосується, хоча й меншою мірою, публікацій від представників другої групи. Ціни на високотехнологічні широкомасштабні медіадослідницькі проєкти, запропоновані десятьма провідними провайдерами, були прийнятними для багатьох підприємств середнього, але не для більшості підприємств малого бізнесу й академічних дослідників.

Значну користь для освіти, бізнесу й громадських організацій в Україні матиме об'єднання розпорошених відомостей щодо результатів і ресурсів (методи, техніки, виконавців тощо) досліджень українських масмедіа в одне видання з попередньою назвою "Методи, виконавці й результати медіадосліджень в Україні". Оптимальним форматом вважаємо електронну книгу,

що, на відміну від спеціалізованого вебсайту, не потребує платного хостингу й легко переноситься з однієї платформи/месенджера/акаунту на інші вебресурси. Електронну колективну монографію, насичену гіперпосиланнями, доціль-

но створити із залученням представників основних груп стейкхолдерів українських медіа-досліджень. Її перевидання варто проводити з інтервалом у 2—3 роки, з огляду на швидкі зміни в індустрії досліджень масмедіа.

Список бібліографічних посилань

1. Jensen K. B. A handbook of media and communication research: Qualitative and quantitative methodologies. New York : Routledge, 2013.
2. Ravi K., Ravi V. A Survey on Opinion Mining and Sentiment Analysis: Tasks, Approaches and Applications. *Knowledge-Based Systems*. 2015. Vol. 89. P. 14—46.
3. Research Methods for Social Media Journalism / ed. by J. Hendrickx, M. Opgenhaffen. London : Routledge, 2026.
4. Thomson Reuters Foundation. *TRF Ukraine Report*. 2021. URL: https://epim.trust.org/application/velocity/_newgen/assets/TRFUkraineReport_UKRAINE.pdf (дата звернення: 03.01.2026).
5. Vilares D., Gómez-Rodríguez C., Alonso M. A. Universal, Unsupervised (Rule-Based), Uncovered Sentiment Analysis. *Knowledge-Based Systems*. 2017. Vol. 118, pp. 45—55. URL: <https://arxiv.org/abs/1606.05545> (дата звернення: 05.01.2026).
6. Wimmer R. D. Mass Media Research: An Introduction / R. D. Wimmer, J. R. Dominick. 10th ed. Boston : Wadsworth Cengage Learning, 2013.
7. Де українці читають новини: зміни у медіаспоживанні. *Gradus Research*. 2023. Лют. URL: <https://gradus.app/uk/open-reports/gradus-research-changes-in-media-consumption-ua/> (дата звернення: 28.12.2025).
8. Кваско А., Сухорукова О., Григорова З. Сучасні методи досліджень в медіаменеджменті. *Економіка та суспільство*. 2021. № 24. URL: <http://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/188/180> (дата звернення: 26.12.2025).
9. Машкова Я. Фантазії про сідниці. Майже половина українських онлайн-медіа вдаються до сексизму та дискримінації — дослідження ІМІ. Гендерний моніторинг. *Інститут масової інформації*. 2023. 28 верес. URL: <https://imi.org.ua/monitorings/-i55773> (дата звернення: 03.01.2026).
10. Медіаспоживання під мікроскопом: українці проводять у месенджерах більше часу, ніж перед телевізором. *Gradus Research*. 2025. Листопад. URL: <https://gradus.app/uk/open-reports/research-media-consumption-ukraine/> (дата звернення: 05.01.2026).
11. Медійна екосистема. Дані за період: травень 2021. *VoxUkraine*. 2021. URL: <https://mediaecosystem.org/#/about> (дата звернення: 17.12.2025).
12. Методологія аналізу українського сегменту соціальних мереж та месенджерів. *Детектор медіа*. 2021. 11 груд. URL: <https://detector.media/infospace/article/194698/2021-12-11-metodologiya-analizu-ukrainskogo-segmentu -sotsialnykh-merezh-ta-mesendzheriv/> (дата звернення: 06.01.2026).
13. Методологія досліджень мас-медіа : робоча книга (handbook) / за заг. ред. К. Г. Сіриньок-Долгарьової. Запоріжжя : ЗНУ, 2017.
14. Наші дослідження: матеріали за 2021 рік. *VoxUkraine*. 2021. URL: <https://voxukraine.org/doslidzhennya> (дата звернення: 11.12.2025).
15. Трапезнікова Д. Усе й усі в соцмережах. *Rivni.media*. 2025. 28 верес. URL: <https://www.rivni.media/p/internews-ukraine-media-consumption-2025> (дата звернення: 08.01.2026).
16. Українські медіа в точці неповернення. *Sense NGO*. 2025. 5 серп. URL: <https://sense.ngo/doslidzhennya> (дата звернення: 25.11.2025).
17. Українці все частіше обирають споживати новини у форматі відео. *Gradus Research*. 2023. Листопад. URL: <https://gradus.app/uk/open-reports/ukrainians-are-increasingly-choosing-consume-news-video-format-and-messengers-remain-top/> (дата звернення: 05.01.2026).
18. Чорноморченко Е. 15 сервісів для аналітики соцмереж. *Bazilik.media*. 2022. 9 лют. URL: <https://bazilik.media/12-servisiv-dlia-analitu-ky-sotsmerezh/> (дата звернення: 10.12.2025).
19. Як змінилося медіаспоживання в Україні у 2024? *Gradus Research*. 2024. Листопад. URL: <https://gradus.app/uk/open-reports/changes-media-consumption-ukraine-2024> (дата звернення: 05.01.2026).

Illia Afanasiev,

*PhD of History, Associate Professor
at the Advertising and Public Relations Department,
Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University*

Tetiana Uzhanska,

*Senior Lecturer at the Advertising
and Public Relations Department,
Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University*

Methods of analyzing Ukrainian mass media: practice and prospects

The article considers the methodology of analysing Ukrainian mass media. A significant array of publications has been collected and systematised, which named the approaches, methods, and tools of research on Ukrainian mass

media in 2020—2025. The main subjects of Ukrainian media research are identified, a classification of such subjects is created, as well as the goals of the analysis of Ukrainian mass media. The issue of the availability of professional in-depth analysis of mass media to Ukrainian small and medium-sized businesses is raised, and realistic means of solving this problem are proposed. The prospects for the development of the methodology of media research in Ukraine, in particular, applied analysis of mass media for solving the tasks of small and medium-sized businesses in advertising and public relations are outlined. It was concluded that collecting scattered information on the results, as well as resources (methods, techniques, performers, etc.) of Ukrainian mass media research into one publication, would provide significant assistance to education, business, and public organizations in Ukraine.

Keywords: *media research; media analysis methods; Ukrainian mass media; social networks*

References

1. Jensen K. B. (2013). *A handbook of media and communication research: Qualitative and quantitative methodologies*. New York: Routledge.
2. Ravi K. & Ravi V. (2015). A Survey on Opinion Mining and Sentiment Analysis: Tasks, Approaches and Applications. *Knowledge-Based Systems*, 89, pp. 14—46.
3. Hendrickx J. & Opgenhaffen M. [ed.]. (2026). *Research Methods for Social Media Journalism*. London: Routledge.
4. Thomson Reuters Foundation. *TRF Ukraine Report*. (2021). Available at: https://epim.trust.org/application/velocity/_newgen/assets/TRFUkraineReport_UKRAINE.pdf [Accessed 03.01.2026].
5. Vilares D., Gómez-Rodríguez C. & Alonso M. A. (2017). Universal, Unsupervised (Rule-Based), Uncovered Sentiment Analysis. *Knowledge-Based Systems*, 118, pp. 45—55. Available at: <https://arxiv.org/abs/1606.05545> [Accessed 05.01.2026].
6. Wimmer R. D. & Dominick J. R. (2013). *Mass Media Research: An Introduction*. 10th ed. Boston, Wadsworth: Cengage Learning.
7. De ukraintsi chytaiut novyny: zminy u mediaspozhyvanni. (2023). *Gradus Research*. Available at: <https://gradus.app/uk/open-reports/gradus-research-changes-in-media-consumption-ua/> [Accessed 28.12.2025].
8. Kvasko A., Sukhorukova O. & Hryhorova Z. (2021). *Ekonomika ta suspilstvo*, 24. Available at: <http://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/188/180> [Accessed 26.12.2025].
9. Mashkova Ya. (2023). Fantazii pro sidnytsi. Maizhe polovyna ukrainskykh onlain-media vdaiutsia do seksyzmu ta dyskryminatsii — doslidzhennia IMI. Hendernyi monitorynh. *Instytut masovoi informatsii*. Available at: <https://imi.org.ua/monitorings/-i55773> [Accessed 03.01.2026].
10. Mediaspozhyvannia pid mikroskopom: ukraintsi provodiut u mesendzherakh bilshe chasu, nizh pered televizorom. (2025). *Gradus Research*. Available at: <https://gradus.app/uk/open-reports/research-media-consumption-ukraine/> [Accessed 05.01.2026].
11. Mediina ekosystema. Dani za period: traven 2021. (2021). *VoxUkraine*. Available at: <https://mediaecosystem.org/#/about> [Accessed 17.12.2025].
12. Metodolohiia analizu ukrainskoho sehmentu sotsialnykh merezh ta mesendzheriv. (2021). *Detektor media*. Available at: <https://detector.media/infospace/article/194698/2021-12-11-metodologiya-analizu-ukrainskogo-segmentu-sotsialnykh-merezh-ta-mesendzheriv/> [Accessed 06.01.2026].
13. Sirinok-Dolharovoi K. H. [zah. red.]. (2017). *Metodolohiia doslidzhen mas-media : robocha knyha (handbook)*. Zaporizhzhia: ZNU.
14. Nashi doslidzhennia: materialy za 2021 rik. (2021). *VoxUkraine*. Available at: <https://voxukraine.org/doslidzhennia> [Accessed 11.12.2025].
15. Trapeznikova D. (2025). Use y usi v sotsmerezakh. *Rivni.media*. Available at: <https://www.rivni.media/p/internews-ukraine-media-consumption-2025> [Accessed 08.01.2026].
16. Ukrainski media v tochtsi nepovernennia. (2025). *Sense NGO*. Available at: <https://sense.ngo/doslidzhennia> [Accessed 25.11.2025].
17. Ukraintsi vse chastishe obyraiut spozhyvaty novyny u formati video. (2023). *Gradus Research*. Available at: <https://gradus.app/uk/open-reports/ukrainians-are-increasingly-choosing-consume-news-video-format-and-messengers-remain-top/> [Accessed 05.01.2026].
18. Chornomorchenko E. (2022). 15 servisiv dlia analityky sotsmerezkh. *Bazilik.media*. Available at: <https://bazilik.media/12-servisiv-dlia-analitiky-sotsmerezkh/> [Accessed 10.12.2025].

Надійшла до редакції 20.03.2026

[https://doi.org/10.36273/2076-9555.2026.4\(357\).27-31](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2026.4(357).27-31)
УДК 002.1:004]:005.92](477)(045)

Юрій Стадник,
аспірант кафедри медійних технологій,
інформаційної та книжкової справи
НУ "Львівська політехніка"
yu.stadnyk@gmail.com,
<https://orcid.org/0009-0001-9309-4776>

Цифрова трансформація документно-інформаційної діяльності: виклики та сучасні практики

У статті досліджено особливості цифрової трансформації документно-інформаційної діяльності в умовах розвитку інформаційного суспільства. Розглянуто сучасні тенденції цифровізації інформаційної сфери, які впливають на діяльність державних установ, підприємств та організацій. Проаналізовано основні підходи до управління документно-інформаційними ресурсами, а також роль інформаційно-комунікаційних технологій в модернізації процесів створення, опрацювання, зберігання та використання документів. Особливу увагу приділено нормативно-правовим засадам розвитку інформаційної діяльності в Україні та їх значенню для впровадження електронного документообігу й цифрових інформаційних ресурсів. Констатовано, що використання цифрових технологій сприяє оптимізації інформаційних потоків, підвищенню ефективності управління та забезпеченню оперативного доступу до інформації. Окреслено основні виклики цифрової трансформації документно-інформаційної діяльності, зокрема технічні, організаційні й кадрові аспекти впровадження сучасних інформаційних систем, а також питання інформаційної безпеки та захисту даних. Проаналізовано сучасні практики використання систем електронного документообігу, цифрових платформ управління інформаційними ресурсами та хмарних технологій у роботі організацій. Зроблено висновок, що ефективний розвиток документно-інформаційної діяльності в умовах цифровізації потребує комплексного підходу, який поєднує нормативно-правове регулювання та впровадження інноваційних інформаційних технологій.

Ключові слова: цифрова трансформація; документно-інформаційна діяльність; цифровізація; електронний документообіг; документознавство; управління інформаційними ресурсами; інформаційні технології; records management; інформаційне суспільство

Постановка проблеми. Формування сучасної інформаційної політики України відбувалося в умовах складних змін в системі державного управління та суспільних інститутів. Протягом тривалого часу розвиток законодавчого забезпечення інформаційної сфери лише частково відповідав потребам демократичного суспільства. Зокрема, ЗУ "Про інформацію" 1992 р. [1], навіть з урахуванням подальших змін і доповнень, тривалий час не брав до уваги нових викликів інформаційного суспільства та не повністю відповідав сучасним європейським підходам до регулювання інформаційних відносин. Ухвалення оновлених нормативних актів щодо електронних довірчих послуг і хмарних технологій (2021—2024) заклало підвалини для легітимізації "цифрових оригіналів", проте питання термінологічної неузгодженості залишається дискусійним. Брак єдиного трактування результатів трансформації поняття "документ" у "структуровані дані" та "цифровий об'єкт" ускладнює формування ціліс-

ної стратегії управління інформаційними ресурсами [2; 3]. У XXI ст. процеси цифровізації не лише автоматизують діловодство, а суттєво змінюють філософію документно-інформаційної діяльності. Україна активно інтегрується у глобальний простір, що супроводжується впровадженням алгоритмів штучного інтелекту для класифікації записів і хмарних архітектур для їх зберігання.

У сучасних умовах особливого значення набуває information governance (управління інформацією) — підхід, у межах якого документ розглядають як стратегічний актив, що потребує захисту та верифікації на всіх етапах життєвого циклу [4; 5]. Ці чинники зумовлюють завдання не лише технічної модернізації, а й адаптації національної практики до міжнародних стандартів ISO 15489 [6] і концепцій records management, інтегрованих у середовище великих даних [7].

Аналіз досліджень і публікацій. Проблема документно-інформаційної діяльності,

керування документальними процесами та розвитку інформаційних ресурсів у системі управління становить предмет дослідження українських і закордонних науковців. У вітчизняному науковому просторі вагомий внесок у формування теоретичних засад керування документальними процесами зробили дослідники документознавства й інформаційної діяльності. Зокрема, В. Бездрабко розглядає еволюцію понять "діловодство", "документальне забезпечення управління" та "керування документальними процесами", окреслюючи їхні термінологічні межі та функціональні особливості в сучасній системі управління [2]. Для аналізу окресленого питання цінними є напрацювання М. Комової А. Пелешчина й Т. Білуцак [3; 8], які висвітлюють теоретичні та практичні аспекти організації документальних процесів, особливості їх інформаційного забезпечення, питання впровадження сучасних технологій роботи з документами.

Практичні й управлінські аспекти документального забезпечення в Україні також репрезентовано у працях Ю. Палехи [9; 10]. Дослідження сфокусовано на специфіці впровадження інноваційних підходів у діловодство, використанні хмарних технологій та культурі керування документальною інформацією як невіддільному складникові інформаційної культури сучасної установи. Спільно з М. Апшай автор обґрунтовує роль документального забезпечення як основного інструменту підвищення ефективності управлінських рішень.

У закордонній науковій літературі значну увагу приділено концептуальним засадам управління документами (records management) й впровадженню сучасних інформаційних технологій у цій галузі. Зокрема, П. Френкс розглядає records management як комплексну систему управління документною інформацією протягом усього її життєвого циклу — від створення до архівного зберігання або знищення [5]. В. Сафаді зосереджує увагу на ролі інформаційних систем і технологій автоматизації в підвищенні ефективності роботи з документами й інформаційними ресурсами організацій [11].

Попри чималу кількість наукових праць, окремі аспекти використання міжнародних підходів records management і застосування сучасних інформаційних продуктів для автоматизації документно-інформаційної діяльності організацій потребують подальшого дослідження, зокрема з урахуванням української управлінської практики.

Мета статті — проаналізувати аспекти трансформації документно-інформаційної діяльності в умовах цифровізації суспільства; розглянути особливості нормативно-правового регулювання інформаційної сфери в Україні; визначити роль сучасних інформаційних технологій у формуванні ефективної системи управління документними ресурсами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасний етап розвитку інформаційного суспільства характеризується активними процесами цифровізації, які зумовлюють зміни в документно-інформаційній діяльності державних установ, підприємств та організацій. Новітні технології змінюють традиційні підходи до документно-інформаційних процесів, сприяючи формуванню нових моделей управління інформаційними ресурсами та документними потоками. У цих умовах особливого значення набуває ефективна організація інформаційних процесів, а також удосконалення нормативно-правових і технологічних механізмів управління документною інформацією.

Розвиток сучасних технологій сприяв формуванню нових підходів до роботи з інформаційними ресурсами та документами: активно впроваджуються системи електронного документообігу, хмарні сервіси й платформи управління, що дає змогу оптимізувати процеси обміну інформацією, підвищити оперативність ухвалення управлінських рішень і забезпечити ефективний контроль за документними потоками [5; 11]. В Україні реалізацію цифрових реформ спрямовано на створення сучасної інформаційної інфраструктури, впровадження електронного урядування, розвиток відкритих даних і забезпечення доступу громадян до інформаційних ресурсів.

Формування нормативно-правової бази інформаційної політики розпочалося з ухвалення основних законодавчих актів, насамперед ЗУ "Про інформацію" [1], у якому визначено основні принципи інформаційних відносин, права та обов'язки суб'єктів інформаційної діяльності, а також гарантії доступу громадян до інформації. Подальший розвиток інформаційного законодавства пов'язаний з ухваленням низки нормативних актів щодо регулювання доступу до інформації, захисту інформаційних ресурсів тощо. З впровадженням цифрових технологій законодавство у галузі інформаційної діяльності зазнало суттєвої модернізації. Важливого значення набувають ЗУ "Про доступ до публічної інформації" [11], "Про

електронні документи та електронний документообіг" [12], "Про електронні довірчі послуги" [13] та ін., спрямовані на забезпечення відкритості інформації, удосконалення системи управління інформаційними ресурсами та забезпечення умов для ефективного функціонування електронного документообігу.

Сучасні інформаційні технології й автоматизація процесів управління документами дають змогу оптимізувати інформаційні потоки, зменшити витрати часу на опрацювання документів, забезпечити оперативний доступ до інформації. В організаціях починають активно застосовувати електронні системи керування документами (electronic document management systems, EDMS), електронні архіви, корпоративні інформаційні системи та хмарні технології для забезпечення контролю життєвого циклу документів, підвищення рівня інформаційної безпеки й інтеграції документних ресурсів в єдині інформаційні системи [5; 7].

Водночас процеси цифровізації документно-інформаційної діяльності супроводжуються низкою викликів, що потребують комплексного розв'язання: недостатній рівень технічного забезпечення окремих організацій, обмеженість фінансових ресурсів для впровадження сучасних інформаційних систем, потреба в підготовці фахівців для роботи з цифровими інформаційними ресурсами. Проблемними питаннями є інформаційна безпека, захист персональних даних і забезпечення надійності зберігання електронних документів.

До викликів цифровізації додається ризик і відповідальність. У багатьох випадках процеси в "цифрі" відбуваються складно, іноді стихійно й не системно. Цифрові технології — це дорогі рішення, й не кожна бізнес-модель може гарантувати позитивний результат. Складниками цифрових трансформацій є також багатовекторність і неоднозначність. Відбувається модернізація й активізація багатьох процесів, що визначають нинішню та майбутню соціально-економічну реальність. Ці тенденції спричиняють нові виклики, пов'язані з нерівномірним розподілом цифрових переваг, кібербезпекою, порушенням конфіденційності.

Отже, перехід до безпаперового середовища супроводжується низкою критичних викликів, що потребують не лише технічних, а й управлінських рішень.

Важливим є питання кібербезпеки та збереження автентичності. Створення цифрового

формату документів актуалізує питання захисту інформації від несанкціонованого доступу та втрат, що потребує розроблення комплексних заходів. В умовах воєнного стану в Україні захист документно-інформаційних ресурсів від несанкціонованого доступу та кібератак став пріоритетом національної безпеки. Використання "хмари" для зберігання документації зумовлює потребу в нових протоколах шифрування та багаторівневої ідентифікації. Технологічним викликом можна вважати забезпечення довготривалого збереження електронних записів із гарантією юридичної сили протягом десятиліть [7, с. 43].

Незважаючи на переваги автоматизації, інтеграція штучного інтелекту в документно-інформаційну діяльність має приховані загрози. Г. Шінде і П. Френкс [14] акцентують на проблемі "алгоритмічної упередженості" й етичних аспектах автоматизованого ухвалення рішень. Без належного контролю з боку людини системи автоматичної класифікації можуть помилково інтерпретувати конфіденційні дані, що призведе до витоку інформації чи порушення стандартів приватної власності (GDPR) [14, с. 18—20].

Процеси цифровізації також потребують підвищення рівня професійних компетентностей персоналу й формування нової цифрової культури установи, про що зауважують Ю. Палеха та М. Апшай [9]. Це завдання передбачає безперервне навчання фахівців і подолання психологічного опору змінам. Застосування автоматизованих систем управління документацією потребує вироблення ефективних підходів до оформлення, зберігання й архівування документів відповідно до міжнародних і національних норм. Актуалізується завдання поглиблення знань персоналу щодо роботи з цифровими технологіями, опанування таких спеціалізованих програмних продуктів, як Microsoft SharePoint, Megapolis.DocNet, M-Files, FossDoc та ін.

Попри окреслені труднощі, Україна продовжує активну цифровізацію навіть під час війни. У практику сучасних організацій поступово впроваджують нові технологічні рішення для оптимізації документно-інформаційних процесів, як-от системи електронного документообігу, електронні архіви, цифрові платформи управління інформаційними ресурсами, а також використання хмарних сервісів для зберігання та обміну документною інформацією.

Висновки. Проведене дослідження дає підстави для висновку, що розвиток інформаційного

суспільства й активні процеси цифровізації зумовлюють трансформацію документно-інформаційної діяльності установ, підприємств та організацій. Використання цифрових технологій змінює традиційні підходи до створення, опрацювання, зберігання та поширення даних, сприяє формуванню нових моделей управління інформаційними ресурсами.

Модернізація законодавчої бази спрямована на розвиток електронних сервісів, цифрових комунікацій і систем управління інформаційними ресурсами. Адаптація українського законодавства до вимог цифрового суспільства потребує подальшої гармонізації термінологічного апарату з міжнародними підходами до управління інформацією [5], що забезпечить легітимність і прозорість документообігу в умовах міжнародних комунікацій.

Перспективи розвитку управління документальними процесами та професійної підготовки фахівців пов'язані з подальшою інтеграцією неймереж й технологій у системи документообігу. Впровадження хмарних рішень і штучного інтелекту для автоматизації операцій є головним драйвером ефективності сучасної організації й дає змогу трансформувати процеси управління

документами з технічної функції на стратегічний інструмент ухвалення управлінських рішень.

Використання систем електронного документообігу, корпоративних інформаційних систем і хмарних технологій сприятиме не лише оптимізації потоків, а й зміні архітектури управління документами. Водночас цифрова трансформація документно-інформаційної діяльності спричиняє суперечності, серед яких особливого значення набувають питання інформаційної безпеки, захисту даних, технічного забезпечення та підготовки фахівців.

Щодо управлінського й кадрового аспектів, то успішна цифровізація неможлива без формування нової інформаційної культури організації. Виклики кібербезпеки та складність нових систем електронного документообігу висувають нові вимоги до компетенцій персоналу, де на перший план виходить аналітична робота з інформаційними ресурсами й цифрова гігієна.

Отже, ефективний розвиток документно-інформаційної діяльності в умовах цифровізації потребує синергії між інноваційними технологіями, гнучким нормативним регулюванням і постійним професійним розвитком фахівців інформаційної сфери.

Список бібліографічних посилань

1. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2657-12> (дата звернення: 09.01.2026).
2. Бездрабко В. В. Від діловодства до керування документальними процесами: із досвіду термінологічних означень та розрізнення значень. *Термінологія документознавства та суміжних галузей знань* : зб. наук. пр. 2009. Вип. 3. С. 13—22.
3. Комова М. В. Генезис цифрового документа в системі соціальних комунікацій. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка"*. Серія: *Інформатизація*. 2023. № 12. С. 45—53.
4. Smallwood R. *Information Governance: Concepts, Strategies and Best Practices*. 2nd ed. Hoboken : Wiley, 2020. 544 p.
5. Franks P. *Records and Information Management*. 3rd ed. Chicago : ALA Neal-Schuman, 2025. 584 p.
6. Інформація та документація. Керування записами. Частина 1. Поняття та принципи (ISO 15489-1:2016, IDT) : ДСТУ ISO 15489-1:2018. Київ : ДП "УкрНДНЦ", 2018. 29 с.
7. Saffady W. *Managing Electronic Records*. 5th ed. Lanham : Rowman & Littlefield, 2021. 254 p.
8. Комова М. В., Пелешишин А. М., Білушак Т. М. Керування документальними процесами : навч. посіб. Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2013. 188 с.
9. Палеха Ю. І., Апшай М. В. Культура керування документацією як складник інформаційної культури організації. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2020. № 1. С. 58—66.
10. Палеха Ю. І. Інноваційні підходи до документального забезпечення управління в умовах цифровізації. *Інформація, комунікація, суспільство*. 2024. № 1. С. 112—119.
11. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13.01.2011 № 2939-VI. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17> (дата звернення: 09.01.2026).
12. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22.05.2003 № 851-IV. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15> (дата звернення: 09.01.2026).
13. Про електронні довірчі послуги : Закон України від 05.10.2017 № 2155-VIII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19> (дата звернення: 09.01.2026).
14. AI in Archival Science — A Systematic Review / G. Shinde, T. Kirstein, S. Ghosh, P. C. Franks. *Journal of Archival Organization*. 2024. Vol. 19, Iss. 1. P. 12—35.

Yurii Stadnyk,
Postgraduate Student,
Department of Media Technologies,
Information and Book Studies
NU "Lviv Polytechnic"

Digital transformation of document and information activity: challenges and modern practices

The article examines the features of the digital transformation of document and information activities in the context of the development of the information society. The article examines modern trends in the digitalization of the information sphere, which affect the activities of state institutions, enterprises and organizations. The main approaches to managing document and information resources are analyzed, as well as the role of information and communication technologies in transforming the processes of creating, processing, storing and using documents. Particular attention is paid to the regulatory and legal principles of the development of information activities in Ukraine and their significance for the implementation of electronic document management and digital information resources. It is determined that the use of digital technologies contributes to the optimization of information flows, increasing the efficiency of management and ensuring operational access to information. The main challenges of the digital transformation of document and information activities are outlined, in particular the technical, organizational and personnel aspects of the implementation of modern information systems, as well as the issues of information security and data protection. Modern practices of using electronic document management systems, digital platforms for managing information resources and cloud technologies in the activities of organizations are analyzed. It is concluded that the effective development of document and information activities in the conditions of digitalization requires a comprehensive approach that combines regulatory and legal regulation and the implementation of innovative information technologies.

Keywords: digital transformation; document and information activities; digitalization; electronic document management; documentary science; information resources management; information technologies; records management; information society

References

1. Pro informatsiiu : Zakon Ukrainy vid 02.10.1992 № 2657-XII. (1992). *Verkhovna Rada Ukrainy*. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2657-12> [Accessed 09.01.2026].
2. Bezdrabko V. V. (2009). Vid dilovodstva do keruvannia dokumentatsiinymy protsesamy: iz dosvidu terminolohichnykh oznachen ta rozrznennia znachen. *Terminolohiia dokumentoznavstva ta sumizhnykh haluzei znan*, 3, pp. 13—22.
3. Komova M. V. (2023). Henezys tsyfrovoho dokumenta v systemi sotsialnykh komunikatsii. *Visnyk Natsionalnoho universytetu "Lvivska politekhnika". Seriya: Informatyzatsiia*, 12, pp. 45—53.
4. Smallwood R. (2020). *Information Governance: Concepts, Strategies and Best Practices*. 2nd ed. Hoboken: Wiley.
5. Franks P. (2025). *Records and Information Management*. 3rd ed. Chicago: ALA Neal-Schuman.
6. DP "UkrNDNTs". (2018). *DSTU ISO 15489-1:2018. Informatsiia ta dokumentatsiia. Keruvannia zapysamy*. Chastyna 1: Poniattia ta pryntsyipy.
7. Saffady W. (2021). *Managing Electronic Records*. 5th ed. Lanham: Rowman & Littlefield.
8. Komova M. V., Peleshchyshyn A. M. & Bilushchak T. M. (2013). *Keruvannia dokumentatsiinymy protsesamy*. Lviv: Vydavnytstvo Lvivskoi politekhniki.
9. Palekha Yu. I. & Apshai M. V. (2020). Kultura keruvannia dokumentatsiieiu yak skladnyk informatsiinoi kultury orhanizatsii. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia*, 1, pp. 58—66.
10. Palekha Yu. I. (2024). Innovatsiini pidkhody do dokumentatsiinoho zabezpechennia upravlinnia v umovakh tsyfrovizatsii. *Informatsiia, komunikatsiia, suspilstvo*, 1, pp. 112—119.
11. Pro dostup do publichnoi informatsii : Zakon Ukrainy vid 13.01.2011 № 2939-VI. *Verkhovna Rada Ukrainy*. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17> [Accessed 09.01. 2026].
12. Pro elektronni dokumenty ta elektronni dokumentoobih : Zakon Ukrainy vid 22.05.2003 № 851-IV. *Verkhovna Rada Ukrainy*. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15> [Accessed 09.01. 2026].
13. Pro elektronni dovirchi posluhy : Zakon Ukrainy vid 05.10.2017 № 2155-VIII. *Verkhovna Rada Ukrainy*. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19> [Accessed 09.01. 2026].
14. Shinde G., Kirstein T., Ghosh S. & Franks P. C. (2024). AI in archival science: A systematic review. *Journal of Archival Organization*, 19 (1), pp. 12—35.

Надійшла до редакції 16.03.2026

[https://doi.org/10.36273/2076-9555.2026.4\(357\).32-37](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2026.4(357).32-37)
УДК 35.077/.078:004.77](477)(045)

Віталій Гришин,
аспірант ХДАК
asp_hryshyn_vitalii@xdak.ukr.education
<https://orcid.org/0009-0004-8912-986X>

Розвиток цифрової інфраструктури системи електронного документообігу органів державної влади

У статті проаналізовано складники технічної інфраструктури, принципи функціонування, питання інформаційної безпеки систем електронного документообігу органів державної влади, а також аспекти інтеграції та впровадження в них хмарних й інтелектуальних технологій. Обґрунтовано роль електронного документообігу як головного чинника цифрової трансформації публічного управління й окреслено перспективи модернізації державних інформаційних систем. З'ясовано, що функціонування систем електронного документообігу в державному секторі базується на кількох технологічних принципах: цілісність інформаційного середовища; масштабованість і гнучкість архітектури; інтероперабельність; автоматизація бізнес-процесів; аналітична підтримка процесів ухвалення рішень. Підсумовано, що розвиток електронного документообігу потребує переходу від традиційних автоматизованих систем до інтелектуальних технологічних рішень; особливу роль в організації електронного документообігу відіграє інформаційна безпека; хмарна інфраструктура стає стратегічним напрямом удосконалення технічної бази документних систем; важливим є людський чинник, адже жодна технологічна система не буде ефективною без високого рівня цифрової компетентності користувачів; подальший розвиток електронного документообігу в Україні має орієнтуватися на гармонізацію з європейськими стандартами.

Ключові слова: електронний документообіг; техніко-технологічне забезпечення; державне управління; інформаційна безпека; електронне урядування

Постановка проблеми. У сучасних умовах цифрової трансформації державного управління головним чинником ефективності діяльності органів влади є рівень розвитку техніко-технологічного забезпечення. Система електронного документообігу (СЕД) стала не лише інструментом оперативного обміну інформацією, а й основою побудови нової моделі управління, зорієнтованої на прозорість, відкритість і швидкість ухвалення рішень. Якщо традиційні паперові системи документообігу мали на меті фізичне зберігання та ручне опрацювання інформації, то сучасні СЕД потребують інтегрованої інфраструктури, що поєднує апаратно-програмні комплекси, телекомунікаційні мережі, бази даних, захищені канали зв'язку й алгоритми штучного інтелекту для автоматизації процесів.

Наявні в органах державної влади України СЕД демонструють суттєву нерівномірність технологічного розвитку [8]. Попри створення національної системи електронної взаємодії органів виконавчої влади (СЕВ ОБВ) та її поступову інтеграцію з іншими державними реєстрами, значна частина регіональних і місцевих адміністрацій продовжує використовувати застарілі чи фрагментарні рішення [4]. Це зумовлює неузгодженість у форматах даних, дублювання інформації, ризики втрати документів та обмеження оперативності управлінських рішень.

Отже, удосконалення техніко-технологічної бази систем управління електронним документообігом є не лише технічним завданням, а стратегічною умовою модернізації державного управління загалом.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблема електронного документообігу набула міжdisciplinарного характеру та охоплює питання інформатики, права, державного управління, архівознавства й інформаційної безпеки. Як свідчать узагальнення у працях Л. Асанової, О. Чудак, Ю. Мохової та В. Політанського, науковці розглядають електронний документообіг не лише як технологічну інновацію, а й структурний елемент публічного адміністрування, що формує основу нової цифрової культури управління. Зокрема, Ю. Мохова визначає електронні документи як "інфраструктурний кістяк" системи цифрового урядування [10], а В. Політанський акцентує на потребі узгодження правових норм із технічними стандартами, що регулюють документообіг [12].

Техніко-технологічний аспект проблеми досліджували І. Хом'як, Г. Зеленько, Р. Власенко та ін., зосереджуючи увагу на аналізі архітектури, функціоналу й життєвого циклу систем електронного документообігу. Дослідники наголошують, що його надійна технічна основа має базуватися на відкритих стандартах, підтримувати масштабованість і забезпечувати захист інформації на всіх

рівнях [7]. Особливу увагу приділено впровадженню BPM-технологій (Business Process Management) та систем workflow-автоматизації, які дають змогу мінімізувати бюрократичні затримки й забезпечують повний моніторинг руху документів.

С. Довгий, О. Плотнікова та Ю. Конашевич наголошують на проблемах інформаційної безпеки та кадрового забезпечення, що залишаються слабкими ланками у процесі цифровізації управлінських структур. Наукові аналітики Центру стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки також звертають увагу на підвищення кіберризиків у державному секторі, пов'язаних із низьким рівнем технічного захисту документованої інформації [9].

Огляд наукових розвідок свідчить, що питання техніко-технологічного забезпечення СЕД потребує подальшого осмислення в контексті її ролі в забезпеченні цілісності державного інформаційного простору, підвищенні ефективності управлінських процесів і підтримання інформаційної безпеки.

Мета статті — проаналізувати техніко-технологічні основи функціонування систем електронного документообігу органів державної влади України та обґрунтувати шляхи їх модернізації в умовах цифрової трансформації державного управління.

Виклад основного матеріалу дослідження. Техніко-технологічне забезпечення систем управління електронним документообігом становить сукупність матеріальних, програмних, комунікаційних і організаційних ресурсів, які підтримують повний життєвий цикл документа — від створення до архівного зберігання [13]. До технічної інфраструктури належать серверні комплекси, системи зберігання даних, комп'ютерні робочі станції, периферійні пристрої, телекомунікаційні мережі, канали передавання інформації й апаратно-програмні засоби захисту.

У структурі органів державної влади України ці ресурси розміщують у внутрішніх відомчих мережах із використанням віртуалізованих середовищ чи хмарних платформ, що дає змогу забезпечити стійкість і масштабованість систем. Базові вимоги до технічних компонентів регламентують національні стандарти, гармонізовані з міжнародними, зокрема документацією ISO/IEC 27001 [12].

Типовий апаратно-програмний комплекс електронного документообігу охоплює серверну частину, що виконує функції керування базою даних документів, маршрутизації потоків інформації, контролю версій і журналювання дій корис-

тувачів, а також клієнтські робочі місця, через які відбувається створення, узгодження, підписання та моніторинг виконання документів.

З технічного погляду ефективна СЕД має підтримувати модульну архітектуру, що забезпечує взаємодію між окремими компонентами: документним сховищем, системою управління завданнями, календарем, електронним підписом, модулем аналітики тощо. Вітчизняні розробки ("АСКОД", "Мегаполіс.Док", "ДОК ПРОФІ", "IT-Enterprise") частково відповідають цим вимогам, хоча потребують подальшого вдосконалення у сфері інтеперабельності та масштабованості [8].

Функціонування СЕД у державному секторі базується на кількох технологічних принципах [8; 10]:

1. Цілісність інформаційного середовища: документ має залишатися автентичним, незмінним і придатним до відтворення у будь-який час. Для цього використовують механізми хешування, цифрового підпису та контрольних сум, що дають змогу перевіряти цілісність даних під час кожного звернення до них.

2. Масштабованість і гнучкість архітектури: системи мають підтримувати умови зростання кількості користувачів, обсягу даних і функціональних модулів без втрати продуктивності. Це передбачає використання мікросервісної архітектури, контейнеризації (Docker, Kubernetes) та балансування навантаження між серверами.

3. Інтеперабельність: технологічна сумісність різних систем — основний чинник ефективності документообігу. Використання відкритих API, стандартів XML, JSON, протоколів SOAP і REST дає змогу забезпечити інтеграцію між СЕД, реєстрами, CRM- та BPM-системами. Саме цей принцип покладено в основу роботи СЕВ ОБВ, що об'єднує центральні й регіональні органи виконавчої влади.

4. Автоматизація бізнес-процесів (workflow): використання BPM-технологій допомагає описувати й автоматизувати маршрути руху документів — від ініціювання до затвердження. Модель сприяє зменшенню участі людини, усуненню дублювання дій і забезпеченню прозорості управлінських процедур.

5. Аналітична підтримка ухвалення рішень: вбудовані інструменти звітності, дашборди та модулі візуалізації даних (BI-системи) дають змогу керівникам у режимі реального часу оцінювати виконання документів, строки їх опрацювання, навантаження на підрозділи, що значно підвищує ефективність управління.

Загалом, технологічна архітектура сучасного електронного документообігу має поєднувати оперативність і безпеку, автоматизацію та контроль, забезпечуючи принцип єдиного інформаційного простору держави.

Функціонування СЕД в органах державної влади неможливе без надійної системи інформаційної безпеки. Згідно з висновками Л. Горбатої [5] та Ю. Мохової [10], безпека інформації у державних інформаційно-комунікаційних системах є комплексною категорією, що охоплює організаційні, технічні, програмні та правові аспекти. З технічного погляду це означає створення багаторівневої системи захисту, що передбачає аутентифікацію й авторизацію користувачів, шифрування каналів зв'язку, захист баз даних і сховищ документів, резервне копіювання та відновлення, системи моніторингу й реагування на інциденти (SIEM).

Важливою умовою забезпечення конфіденційності є використання електронних цифрових підписів (ЕЦП), сертифікованих відповідно до ЗУ "Про електронні довірчі послуги" [14]. ЕЦП не лише засвідчує особу підписанта, а й гарантує незмінність документа після його підписання.

Окрім базових механізмів шифрування (AES-256, RSA, GOST), у сучасних СЕД впроваджують блокчейн-технології для створення незмінних журналів подій, що фіксують усі операції з документами. Ця технологія дає змогу відстежити історію змін документа, підвищує рівень довіри до системи й унеможливує несанкціоноване втручання.

Особливе значення має питання резервування даних. Для запобігання втратам інформації внаслідок технічних проблем чи кіберінцидентів використовують географічно рознесене зберігання копій документів, синхронізованих у реальному часі. Водночас у межах державного сектору така практика потребує чіткого нормативного регулювання, адже питання розміщення даних у приватних хмарах має бути узгоджено із законодавчими вимогами щодо захисту державної інформації [16].

Не менш важливим складником безпеки є людський чинник. Як свідчать результати дослідження О. Лаби [8], навіть найсучасніші технічні системи залишаються вразливими, якщо працівники не дотримуються базових правил інформаційної гігієни. Саме тому державні органи повинні забезпечувати постійне навчання персоналу, впроваджувати внутрішні політики доступу до інформації, проводити регулярні аудити безпеки.

Одним із головних напрямів модернізації технічного базису СЕД є впровадження хмарних технологій, що забезпечують високу доступність, масштабованість і гнучкість систем, централізоване оновлення програмного забезпечення та захист даних, дають змогу органам влади мінімізувати витрати на фізичну інфраструктуру.

У державному секторі України ці технології поступово впроваджують у межах ініціативи Government Cloud, що передбачає створення єдиної державної хмарної платформи. Вона має гарантувати безпечне розміщення сервісів, як-от документообіг, електронні послуги, електронна ідентифікація, фінансові реєстри тощо [12].

Основні переваги хмарних СЕД: зниження витрат на закупівлю та обслуговування серверного обладнання; централізоване адміністрування й контроль за доступом до інформації; швидке масштабування ресурсів залежно від навантаження; підвищення стійкості до технічних проблем; можливість інтеграції з іншими державними інформаційними системами.

Водночас впровадження хмарних рішень у сфері державного управління потребує суворого дотримання принципу суверенності даних — зберігання та опрацювання державної інформації лише на території України, під юрисдикцією українського законодавства. Саме тому вітчизняна практика орієнтується на гібридні моделі: критично важливі дані залишаються в державних дата-центрах, а допоміжні сервіси розміщують у сертифікованих публічних хмарах.

Хмарна архітектура також сприяє розвитку мобільних рішень у системах документообігу: державні службовці мають змогу працювати з документами через вебінтерфейс або мобільний додаток, підписувати їх ЕЦП у режимі онлайн. Такий підхід забезпечує гнучкість і підвищує оперативність ухвалення управлінських рішень [2].

Сучасний етап розвитку СЕД характеризується переходом від автоматизації окремих процесів до інтелектуалізації управління. Використання технологій штучного інтелекту (ШІ) й машинного навчання в державному секторі надає нові можливості для аналітики та прогнозування.

Інтелектуальні модулі здатні виконувати такі функції [3; 15]:

- автоматичне розпізнавання документів за змістом (Natural Language Processing, NLP);
- класифікація вхідних матеріалів за типами й темами;
- пріоритизація документів залежно від терміновості або важливості;

— виявлення аномалій у процесах узгодження чи виконання;

— формування аналітичних звітів на основі накопичених даних.

Дослідники Л. Асанова [1] та О. Патряк [11] зауважують, що використання ШІ у сфері документообігу підвищує якість управлінських рішень і сприяє створенню так званих когнітивних систем управління, спроможних навчатися на основі попереднього досвіду.

Однією з перспективних технологій є Semantic Web — застосування семантичних метаданих для забезпечення глибшого розуміння змісту документів. Такий підхід дає змогу не лише здійснювати пошук за ключовими словами, а й інтерпретувати контекст, зв'язки між документами та відомствами, завдяки чому система може автоматично пропонувати релевантні рішення або шаблони документів, що суттєво скорочує час опрацювання інформації [6].

Ефективність технічної інфраструктури неможлива без належної організаційної координації. Згідно з аналітичними висновками компанії "Цифрова країна" та Офісу реформ Кабінету Міністрів України, лише близько чверті державних установ мають повноцінно узгоджені регламенти електронного документообігу, решта використовує змішані або паперові форми, що створює бар'єри для інтеграції даних [12].

Для усунення дисбалансу потрібні такі кроки: уніфікування стандартів електронних форматів документів (зокрема, XML, XSD, PDF/A); гармонізація протоколів обміну між відомствами; створення єдиного національного класифікатора метаданих; запровадження центрального координатора цифрової трансформації документообігу на державному рівні.

Розбудова єдиного цифрового простору передбачає й інституційну взаємодію між державними, регіональними та місцевими структурами. Зокрема, регіональні адміністрації й органи місцевого самоврядування мають інтегрувати власні документообігові платформи з центральною системою ЄВВ ОБВ через безпечні шлюзи взаємодії [3]. Такий підхід надасть можливість забезпечити наскрізний рух документів між рівнями влади, скоротити бюрократичні ланцюги й підвищити прозорість ухвалення рішень.

Висновки. Сучасні системи електронного документообігу становлять фундаментальну основу цифрової трансформації держави та не лише забезпечують роботу без паперових носіїв, а й створюють інтегрований простір управлінської

взаємодії, у якому кожен документ функціонує як елемент єдиної інформаційної екосистеми. Технічне забезпечення в межах СЕД передбачає апаратно-програмні комплекси, комунікаційні канали, засоби шифрування, зберігання, резервування й архівації, а також алгоритми, що підтримують автоматизацію управлінських процесів.

Розвиток електронного документообігу потребує переходу до інтелектуальних технологічних рішень. Використання алгоритмів штучного інтелекту, машинного навчання та семантичного аналізу документів дає змогу значно підвищити швидкість і якість опрацювання інформації, мінімізуючи людський фактор. Сучасні інструменти забезпечують не лише технічну ефективність, а й формують нову управлінську логіку — когнітивну, аналітичну, орієнтовану на дані. Завдяки цьому документообіг перетворюється із системи механічного опрацювання інформації на динамічну мережу знань, де кожен інформаційний об'єкт має визначену цінність і контекст.

Особливу роль у функціонуванні електронного документообігу відіграє інформаційна безпека, що в умовах зростання кіберзагроз визначає рівень стійкості системи, захисту даних і довіри до електронних процесів. Використання електронних підписів, протоколів шифрування, систем аутентифікації та контролю доступу, резервного копіювання й моніторингу інцидентів формує багаторівневу модель захисту, яка гарантує автентичність, цілісність і доступність документів. Окрім того, підвищення рівня цифрової грамотності персоналу, систематичне навчання й аудит безпеки залишаються важливою умовою забезпечення кіберстійкості державних структур.

Хмарна інфраструктура стає стратегічним напрямом удосконалення технічної бази документних систем і відкриває можливості для оптимізації ресурсів, зменшення витрат на фізичні сервери, забезпечення безперервного доступу до інформації. У поєднанні з мобільними рішеннями та веборієнтованими платформами хмарні технології сприяють створенню гнучкого середовища роботи з документами, у якому державні службовці можуть виконувати завдання незалежно від місця перебування, дотримуючись високих стандартів безпеки та автентифікації.

Важливою передумовою ефективності функціонування СЕД є організаційно-технологічна інтеграція. Без уніфікації технічних стандартів, форматів документів і протоколів взаємодії між державними структурами неможливо досягти повноцінної сумісності та наскрізності управлін-

ських процесів. У цьому контексті створення єдиного національного класифікатора метаданих, упровадження централізованих регламентів електронного документообігу та стандартизація форматів обміну інформацією мають стати головними кроками для побудови цілісного цифрового простору державного управління.

Формування цифрової культури державних службовців, розвиток аналітичних і технічних навичок є неодмінною умовою ефективного впровадження та експлуатації СЕД. Державна політика у цій сфері має поєднувати технологічну модернізацію з інвестиціями в людський капітал.

Розвиток електронного документообігу в Україні слід орієнтувати на гармонізацію з європейськими стандартами (eIDAS, ISO та GDPR). Ці заходи сприятимуть інтеграції країни у спільний європейський цифровий простір і забезпе-

чить правові й технологічні умови для взаємного визнання електронних документів і підписів на міждержавному рівні.

Перспективи подальших досліджень охоплюють аспекти розроблення моделей штучного інтелекту для автоматичної маршрутизації документів, дослідження можливостей блокчейн-архітектури та квантової криптографії у забезпеченні незмінності даних, створення інтегрованих систем архівування для довготривалого зберігання електронних документів, а також аналіз ефективності впровадження хмарних платформ у центральних і місцевих органах влади. Не менш актуальним є вивчення правових механізмів регулювання документообігу у цифровому середовищі, зокрема щодо відповідальності, авторизації та збереження автентичності електронних документів у тривалому часовому проміжку.

Список бібліографічних посилань

1. Асанова Л. Місце електронного документообігу в загальній системі діловодства. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 3. С. 29—33.
2. Бездрабко В. Традиційне документознавство і діловодство: компаративний аналіз визначення змісту понять. *Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики*. 2007. Вип. 14. С. 190—206.
3. Власенко Д. О. Контроль та нагляд за додержанням законодавства з надання адміністративних послуг суб'єктами публічної адміністрації. *Часопис Київського університету права*. 2015. № 2. С. 109—114.
4. Гончарова Т. К. Сучасний інформаційно-комунікаційний інструментарій підвищення ефективності надання муніципальних послуг в Україні. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2016. Вип. 2. С. 261—253.
5. Горбата Л. П. Діяльність структурних підрозділів органів публічної влади в контексті забезпечення їх інформаційної відкритості. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія: Державне управління. 2019. Т. 30 (69). № 3. С. 42—46.
6. Жилияев І., Семенченко А. Етапи розвитку електронного урядування: сутність та термінологія. *Теорія та практика державного управління*. 2019. № 1 (64). С. 17—28.
7. Інформаційно-аналітичне забезпечення органів місцевої влади : навч. посіб. / В. М. Дрешпак, Т. М. Брус, О. В. Тинкован та ін. ; за заг. ред. В. М. Дрешпака. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2017. 160 с.
8. Лаба О. В. Розвиток електронного діловодства в Україні: 1991—2020 роки : дис. ... канд. іст. наук : 27.00.02. Київ : Український НДІ архівної справи та документознавства, 2022. 271 с.
9. Мелашенко А. О., Скарлат О. С. Електронне діловодство : монографія. Київ : Наукова думка, 2013. 138 с.
10. Мохова Ю. Державні механізми розвитку електронного урядування в умовах цифрових трансформацій України : дис. ... д-ра наук з державного управління. Миколаїв, 2021. 490 с.
11. Патряк О. Маршрутизація та процеси життєвого циклу внутрішнього електронного документа. *Соціум. Документ. Комунікація*. 2019. Вип. 7. С. 183—196.
12. Політанський В. Організаційно-правові засади функціонування електронного урядування в Україні : дис. ... д-ра юрид. наук / Центральноукраїнський держ. ун-т ім. В. Винниченка. Кропивницький : Науково-дослідний інститут публічного права, 2024. 538 с.
13. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22.05.2003 № 851-IV. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text> (дата звернення: 15.10.2025).
14. Про електронні довірчі послуги : Закон України від 05.10.2017 № 2155-VIII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text> (дата звернення: 15.10.2025).
15. Чукут С., Загвойська О., Цимбаленко Я. Основи електронного урядування : навч. посіб. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2022. 268 с.
16. Чернятинська Ю. Г. Комплектування архівів документами в електронній формі та їх зберігання: історіографія питання. *Архіви України*. 2018. С. 88—102.

Vitalii Hryshyn,
PhD Student, KhSAC

Development of digital infrastructure of electronic document management system in state authorities

The article analyzes the components of the technical infrastructure, principles of operation, information security issues of electronic document management systems of state authorities, as well as aspects of integration and implementation of cloud and intelligent technologies in them. The role of electronic document management as the main factor in the digital transformation of public administration is substantiated and the prospects for modernization of state information systems are outlined. It is found that the functioning of electronic document management systems in the public sector is based on several technological principles: integrity of the information environment; scalability and flexibility of architecture; interoperability; automation of business processes; analytical support for decision-making. It is concluded that the development of electronic document management requires a transition from conventional automated systems to intelligent technological solutions; information security plays a special role in the functioning of electronic document management; cloud infrastructure is becoming a strategic direction for improving the technical base of document systems; the human factor is important, because no technological system will be effective without a high level of digital competence of its users; Further development of electronic document management in Ukraine should be focused on harmonization with European standards.

Keywords: *electronic document management; technical and technological support; public administration; information security; e-government*

References

1. Asanova L. (2020). Mistse elektronnoho dokumentoobihu v zahalnyi systemi dilovodstva. *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo*, 3, pp. 29—33.
2. Bezdrabko V. (2007). Tradytsiine dokumentoznavstvo i dilovodstvo: komparatyvnyi analiz vyznachennia zmistu poniat. *Spetsialni istorychni dystsypliny: pytannia teorii ta metodyky*, 14, pp. 190—206.
3. Vlasenko D. O. (2015). Kontrol ta nahliad za doderzhanniam zakonodavstva z nadannia administratyvnykh posluh subiektamy publichnoi administratsii. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava*, 2, pp. 109—114.
4. Honcharova T. K. (2016). Suchasnyi informatsiino-komunikatsiinyi instrumentarii pidvyshchennia efektyvnosti nadannia munitsypalnykh posluh v Ukraini. *Derzhavne upravlinnia ta mistseve samovriaduvannia*, 2, pp. 261—253.
5. Horbata L. P. (2019). Diialnist strukturnykh pidrozdiliv orhaniv publichnoi vlady v konteksti zabezpechennia yikh informatsiinoi vidkrytosti. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Seriia: Derzhavne upravlinnia*, 30 (69 (3)), pp. 42—46.
6. Zhyliiaiev I. & Semenchenko A. (2019). Etapy rozvytku elektronnoho uriaduvannia: sutnist ta terminolohiia. *Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia*, 1 (64), pp. 17—28.
7. Dreshpak V. M. et al. (2017). *Informatsiino-analitychne zabezpechennia orhaniv mistsevoi vlady : navch. posib.* Dnipro: DRIDU NADU.
8. Laba O. V. (2022). *Rozvytok elektronnoho dilovodstva v Ukraini: 1991—2020 roky.* PhD. Kyiv: Ukrainyskyi NDI arkhivnoi spravy ta dokumentoznavstva.
9. Melashchenko A. O. & Skarlat O. S. (2013). *Elektronne dilovodstvo : monohrafiia.* Kyiv: Naukova dumka.
10. Mokhova Yu. (2021). *Derzhavni mekhanizmy rozvytku elektronnoho uriaduvannia v umovakh tsyfrovoykh transformatsii Ukrainy.* PhD. Mykolaiv.
11. Patriak O. (2019). Marshrutyzatsiia ta protsesy zhyttievoho tsyклу vnutrishnoho elektronnoho dokumenta. *Sotsium. Dokument. Komunikatsiia*, 7, pp. 183—196.
12. Politanskyi V. (2024). *Orhanizatsiino-pravovi zasady funktsionuvannia elektronnoho uriaduvannia v Ukraini.* PhD. Tsentralnoukrainskyi derzh. un-t im. V. Vynnychenka. Kropyvnytskyi: Naukovo-doslidnyi instytut publichnoho prava.
13. Pro elektronni dokumenty ta elektronnyi dokumentoobih : Zakon Ukrainy vid 22.05.2003 № 851-IV. *Verkhovna Rada Ukrainy.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text> (data zvernennia: 15.10.2025).
14. Pro elektronni dovirchi posluhy : Zakon Ukrainy vid 05.10.2017 № 2155-VIII. *Verkhovna Rada Ukrainy.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text> (data zvernennia: 15.10.2025).
15. Chukut S., Zahvoiska O. & Tsymbalenko Ya. (2022). *Osnovy elektronnoho uriaduvannia : navch. posib.* Kyiv: KPI im. Ihoria Sikorskoho.
16. Cherniatynska Yu. H. (2018). Komplektuvannia arkhiviv dokumentamy v elektronni formi ta yikh zberihannia: istoriografiiia pytannia. *Arkhivy Ukrainy*, pp. 88—102.

Надійшла до редакції 22.12.2025

[https://doi.org/10.36273/2076-9555.2026.4\(357\).38-41](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2026.4(357).38-41)
 УДК 004.773.8:316.77]:631.115.2АгроСвіт_Волинь](045)

Руслана Кушнірик,
 PhD, асистентка
 кафедри соціальних комунікацій
 та інформаційної діяльності
 НУ "Львівська політехніка"
 ruslana.s.pazderska@lpnu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-0845-5304>

Тетяна Зварич,
 студентка 4 курсу
 кафедри соціальних комунікацій
 та інформаційної діяльності
 НУ "Львівська політехніка"
 tetiana.zvarych.sk.2021@lpnu.ua

Створення вебсайту для налагодження комунікації з клієнтами підприємства "АгроСвіт-Волинь"*

Використання карти шляху клієнта є особливо важливим для реалізації концепції вдосконалення комунікації, оскільки допомагає виявити "болісні точки", емоційні реакції та поведінкові бар'єри, що можуть знижувати ефективність маркетингових заходів. Згідно з картою шляху клієнта, основними етапами є: усвідомлення, розгляд, прийняття рішення, використання, утримання й адвокація.

Важливим аспектом формалізації комунікаційної моделі є її застосовність у межах цільового підприємства. Хоча приклад карти шляху клієнта адаптований під просування освітнього цифрового продукту, виявлені закономірності цілком придатні для оптимізації маркетингових комунікацій у сільськогосподарській сфері, де функціонує ТОВ "АгроСвіт-Волинь". Зокрема, усі шість етапів взаємодії — від усвідомлення до адвокації — можуть бути екстрапольовані на просування агрономічних послуг, засобів захисту рослин або консультацій, де соціальні мережі, електронна пошта та прямий контакт із менеджером слугують аналогами точок дотику.

Дослідження, присвячене впровадженню функціонального потенціалу інформаційної системи "АгроСвіт-Волинь", було зосереджено на розробленні рішення для взаємодії з клієнтами, що охоплює вебсайт, систему збирання заявок, CRM та інтеграцію з месенджерами. Основними аспектами дослідження стали вибір платформ по-соду та готових сервісів, які дали змогу швидко запуснути проект і зменшити витрати, спростивши інтеграцію систем.

Реалізація проекту охоплювала створення вебсайту за допомогою конструктора Webnode. Цей зручний інструмент має простий інтерфейс і пропонує багато готових шаблонів, що дало змогу швидко запуснути повноцінний сайт без потреби програмування. Після реєстрації на

офіційному сайті Webnode розпочалося розроблення нового вебресурсу. Серед запропонованих шаблонів обрано той, що найточніше відповідав сільськогосподарській тематиці, — з великими візуальними блоками й логічно структурованим меню, яке легко адаптувалося до потреб компанії.

Налаштування передбачали завантаження логотипа компанії "АгроСвіт-Волинь" у відповідний блок, зміну стандартних заголовків і підзаголовків на інформативні тексти, що репрезентували основні переваги та сферу діяльності. Окрім того, було налаштовано структуру навігаційного меню й додано розділи "Головна", "Про нас", "Інтернет-магазин", "Реєстрація", "Послуги", "Контакти".

Кожен розділ містить відповідний текстовий і графічний контент, присвячений діяльності компанії, перелік послуг, інформацію щодо підприємства та його досягнень. Під час редагування фахівці регулярно перевіряли, як сайт відображається на різних пристроях (планшетах, смартфонах) за допомогою вбудованої функції попереднього перегляду Webnode, що забезпечувало коректність і зручність використання.

Для збирання контактної інформації та запитів відвідувачів сайту було інтегровано зовнішній сервіс Google Форми. Вибір на користь цього онлайн-інструменту був зроблений через простоту в роботі, можливість автоматичного збирання відповідей у Google Таблицях, а також відсутність потреби в хостингу та програмуванні серверної частини. У вебзастосунку було створено нову форму, до якої додано потрібні поля для збирання інформації від користувачів: "ППП", "Email", "Номер телефону" та "Тип запити/послуги".

Особливу увагу приділено сторінці з продукцією, на якій розміщено фотографії, докладні

* Закінчення. Початок див.: Вісник Книжкової палати. 2026. № 3. С. 41—44.

описи й основні характеристики товарів. Відвідувачам сайту запропоновано повний спектр інформації для ухвалення обґрунтованого рішення.

Налаштовано автоматичне збереження всіх відповідей у сформованій Google Таблиці, що є центральним сховищем надісланих заявок; отримано публічне посилання на створену Google Форму. На сторінці "Контакти" вебсайту Webnode додано інтерактивний елемент — "Кнопка", текст якої змінено на "Подати заявку". Для кнопки зазначено URL-адресу Google Форми. Коли користувач натискає на неї, то переходить на сторінку Google Форми в новій вкладці браузера, де може внести та відправити свої дані.

На цьому етапі виникло обмеження платформи Webnode, яке не давало змогу безпосередньо вбудовувати HTML-код сторонніх форм. Проблему було розв'язано через використання простого посилання, яке відкриває форму в новому вікні, що стало прийнятним компромісом.

Для ефективного управління зв'язком із клієнтами й автоматизації процесу опрацювання заявок було впроваджено універсальну хмарну CRM-систему NetHunt CRM. У ній зареєстровано обліковий запис і здійснено інтеграцію з корпоративним обліковим записом Gmail. У системі налаштовано кастомні поля "Джерело звернення" та "Тип послуги", які відповідають полям у Google Формах і чат-ботах. Для автоматичного передавання даних із Google Таблиць, де зберігалися відповіді з Google Форм, використано сервіс Zapier.

В обліковому записі Zapier було створено новий Zap (сценарій автоматизації). Тригером для нього обрано Google Таблиці з типом New Spreadsheet Row (новий рядок у таблиці). Під'єднано обліковий запис Google та вибрано конкретну Google Таблицю, що містить відповіді форми. Дію налаштовано на NetHunt CRM із типом Create Customer (створити клієнта), до якого також під'єднано обліковий запис NetHunt CRM.

Після налаштування та проведення тестових запусків Zap було активовано. На цьому етапі виникли труднощі з правильним мапінгом полів і вибором відповідних типів тригерів та дій у Zapier, що потребувало кількох тестових запусків й аналізу логів для виправлення помилок. У результаті кожна нова заявка із сайту автоматично створює нову картку клієнта в NetHunt CRM, де інформація відображається у зручній структурованій формі.

Для розширення комунікаційних каналів і надання можливості надсилати заявки безпосередньо з популярних месенджерів було створено чат-бота для Facebook Messenger за допомогою платформи SendPulse. Сервіс обрано завдяки візуальному конструктору, який дає змогу розробляти сценарії чат-ботів без потреби у програмуванні. Для Facebook Messenger платформа SendPulse забезпечила можливість авторизації через обліковий запис Facebook і вибір бізнес-сторінки для інтеграції бота. За допомогою візуального конструктора SendPulse створено сценарій для бота, що охоплював стартовий блок із привітальним повідомленням і меню опцій, а також інформаційні блоки, які містили відповіді на поширені запитання. Головним елементом був блок "Залишити заявку", що містив послідовні запити до користувача: ім'я, номер телефону, тип запиту чи опис потрібної послуги. Кожен запит реалізовано як окремий блок "Введення даних" у конструкторі SendPulse.

Після того як користувач залишав заявку через чат-бот, налаштований сценарій у SendPulse автоматично передавав зібрані дані до NetHunt CRM. У цій системі було реалізовано автоматичне під'єднання картки клієнта через чати.

Щоб під'єднати чат-бот до NetHunt CRM, потрібно вибрати платформу Facebook Messenger, увійти в обліковий запис і надати доступ CRM-системі до бізнес-сторінки підприємства. Після цього система автоматично вставить зв'язок із ботом і почне приймати заявки. Завдяки такій інтеграції система функціонує як єдиний автоматизований взаємопов'язаний механізм, оптимізуючи процеси взаємодії з клієнтами для компанії "АгроСвіт-Волинь".

Після завершення етапу розроблення було проведено тестування всіх функціональних компонентів: сайту, чат-бота та CRM-системи NetHunt. Випробування здійснювали вручну через надсилення тестових заявок із сайту та бота з подальшим контролем передавання даних до CRM.

Кількісні дані тестування: змодельовано 16 тестових звернень, 12 заявок надійшло через сайт та було успішно інтегровано в CRM-систему.

Чотири заявки було отримано через чат-бот (Facebook Messenger), який також успішно потрапив до CRM.

Усі тестові заявки містили важливу інформацію: ім'я, номер телефону, канал звернення, дата,

тип послуги. Не було зафіксовано жодних проблем із передаванням чи втратою даних, що свідчить про успішну реалізацію механізмів збирання й інтеграції інформації. Під час тестування виявлено кілька важливих аспектів, які потребували доопрацювання. Зокрема, іноді виникала проблема з нерегулярною реакцією Facebook-бота на перше повідомлення користувача. Після оновлення стартового сценарію роботи чат-бота його функціональність було стабілізовано, що забезпечило миттєву відповідь на перше звернення.

Відгуки користувачів підтвердили загальне задоволення зручністю й ефективністю нового сервісу. До переваг клієнти віднесли легкість навігації на сайті, інформативність розділу "Про нас", простоту заповнення форм для подання заявок, зручність роботи з "Кошиком".

Щодо чат-бота, користувачі високо оцінили швидкість отримання відповідей і зручність подання запитів через звичний месенджер. Виходячи з коментарів і пропозицій аудиторії, було вирішено розширити меню чат-бота новими інформаційними пунктами. Цей крок допоміг вдосконалити навігацію й надав споживачам можливість швидше знаходити потрібну інформацію, зменшуючи потребу в додаткових запитах до менеджерів.

У майбутньому слід працювати над створенням повноцінної інтерактивної форми замовлення, впровадженням онлайн-оплати, інтеграцією зі службами доставляння та додавання корисного контенту, як-от новини, поради й акції. Крім того, під час дослідження актуалізувалися завдання організації технічної підтримки, навчання для працівників і регулярного моніторингу роботи системи.

Висновки. У результаті проведеного дослідження було створено комплексне цифрове рішення, покликане вдосконалити комунікацію між підприємством ТОВ "АгроСвіт-Волинь" і клієнтами в умовах цифрової трансформації. У процесі реалізації функціональних вимог розроблено базову версію, що охоплює: сайт на платформі Webnode, CRM-систему NetHunt CRM для опрацювання заявок, чат-бот SendPulse для зворотного зв'язку з користувачами. Усі компоненти налаштовано відповідно до потреб цільової аудиторії й інтегровано між собою за допомогою Google Таблиць і сервісу автоматизації Zapier. Ці кроки дали змогу виробити простий і зрозумілий алгоритм приймання заявок і комунікації з клієнтами.

Під час налагодження зв'язків між системами особливу увагу було приділено коректному передаванню даних та автоматизації опрацювання звернень. Усі елементи рішення пройшли тестування, виявлено шляхи подолання проблем, що виникали під час налаштування зв'язку між Webnode і NetHunt CRM через проміжні інструменти.

Цінність запропонованої розробки полягає в тому, що завдяки їй створено цілісну модель цифрової комунікації для малого аграрного підприємства без значних витрат. Рішення дає змогу не лише підвищити рівень взаємодії з клієнтами, а й закласти основу для подальшої автоматизації, аналітики та маркетингової діяльності. Вебсайт відіграє основну роль як вагомий інструмент, що забезпечує постійну присутність компанії в інформаційному просторі, сприяє підвищенню довіри до неї та формуванню сучасного іміджу.

Список бібліографічних посилань

1. Білушак Т., Марковець О., Штокман І. Інформаційно-реєстраційний інструмент для оптимізації процесів управління документацією установи. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2021. № 59. С. 114—128. DOI: <https://doi.org/10.31516/2410-5333.059.11>.
2. Горобець Н., Хомякова Д., Стариковська Д. Перспективи використання цифрових технологій у діяльності сільськогосподарських підприємств. *Ефективна економіка*. 2021. № 1. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.1.90>.
3. Гуца І., Журба А. Особливості застосування цифрового маркетингу в агробізнесі. *Шлях науки*. 2024. Т. 10, № 8. С. 1001—1009. DOI: <https://doi.org/10.22178/pos.107-1>.
4. Зварич Т. А., Кушнірик Р. С. Системи управління контентом як інструмент цифровізації сільськогосподарських підприємств. *Інформація, комунікація, суспільство 2025* : збірник матеріалів XIV Міжнародної наукової конференції ICS-2025 (с. Зозулі, Львівська область, 22—24 травня 2025 р.). 2025. С. 112—113.
5. Кириченко Н., Алієщенко Л. Сучасний стан та перспективи розвитку інтернет-маркетингу в епоху пандемії COVID-19. *Ефективна економіка*. 2021. № 12. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.12.99>.

6. Колодій А., Агрес О., Колодій І. Перспективи впровадження систем відстеження продукції на основі технології блокчейн як форма модернізації системи управління в аграрному секторі економіки. *Аграрна економіка*. 2021. Т. 14, № 1—2. С. 59—66. DOI: <https://doi.org/10.31734/agrarecon2021.01-02.059>.
7. Олійник І. В. Цифрова трансформація в агропромисловому комплексі: вплив на продуктивність та стійкість підприємств. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2024. № 20. С. 135—141. DOI: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2024.20.15>.

Ruslana Kushniruk,
Phd, Assistant Professor, Department of Social
Communications and Information Activities,
National University "Lviv Polytechnic"

Tetiana Zvarych,
4th year Student, Department of Social
Communications and Information Activities,
National University "Lviv Polytechnic"

Creating a website to establish communication with clients of the enterprise AgroSvit-Volyn

The article analyzes the basics of digital communication, the specifics of marketing interaction in agribusiness, as well as modern methods of using web resources, CRM systems and chat bots. A review of the literature and regulatory framework was conducted, which contributed to the formation of a scientific basis for the implementation of the website creation project. As a result, a comprehensive digital solution was presented that improves communication between the enterprise LLC AgroSvit-Volyn and its clients. An analysis of the problems of the enterprise was conducted, the main ones of which are the lack of digital communication channels, low brand recognition and inefficient processing of customer requests. The features of the target audience were studied, which made it possible to identify the expectations and needs of potential consumers, which the developed solution should be oriented towards. A concept for solving the identified problems of the enterprise was formulated: creating a corporate website, implementing a CRM system for managing the client base and developing a Facebook bot for automated communication. The process of implementing technical solutions was considered. It was stated that a website was created on the Webnode platform, which contains a product catalog and a form for submitting applications; customer and order records were organized in Google Sheets with further integration into the NetHunt CRM. To improve feedback and order acceptance, a Facebook bot was developed using the SendPulse platform. All implemented tools were tested, and based on the analysis of the results, a conclusion was made about their positive impact on the efficiency of business processes. Recommendations were formulated for the further development of the site and the system as a whole, including: creating a full-fledged order form, implementing online payment, integrating with popular delivery services, adding relevant content, such as news, tips and promotions. Emphasis was placed on the need to organize technical support, training for personnel and regular monitoring of the system.

Keywords: AgroSvit-Volyn; agrarian business; website; clients; communication; information technologies; chat bot; content management system

References

1. Bilushchak T., Markovets O. & Shtokman I. (2021). Informatsiino-reiestratsiyni instrument dlia optymizatsii protsesiv upravlinnia dokumentatsiieiu ustanovy. *Visnyk Kharkivskoi derzhavnoi akademii kultury*, 59, pp. 114—128. DOI: <https://doi.org/10.31516/2410-5333.059.11>.
2. Horobets N., Khomiakova D. & Starykovska D. (2021). Perspektyvy vykorystannia tsyfrovyykh tekhnolohii u diialnosti silskohospodarskykh pidpryemstv. *Efektivna ekonomika*, 1. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.1.90>.
3. Hushcha I. & Zhurba A. (2024). Osoblyvosti zastosuvannia tsyfrovoho marketynhu v ahrobiznesi. *Shliakh nauky*, 10 (8), pp. 1001—1009. DOI: <https://doi.org/10.22178/pos.107-1>.
4. Zvarych T. A. & Kushniryk R. S. (2025). *Systemy upravlinnia kontentom yak instrument tsyfrovizatsii silskohospodarskykh pidpryemstv. Informatsiia, komunikatsiia, suspilstvo 2025 : zbirnyk materialiv XIV Mizhnarodnoi naukovoii konferentsii ICS-2025 (s. Zozuli, Lvivska oblast, 22—24 travnia 2025 r.)*, pp. 112—113.
5. Kyrychenko N. & Aliiashchenko L. (2021). Suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku internet-marketynhu v epokhu pandemii COVID-19. *Efektivna ekonomika*, 12. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.12.99>.
6. Kolodii A., Akhres O. & Kolodii I. (2021). Perspektyvy vprovadzhennia system vidstezhennia produktsii na osnovi tekhnolohii blokchein yak forma modernizatsii systemy upravlinnia v aharnomu sektori ekonomiky. *Ahrarna ekonomika*, 14 (1—2), pp. 59—66. DOI: <https://doi.org/10.31734/agrarecon2021.01-02.059>.
7. Oliinyk I. V. (2024). Tsyfrova transformatsiia v ahropromyslovomu kompleksi: vplyv na produktyvnist ta stiikist pidpryemstv. *Tavriiskyi naukovyi visnyk. Serii: Ekonomika*, 20, pp. 135—141. DOI: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2024.20.15>.

Надійшла до редакції 4.09.2025

[https://doi.org/10.36273/2076-9555.2026.4\(357\).42-46](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2026.4(357).42-46)
УДК 027.022:021](410+73)(045)

Антон Ніколайчук,
аспірант кафедри інформаційної діяльності
та зв'язків з громадськістю КНУКіМ
antiknik7@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0008-9439-4245>

Англосаксонська модель публічної бібліотеки та особливості її впровадження у провідних країнах світу

У статті розглянуто особливості англосаксонської моделі публічної бібліотеки та її впровадження в бібліотечних закладах Великої Британії, США й країнах ЄС на сучасному етапі розвитку соціокультурного простору. Виявлено, що модель передбачає створення безпечного, динамічного та локального простору для взаємодії й розвитку спільнот (упровадження інструментів для вдосконалення навичок і розширення можливостей аудиторії; об'єднання користувачів; надання інформаційно-консультаційних послуг; реагування на потреби й проблеми місцевих громад). На основі розгляду робочої програми *Libraries deliver: ambition for public libraries in England 2016 to 2021* з'ясовано, що діяльність мережі публічних бібліотек за англосаксонською моделлю у Великій Британії передбачає культурне й творче збагачення; підвищення рівня читання та грамотності; розвиток цифрового доступу й цифрової грамотності; підтримку користувачів у розкритті свого потенціалу тощо. Констатовано, що специфікою розвитку англосаксонської моделі у США є розбудова громади: публічна бібліотека надає доступ до інформації та навчання, сприяє соціальній інтеграції, рівності, громадянській активності, економічній життєздатності її членів. Наголошено на перспективі інтегрування окремих елементів англосаксонської моделі публічної бібліотеки в діяльність українських бібліотечних закладів.

Ключові слова: англосаксонська модель; публічна бібліотека; бібліотечний простір; громадський центр; соціальна комунікація; цифрові технології

Постановка проблеми. Відповідно до євроінтеграційних процесів, характерних для соціокультурного простору України першої чверті ХХІ ст., розвиток бібліотечних закладів відбувається з урахуванням провідних тенденцій, започаткованих західними сусідами: створення цифрових колекцій бібліотечних фондів, електронних бібліотек, урізноманітнення послуг, надання широкого доступу до інформації тощо. Однією з визначальних у діяльності бібліотечних закладів провідних країн світу є тенденція до трансформації бібліотечного простору, що базується на концепції англосаксонських публічних бібліотек, яка передбачає створення багатофункціонального простору, орієнтований на спільне навчання, відпочинок і взаємодію.

Актуальність дослідження полягає в потребі теоретизації й узагальнення провідного досвіду бібліотечних практик провідних країн світу для подальшої інтеграції в українських реаліях.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблема модернізації діяльності публічних бібліотек, зокрема закордонних, на нинішньому етапі розвитку соціокультурного простору викликає значний дослідницький інтерес. В українському науковому полі різноманітним аспектам окрес-

леного питання присвячено публікації І. Бурміс [1], Я. Дейнеки [2], І. Кузьменко та В. Загуменної [3], Л. Філіпової [4] та ін.

Водночас питання різнобічної характеристики англосаксонської моделі публічної бібліотеки та особливостей її впровадження у країнах ЄС залишаються недостатньо висвітленими.

Мета статті — дослідити англосаксонську модель публічної бібліотеки на прикладі США, Великої Британії та країн ЄС, а також особливості її впровадження на сучасному етапі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Концепція публічної бібліотеки як місцевої інформаційної служби, а не лише книгосховища набула поширення в англосаксонських країнах у середині ХІХ ст. У тогочасній Європі функціонувало чимало бібліотек, відкритих для публіки, проте вони не були державними закладами в сучасному розумінні, а великі національні бібліотеки були призначені лише для роботи науковців [10, с. 47].

Варто зазначити, що публічні бібліотеки англосаксонського типу зародилися не як форма відновлення церковних книгозбірень для інтелектуального розвитку нації (як, наприклад, під час Французької революції) і не сприймалися як заклади, призначені для збереження документів з

метою захисту історичної пам'яті. Схожі приклади характерні для державних публічних бібліотек Італії періоду об'єднання [12, с. 235]. Від початку становлення англосаксонська публічна бібліотека мала на меті "надання послуг читання, що, зі свого боку, входять до ширших рамок соціальної комунікації та поступово визначать її функцію залежно від конкретних обставин і запитів" [12, с. 236]. Щодо походження, то, на думку В. Дайнотті, модель публічної бібліотеки сформувалася у США, а відтак поширилася у світі [6, с. 35]. Цю гіпотезу згодом доповнив П. Траньелло [12, с. 234], який стверджував, що інституційний генезис відбувся майже одночасно у Великій Британії та США, оскільки обидві країни зазнали найбільших змін внаслідок промислової революції. Водночас дослідники поділяють думку, що ідея бібліотеки як установи, відкритої для всіх громадян за умов рівності, походить від принципів Французької революції, обмежених визнанням теоретичного права, тоді як ці прагнення знайшли реальну основу лише в потребах побудови нового індустріального суспільства, "що сколихнулося драматичними контрастами, прагнучи завоювання прав, не ідеалів, а реальних: і завоювання зумовлене досягненням вищого рівня цивілізації та культури, чудовим інструментом якого незабаром стала бібліотека" [6, с. 12].

На початку XXI ст. тема соціальної інтеграції громади в англосаксонські бібліотечні заклади тісно пов'язана з розвитком інформаційно-комунікаційних технологій, що дають змогу перемістити бібліотеку "в центр публічної сфери інформації" [13, с. 151]. Перехід способу доступу до знань із друкованих на онлайн-джерела зумовив суттєву трансформацію діяльності публічних бібліотек, яка торкнулася не лише оцифрування фондів й пропозиції оренди електронних книг. Сучасні бібліотеки зосередили зусилля на виконанні функцій інформаційно-культурних центрів, переосмислюючи себе як простір, що активно залучає населення до читання, підвищення рівня цифрової грамотності, взаємодіє з громадою й іншими місцевими організаціями через програми, заходи та партнерства.

У 2002 р. у Лондоні було створено так звані "крамниці ідей" (*idea stores*), що незабаром здобули широке визнання у світі. Вони синтезують потреби й запити місцевої користувачької аудиторії з класичними бібліотечними послугами, трансформуючись у центри знань і творчості. Головна мета сучасних бібліотек — стати важливим інформаційним елементом урбаністичної інфраструктури, активно розвивати інформаційні

й освітні послуги, насамперед для підтримки та заохочення користувачів із соціально незахищених верств. Наприклад, фахівці центрів *Discover*, розташованих на півдні Англії, розробили інноваційну концепцію, згідно з якою користувач розглядають як клієнта, прихильність якого потрібно здобути.

Активізація процесів трансформації бібліотек в інтелектуальні громадські центри й фокусування зусиль на посиленні зв'язків між членами громади в англосаксонських країнах відбувається із середини 2010-х рр. Зокрема, у 2014—2015 рр. користувачами бібліотечних закладів Великої Британії стало 60% населення, а кількість відвідувачів загалом перевищила сукупну кількість глядачів футбольної ліги, кінопоказів і десяти визначних туристичних пам'яток [9, с. 12].

У 2016 р. було ухвалено інвестиційну програму на період до 2021 рр. для підтримки місцевих бібліотек — *Libraries deliver: ambition for public libraries in England 2016 to 2021*. Відповідно до проекту місцеві органи влади мали розв'язати проблему дефіциту фінансів та економічних ресурсів завдяки розвитку ефективних, інноваційних послуг у синергії з іншими державними установами чи приватними структурами. У цьому контексті увагу було сфокусовано на підтримці корисних ініціатив, як-от цифрова інклюзія, грамотність і надання послуг місцевому бізнесу. В документі наголошено, що бібліотеки є життєво важливими громадськими центрами, що "...об'єднують людей, надаючи доступ до послуг та підтримки, необхідних для підвищення рівня життя" [9, с. 13]. У межах програми книгозбірні розглядають як структури, що, крім інформаційно-консультаційних послуг, мають об'єднувати громади, пропонувати користувачам інструменти, що дають змогу вдосконалювати знання й навички, розкривати інтелектуальний і творчий потенціал. Окрім того, як заклади, відповідальні за надання локальних інформаційних послуг, бібліотеки мають реагувати на потреби та проблеми місцевих громад і брати діяльну участь в їхньому житті [9, с. 12].

Основні результати, на досягненні яких має зосередитися мережа публічних бібліотек: культурне й творче збагачення громадян; підвищення рівня грамотності, заохочення до читання; розвиток цифрового доступу й цифрової грамотності; підтримка користувачів у розкритті творчого потенціалу; сприяння здоровішому та щасливішому життю, процвітанню, зміцненню громад [9, с. 6—7]. Інакше кажучи, в англосаксонській моделі публічних бібліотек першорядне значення

приділено питанням, пов'язаним із потребами сучасної аудиторії: ментальний і фізичний добробут; заохочення та підтримка читання; цифрові технології, інформація та навчання, відповідно до перспективи, яка зміщує фокус з окремих користувачів на користувачів громади. Бібліотеки мають насамперед об'єднувати людей і сприяти їхньому всебічному розвитку, виконуючи завдання соціальних агрегаторів, спрямованих на зміцнення спільноти. Популяризація й заохочення до читання — традиційна проблема та одне з основних завдань бібліотечної діяльності, але у наш час пріоритетне значення мають інтелектуальний, культурний і творчий розвиток користувачів різних категорій, оскільки нині бібліотеки стають просторами для навчання й самореалізації [9, с. 21—24].

Щодо публічних бібліотек США, то впродовж другого десятиліття XXI ст. вони поступово еволюціонують у багатофункціональні центри, де відвідувачі мають змогу опанувати цифрові технології, спілкуватися, працювати, навчатися тощо. Р. Скотт, досліджуючи діяльність Бібліотеки округу Кінг (KCLS) і Публічної бібліотеки Сіетла (SPL) (округ Кінг, штат Вашингтон, США), наголошує на ефективності зміцнення місцевих громад через залучення до багатофункціональних просторів бібліотек. Дослідниця вважає бібліотечні заклади вагомим елементом життя спільноти, адже вони пропонують доступ до знань та освіти як своєрідний "місток" до ресурсів, сприяють соціальній інтеграції та рівності, громадянській активності, економічній життєздатності населення тощо [11, с. 161].

Багато громадян використовують публічні бібліотеки як точки доступу до широкого спектра цифрової інформації, інновацій та інтеграції, легітимації й авторизації. Бібліотеки відіграють дедалі важливішу роль у житті суспільства, пропонуючи відкритий, неавторитарний і некомерційний публічний культурний простір: "Ефективність міського розвитку нині залежить не тільки від наявності у міста міцної інфраструктури ("фізичного капіталу"), але також, і дедалі більше, від наявності та якості комунікацій знань і соціальної інфраструктури — людського й соціального капіталу" [5, с. 1].

Публічні бібліотеки розвивають послуги й сервіси на основі запитів і зацікавлень аудиторії, які фахівці ґрунтовно вивчають та враховують у роботі, а також активно взаємодіють із фінансовими органами, що дає змогу ефективно працювати задля розвитку міст. Дослідники зауважують, що окремі публічні бібліотеки ініціюють

розташування неподалік комерційних підприємств [7]. Зокрема, упродовж останнього десятиліття в багатьох великих містах США та Європи, наприклад Бірмінгемі, Сіетлі, Штутгарті, Відні та ін., було споруджено сучасні публічні бібліотеки, що стали всесвітньо відомими культурними об'єктами. Ці унікальні в архітектурному плані будівлі набули значної популярності серед різних категорій населення, наприклад, від 2013 р. Бірмінгемська бібліотека є найбільшою публічною бібліотекою у Великій Британії, найбільшим культурним простором в Європі, однією з найбільших європейських регіональних бібліотек. Площа закладу становить 31 тис. кв. м, а кількість відвідувачів зросла на 250%: з 4 тис. до 10 тис. відвідувачів щодня [8].

На сучасному етапі англосаксонську модель публічної бібліотеки активно впроваджують у країнах Європейського Союзу. Наприклад, програми модернізації публічних бібліотек в Італії спираються на англосаксонську модель бібліотечного закладу як багатофункціонального простору, орієнтованого на спільне навчання, відпочинок та взаємодію [10, с. 243]. У цьому контексті документні колекції відступають на другий план на користь широкої та партисипативної соціальності. Бібліотечні заклади діють як центри культури й соціальної інтеграції та пропонують широкі можливості для набуття / удосконалення цифрових навичок і грамотності. Швидкі темпи розвитку цифрових технологій дають змогу розширити спектр бібліотечних послуг і зосередитися на діяльності з підтримки громадян в опануванні новітніх технологій; сервісів для шкільного навчання й викладання; заходах із промоції читання, зокрема через розширення доступу до електронних книг на порталах бібліотечної мережі. Водночас популяризація читання в цифровому середовищі не обов'язково передбачає дистанціювання користувачів від публічних бібліотек і може являти собою новий етап використання текстів, у якому, попри поступову втрату центральності книги як джерела знань, зусилля фокусуються на підтримці й розвитку читацької діяльності. У цьому контексті цікавими є експерименти із соціальним читанням як практикою спільного читання та обговорення творів, заохочення до створення нарративного контенту у співпраці, взаємодія з популярними онлайн-платформами тощо.

Висновки. Відповідно до англосаксонської моделі публічних бібліотек відбувається перетворення їхнього фізичного простору зі статичного на активний, мультифункціональний. З роз-

витком цієї моделі формується безпечне, динамічне інформаційне середовище для взаємодії й розвитку місцевих громад. Зростання кількості відвідувачів безпосередньо пов'язано з процесами трансформації бібліотек у громадські центри, які пропонують широкий спектр послуг і насамперед працюють над об'єднанням місцевих спільнот. Англосаксонська модель публічної бібліотеки передбачає створення й розвиток інноваційного закладу на основі підтримання базових соціальних цінностей і зв'язків, надання відвідувачам

нового досвіду на емоційному й інтелектуальному рівнях, формування особливого стилю й атмосфери життя.

Упровадження певних елементів англосаксонської моделі публічної бібліотеки в умовах сучасного українського соціокультурного простору вважаємо перспективним завданням, оскільки інновації сприятимуть посиленню конкурентоспроможності бібліотечних закладів, розширенню арсеналу засобів залучення користувачів до читання, знань і розвитку.

Список бібліографічних посилань

1. Бурміс І. В. Формування моделі публічної бібліотеки в умовах об'єднаних територіальних громад півдня України. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2021. № 1. С. 12—20.
2. Дейнека Я. Особливості діяльності бібліотек Сполучених Штатів Америки в період світових воєн. Пропаганда і цензура в бібліотечній системі США у воєнний час. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2023. Вип. 67. С. 206—217.
3. Кузьменко О. І., Загуменна В. В. Трансформація та розширення функцій бібліотек у сучасному цифровому просторі. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2021. № 3. С. 38—44.
4. Філіпова Л. Я. Цифрові технології в американських бібліотеках: сучасні тенденції розвитку. *Бібліотека. Наука. Комунікація. Розвиток бібліотечно-інформаційного потенціалу в умовах цифровізації*" : міжнародна наукова конференція. 2020. URL: <http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/913> (дата звернення: 15.09.2025).
5. Caragliu A. et al. Smart cities in Europe. Serie Research Memoranda. 2009. No. 0048. URL: <https://ideas.repec.org/p/vua/wpaper/2009-48.html> (дата звернення: 12.09.2025).
6. Carini Dainotti V. La biblioteca pubblica come istituto della democrazia. Volume primo: L'elaborazione internazionale del concetto di biblioteca pubblica. Milano : Fabbri, 1964. 466 p.
7. Giersberg D. New Image of Public Library Buildings: Anchors for Urban Development. 2014. URL: <https://www.goethe.de/en/kul/bib/20437847.html> (дата звернення: 12.09.2025).
8. IFLA Public Libraries Section. The Value of Public Libraries. 2014. URL: <http://www.ifla.org/files/assets/public-libraries/projects/roi.pdf> (дата звернення: 13.09.2025).
9. Libraries taskforce. Libraries deliver: ambition for public libraries in England 2016 to 2021. 2018. URL: <https://www.gov.uk/government/consultations/libraries-deliver-ambition-for-public-libraries-in-england-2016-2021/libraries-deliver-ambition-for-public-libraries-in-england-2016-2021> (дата звернення: 14.09.2025).
10. Reginato S. Le biblioteche pubbliche nell'er "social". Tesi di Laurea. Università Ca' Foscari Venezia, 2020. 269 p. URL: <https://unitesi.unive.it/retrieve/2b2bd9b0-94be-4327-a174-d2cdde84d4d8/806149-1167598.pdf> (дата звернення: 13.09.2025).
11. Scott R. The Role of Public Libraries in Community Building. *Public Library Quarterly*. 2011. Vol. 30. P. 191—227.
12. Traniello P. La biblioteca pubblica: storia di un istituto nell'Europa contemporanea. Bologna : Il mulino, 1997. 392 p.
13. Traniello P. Biblioteche e società. Bologna : Il mulino, 2005. 186 p.

Anton Nikolaychuk,

Postgraduate Student,

Department of Information Activities

and Public Relations KNUCA

The Anglo-Saxon model of the public library and the peculiarities of its implementation in leading countries of the world

The article is devoted to the study of the features of the Anglo-Saxon model of public library, its implementation in library institutions of Great Britain and the United States of America, as well as its implementation by the countries of the European Union at the current stage of development of the socio-cultural space. It was found that the model involves the creation of a safe, dynamic and local space for interaction and development of communities (providing visitors with tools to improve skills and discover new opportunities; uniting people and providing information and consulting services; responding to the needs and problems of local communities). Based on the review of the work program Libraries deliver: ambition for public libraries in England 2016 to 2021, it was found that the activities of the public library network according to the Anglo-Saxon model in the UK include: cultural and creative enrichment; increasing reading and literacy; developing digital access and literacy; supporting everyone in achieving their full potential; promoting healthier and happier lives; promoting greater prosperity; promoting stronger, more resilient

communities. The specifics of the development of the model in the USA are community building — a public library provides access to information and learning, promotes social integration, equality, civic engagement, economic viability of the community, etc. The perspective of integrating individual elements of the Anglo-Saxon model of public libraries into the activities of modern Ukrainian library institutions is emphasized.

Keywords: Anglo-Saxon model; public library; library space; community center; social communication; digital technologies

References

1. Burmis I. V. (2021). Formuvannia modeli publichnoi biblioteki v umovakh obiednanykh terytorialnykh hromad pivdnia Ukrainy. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia*, 1, pp. 12—20.
2. Deineka Ya. (2023). Osoblyvosti diialnosti bibliotek Spoluchenykh Shtativ Ameryky v period svitovykh voien. Propahanda i tsenzhura v bibliotekhnii systemi SShA u voiennyi chas. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteki Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho*, 67, pp. 206—217.
3. Kuzmenko O. I. & Zahumenna V. V. (2021). Transformatsiia ta rozshyrennia funktsii bibliotek u suchasnomu tsyfrovomu prostori. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia*, 3, pp. 38—44.
4. Filipova L. Ya. (2020). Tsyfrovii tekhnolohii v amerykanskykh bibliotekakh: suchasni tendentsii rozvytku. *Biblioteka. Nauka. Komunikatsiia. Rozvytok bibliotekho-informatsiinoho potentsialu v umovakh tsyfrovizatsii* : mizhnarodna naukova konferentsiia. URL: <http://conference.nbu.gov.ua/report/view/id/913>.
5. Caragliu A. et al. (2009). *Smart cities in Europe*, in *Serie Research Memoranda*, n. 0048/2009. Available at: <https://ideas.repec.org/p/vua/wpaper/2009-48.html>.
6. Carini Dainotti V. (1964). *La biblioteca pubblica come istituto della democrazia. Volume primo: L'elaborazione internazionale del concetto di biblioteca pubblica*. Milano: Fabbri.
7. Giersberg D. (2014). *New Image of Public Library Buildings: Anchors for Urban Development*. Available at: <https://www.goethe.de/en/kul/bib/20437847.html>.
8. IFLA Public Libraries Section (2014). *The Value of Public Libraries*. Available at: <http://www.ifla.org/files/assets/public-libraries/projects/roi.pdf>.
9. *Libraries taskforce. Libraries deliver: ambition for public libraries in England 2016 to 2021*. (2018). Available at: <https://www.gov.uk/government/consultations/libraries-deliver-ambition-for-public-libraries-in-england-2016-2021/libraries-deliver-ambition-for-public-libraries-in-england-2016-2021>.
10. Reginato S. (2020). *Le biblioteche pubbliche nell'er "social". Tesi di Laurea*. Universita Ca'Foscari Venezia. Available at: <https://unitesi.unive.it/retrieve/2b2bd9b0-94be-4327-a174-d2cdde84d4d8/806149-1167598.pdf>.
11. Scott R. (2011). The Role of Public Libraries in Community Building. *Public Library Quarterly*, 30, pp. 191—227.
12. Traniello P. (1997). *La biblioteca pubblica: storia di un istituto nell'Europa contemporanea*. Bologna: Il mulino.
13. Traniello P. (2005). *Biblioteche e società*. Bologna: Il mulino.

Надійшла до редакції 30.10.2025

[https://doi.org/10.36273/2076-9555.2026.4\(357\).46-52](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2026.4(357).46-52)
УДК: 021.4+027.081]:314.151.3-054.72](100+477)(045)

Ірина Лісова,

головна бібліотекарка науково-дослідного відділу
Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого
lisovairyna@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-0308-5965>

Підтримка інтеграції іммігрантів — актуальний напрям діяльності закордонних бібліотек

У статті висвітлено головні аспекти міграційної політики й інтеграційних процесів окремих зарубіжних країн. Розглянуто основні напрями діяльності різних інституцій у сфері надання міграційних послуг за кордоном. Зосереджено увагу на питаннях культурної інтеграції іммігрантів. Висвітлено роль закордонних публічних бібліотек в інтеграційній діяльності країн, схарактеризовано напрями та форми роботи з обслуговування іммігрантів. Наголошено на потребі співпраці бібліотек з урядовими та міжурядовими організаціями, що надають послуги переміщенням особам. Надано рекомендації щодо впровадження закордонного досвіду бібліотечного обслуговування іммігрантів у практику роботи українських бібліотек. Статтю підготовлено за результатами дослідження "Робота публічних бібліотек з іммігрантами: досвід зарубіжних країн", проведеного 2024 р. у Національній бібліотеці України імені Ярослава Мудрого.

Ключові слова: бібліотечна справа за кордоном; культурна інтеграція; бібліотечно-інформаційне обслуговування іммігрантів; послуги бібліотек для іммігрантів

Постановка проблеми. Україна постала перед серйозною демографічною кризою, зумовленою повномасштабним російським вторгненням. За даними Міністерства юстиції України, на кінець 2024 р. у нашій країні народилося дітей на 6% менше, ніж за аналогічний період 2023 р., тоді як смертність стрімко зростає й переважає народжуваність у 2,8 раза [5]. Ще один вагомий показник, який негативно впливає на демографічну ситуацію, — зростання кількості емігрантів. Більшість українців, які виїхали за кордон, — люди працездатного віку з вищою освітою, і лише 10% із них планують повернутися додому після закінчення війни [16, с. 6]. Отже, за прогнозами демографів, населення України може скоротитися на 24—33%, залежно від тривалості бойових дій.

Ці чинники негативно впливають і на економіку України. Для поліпшення ситуації після завершення війни у вересні 2024 р. уряд нашої держави анонсував розроблення стратегії повернення українців, але, з метою прискорення повоєнної відбудови країни запропоновано залучати трудових мігрантів. Такий досвід був успішно реалізований після Другої світової війни в європейських країнах. Для ефективної інтеграції іноземців на ринку праці потрібно створити відповідні умови для успішної адаптації в громадах. Україна наразі пропонує низький рівень інтеграції для мігрантів, плани охоплюють лише біженців та осіб, які потребують додаткового захисту, проте реалізація цих проєктів перебуває лише на початковому етапі [4].

Публічні бібліотеки є одним з основних місць доступу до культурних і цифрових ресурсів та одним із найпотужніших інструментів держави для розв'язання проблеми інтеграції іммігрантів. У багатьох країнах світу бібліотеки відіграють унікальну роль у культурному секторі не лише як місце навчання, а й платформа для розширення прав і можливостей користувачів, які не мають доступу до інформаційних ресурсів.

Для визначення місця публічних бібліотек України як соціальних інститутів у реалізації успішної міграційної політики в Національній бібліотеці України імені Ярослава Мудрого у 2024 р. було проведено наукове дослідження "Робота публічних бібліотек з іммігрантами: досвід зарубіжних країн", спрямоване на вивчення корисних напрацювань публічних бібліотек в інтеграційних процесах найпривабливіших для імміграції країн. Результати дослідження становлять підґрунтя пропонованої статті.

Аналіз досліджень і публікацій. Питанню організації бібліотечно-інформаційного обслуговування

іммігрантів у закордонних бібліотеках присвячено чимало досліджень і публікацій українських та іноземних фахівців. За результатами аналізу джерел виявлено основні ідеї й напрацювання бібліотек, що сприяють інтеграційним процесам. Вітчизняні дослідники зосереджують увагу переважно на вивченні досвіду роботи закордонних бібліотек з українськими мігрантами. Зокрема, І. Киричок [1], О. Клименко, О. Сокур [2], Н. Стрішенець [6] висвітлюють досвід Великої Британії. Г. Шемаєва розкриває значення та особливості міжкультурного діалогу в бібліотечній взаємодії на основі закордонної практики [7].

Іноземні дослідники розглядають теоретичні підходи бібліотечної роботи з іммігрантами й практичний досвід успішної інтеграції цієї соціальної групи, напрацьований бібліотеками різних країн [9; 12; 16]. Послуги публічних бібліотек для іммігрантів США на початку ХХ ст. і нині порівнює Й.-Д. Лім [19]. Вплив іммігрантських громад на послуги бібліотек Квебека (Канада) розкриває Д. Хойер [14]. Л. Доден [10], Л. Мортен [21] характеризують політику адаптації й мовної підготовки іммігрантів у бібліотеках Франції.

Мета статті — на основі аналізу основних тенденцій міграційної й інтеграційної політики окремих зарубіжних країн висвітлити досвід роботи публічних бібліотек з іммігрантами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Результати дослідження міграційних послуг у сфері інтеграції мігрантів у зарубіжних країнах демонструють доволі високий рівень розвитку та різноманітності сервісів. Нормативне регулювання питань міграції та захисту прав мігрантів відбувається як на загальному рівні (для країн ЄС), так і на рівні кожної держави, яка самостійно обирає напрями міграційної політики залежно від внутрішніх пріоритетів. В окремих країнах, наприклад, Великій Британії та Канаді, кожна провінція розробляє власну політику у сфері міграції. Зокрема, в Канаді питаннями міграції опікується підрозділ із питань імміграції Комісії з проблем зайнятості (політичні аспекти); окремий департамент уряду відповідає за надання громадянства та розвиток багатонаціональних культур. Процес інтеграції в канадське суспільство передбачає координацію політики міністерств федерального уряду й адміністрацій провінцій. Отже, кожна країна розробляє власний комплекс міграційних послуг, застосовуючи м'яку чи жорстку політику до мігрантів.

Для соціальної інтеграції переселенців вагоме значення має налагодження соціальних зв'язків із членами місцевої спільноти. Аналіз міграційної політики зарубіжних країн свідчить, що їхні уряди приділяють значну увагу процесам соціальної та культурної асиміляції іноземців у нові громади. Однак, попри позитивний досвід у сфері інтеграції мігрантів, актуальними залишаються питання забезпечення фізичної, соціальної та політичної безпеки громадян, що зменшується через масовий приплив людей, які мають "культурні, релігійні та політичні вподобання агресивного характеру" [3].

Досліджуючи практику інтеграції переселенців за кордоном, серед міграційних послуг виокремимо такі: інформаційна підтримка щодо наявних інтеграційних програм у країні та можливостей залучення іммігрантів до життя громади; забезпечення мовної та культурної інтеграції; реалізація можливостей виявлення активної громадянської позиції, здійснення міжкультурних заходів (адаптація до особливостей культури); допомога у працевлаштуванні тощо.

Міжнародна організація з міграції визначає інтеграцію як двосторонній процес адаптації мігрантів і місцевих громад. У новій спільноті у переселенців виникають мовні, соціальні, правові, релігійні, культурні проблеми. Згідно із законодавством більшості країн, зокрема ЄС, кожен мігрант повинен мати базові знання мови країни перебування. Наприклад, у Бельгії, Нідерландах, Німеччині та Швеції під час отримання дозволу на в'їзд із можливістю постійного проживання особа повинна в посольстві скласти іспит на знання мови та культури країни на рівні не нижче ніж B1. Прибуваючи до країни проживання, мігрант має обов'язково відвідувати спеціалізовані курси з набуття чи вдосконалення мовних компетенцій, що свідчатиме про ефективність інтеграції.

У межах інтеграційної діяльності в зарубіжних країнах функціонують центри навчання мігрантів, що мають підготувати їх до життя в новому суспільстві. Ці заклади надають освітні, правові, соціальні та культурні послуги, зокрема:

- допомога у вивченні мови, історії, культури й законодавства країни;
- консультації з питань працевлаштування, пошуку житла, здобуття громадянства тощо;
- психологічна й соціальна підтримка, розв'язання конфліктів, протидія дискримінації та нетерпимості;
- організація культурних, спортивних і розважальних заходів, сприяння діалогу та співпраці між мігрантами й місцевим населенням.

Активній інтеграції мігрантів молодших поколінь у країнах ЄС сприяє реалізація спеціалізованих програм навчання у школах. За європейськими стандартами кожна дитина з родини мігрантів повинна обов'язково відвідувати молодшу, середню та старшу школу. Мовна адаптація здійснюється з урахуванням країни перебування, поточного знання місцевої чи інших мов тощо.

У зарубіжних країнах значну увагу приділяють саме культурній інтеграції іммігрантів, для чого організують різноманітні заходи, що сприяють міжкультурному діалогу, як-от Національний міжкультурний фестиваль (Австралія), Фестиваль культур (Італія), Фестиваль арабської культури (Франція) та ін. Допомогу в адаптації надають державні й громадські організації, асоціації, спілки тощо, поміж яких чільне місце посідають бібліотеки. Маючи відповідні інформаційні ресурси, матеріально-технічну базу та професійно підготовлений персонал, бібліотеки є ідеальним місцем для організації роботи центрів навчання мігрантів.

Бібліотечно-інформаційне обслуговування іммігрантів відбувається згідно з офіційними документами міжнародного та національного характеру. Це, зокрема, "Маніфест IFLA/UNESCO про полікультурну бібліотеку" (2006) [15], який визначає специфіку бібліотечної діяльності в умовах культурного й мовного різноманіття. У 2022 р. Міжнародна федерація бібліотечних асоціацій та установ (ІФЛА) спільно з Goethe-Institut розробила "Міжнародні рекомендації щодо бібліотечних послуг для переміщених осіб, біженців, мігрантів, іммігрантів, шукачів притулку" [11] для вдосконалення обслуговування переміщених осіб і підтвердження ролі бібліотек як відкритого, демократичного, всеосяжного й гостинного простору.

Важливу роль в організації бібліотечно-інформаційних послуг для іммігрантів відіграють національні бібліотечні асоціації, благодійні фонди, державні інституції тощо. Активну діяльність із підтримки бібліотек в царині обслуговування мігрантів проводить Американська бібліотечна асоціація (American Library Association, ALA). У 2017 р. при Консультативному комітеті управління з питань різноманіття, грамотності та інформаційно-просвітницьких послуг з метою проведення досліджень, популяризації та просування бібліотечних послуг для мігрантів було створено підкомітет з обслуговування біженців, іммігрантів і переміщених осіб (Advisory Committee Launched the Serving Refugees, Immigrants, and Displaced Persons, SRIDP). Для розуміння шляхів надання бібліотечних послуг іммігрантам

і сприяння розвитку мультикультурності в місцевих спільнотах ALA ініціювала розроблення рекомендацій для бібліотекарів щодо роботи з переселенцями, підготовлені під час круглого столу з обміну етнічною та мультикультурною інформацією (2020) [13].

Для підтримки міжкультурного порозуміння в суспільстві Інститут музейного та бібліотечного обслуговування (IMLS) підписав Меморандум [20] зі Службою громадянства та імміграції Міністерства внутрішньої безпеки (USCIS) стосовно поширення інформації та ресурсів з питань імміграції та набуття громадянства. Згідно з умовами Меморандуму, IMLS спільно з USCIS сприяв бібліотекам США у роботі з мігрантами та виявляв перспективні практичні напрацювання у сфері громадянської освіти та бібліотечно-інформаційного обслуговування іммігрантів.

Завдяки фінансуванню трирічного гранту Національного лідерства IMLS Публічна бібліотека Гартфорда (штат Коннектикут) у 2010 р. започаткувала ініціативу з розв'язання проблеми громадянської інтеграції іммігрантів "Наше місце тут" (We Belong Here) [17]. Проєкт передбачав, що бібліотека надає мігрантам доступ до ресурсів, послуг і програм, які допомагають реалізуватися у США, сприяють спілкуванню з місцевими спільнотами, заохочують до активної участі в житті громади.

Під час дослідження з'ясовано, що найефективнішою є тісна співпраця публічних бібліотек з урядовими та міжурядовими організаціями, які обслуговують переміщених осіб. Партнерами бібліотечних установ часто є благодійні фонди й громадські об'єднання. Наприклад, в Італії, завдяки спільним зусиллям Асоціації "Громадяни світу" та Інституту Жан Піаже 2009 р., було засновано Міжкультурну бібліотеку громадян світу (Biblioteca Interculturale Cittadini del Mondo). Мета проєкту — створити місце, де корінні жителі та мігранти зможуть налагоджувати відносини, які ґрунтуються на спільній повазі, без упереджень щодо ідентичності [23]. Сьогодні обсяг фонду Міжкультурної бібліотеки громадян світу перевищує 10 тис. книг понад 20 мовами.

Вагомий внесок в інтеграцію іммігрантів за допомогою бібліотек роблять різні інституції, як-от Goethe-Institut (Німеччина), БО "Бібліотеки без кордонів" (Франція) тощо. Завдяки співпраці з державними органами, культурними спільнотами, благодійними фондами вони розробляють навчальні курси для бібліотекарів, покликані допомогти в оптимізації інформаційного об-

слуговування мігрантів; надають доступ до ресурсів для створення куточків громадянства в бібліотеках; виділяють фінансову допомогу для проведення міжкультурних заходів; організують вивчення мови для іммігрантів тощо.

Мовні курси — найпопулярніший вид роботи з іммігрантами в публічних бібліотеках зарубіжних країн. Організаторами є інституції, заклади освіти, центри вивчення мови, волонтери чи бібліотекарі. Курси сприяють удосконаленню розмовної практики, поглибленому вивченню граматики й здебільшого відбуваються у формі розмовних клубів, перегляду та обговорення фільмів, інших інтерактивних заходів.

Для налагодження тісних зв'язків між іммігрантами та місцевими громадами у публічних бібліотеках реалізують різноманітні програми. Наприклад, в Італії для підтримки двомовності започатковано проєкт "Мовні бібліотеки" (Biblioteche in lingua). Над його реалізацією працюють 15 бібліотек Рима, кожна з яких облаштовано мовною полицю з виданнями різними мовами. Бібліотечні заклади забезпечують книгами основними мовами спілкування іноземних громад, які проживають на території міста [8]. Отже, мігранти не лише вивчають італійську, а й мають можливість читати рідною мовою та підтримувати національну ідентичність.

Публічні бібліотеки Канади співпрацюють із місцевими агенціями з облаштування, щоб допомогти іноземцям інтегруватися до місцевої спільноти. Важливу роль відіграє програма "Бібліотечне обслуговування з облаштування" (Library Settlement Services), що передбачає консультації з питань права, пошуку житла, працевлаштування, навчання, медичних послуг і вивчення мови [18]. У книгозбірнях працює "громадський бібліотекар", який допомагає мігрантам, незалежно від статусу, оформити документи та подати їх у відповідні служби чи на переклад. Послуги за програмою доступні різними мовами, без обмежень, надає їх, зокрема, Публічна бібліотека Торонто.

Для ефективного бібліотечно-інформаційного обслуговування мігрантів закордонні бібліотеки комплектують фонди з врахуванням етнічного складу населення місцевих громад. Рішення щодо придбання видань певними мовами ґрунтуються на статистичних даних.

Прикладом сучасного підходу до обслуговування потреб лінгвістично різноманітних спільнот є робота бібліотек Австралії, які формують фонди іноземними мовами (Languages Other Than English, LOTE). Зокрема, Державна бібліотека Нового Південного Уельсу (State Library of New

South Wales, SLNSW), яка координує мережу публічних бібліотек, надаючи консультації, рекомендації та підтримку в розвитку фондів і послуг мовами, відмінними від англійської, має фонд LOTE 43 мовами. Зібрання віддзеркалює широкий спектр інтересів культурних спільнот, які мешкають у Новому Південному Уельсі. Кожна мовна колекція містить літературу для дорослих і дітей у різних жанрах, двомовні видання (вибраною мовою та англійською), аудіокниги. Усі публічні бібліотеки регіону мають вільний доступ до фондів SLNSW, що сприяє підтриманню рівних умов використання ресурсів [22].

Закордонні бібліотеки також пропонують мігрантам різноманітні культурні програми в межах соціокультурної діяльності, зокрема сприяння вивченню мови; підтримка толерантності корінного населення до мігрантів через інформування про їхні культури та звичаї; залучення іммігрантів до нових спільнот через надання інформації про традиції та культурні надбання обраної країни тощо.

Висновки. Аналіз досвіду роботи з іммігрантами закордонних публічних бібліотек свідчить, що вони прагнуть створити доступний, цікавий, інформаційно насичений простір, незалежно від віку, етнічної належності, професії чи міграційного статусу аудиторії. Публічні бібліотеки надають доступ до сучасних медіаресурсів, комп'ютерів, інтернету, Wi-Fi тощо. Окремі заклади реалізують спеціальні програми й ініціативи, які сприяють соціальній інтеграції та навчанню мігрантів.

Основними напрямками роботи бібліотек з інтеграції переселенців у нові спільноти є:

- формування фондів різними мовами з урахуванням потреб громад;
- надання доступу до інформаційних ресурсів різними мовами;
- організація діяльності, що сприяє вивченню мови;
- проведення соціокультурних і дозвілевих заходів, покликаних допомогти мігрантам адаптуватися на новому місці проживання.

Форми соціокультурної роботи: дискусійні мовні клуби у публічних бібліотеках; бібліотечні екскурсії та заняття з інформаційної грамотності; тематичні лекції; міжкультурні фестивалі тощо. Більшість заходів призначено як для мігрантів, так і для корінного населення, щоб протидіяти ксенофобії. Для налагодження ефективної комунікації між учасниками міжкультурного діалогу в бібліотеках поєднують інтерактивні, традиційні та віртуальні форми роботи.

Інтеграція іммігрантів у нове суспільство є складною проблемою для культурної, економічної та соціальної сфер. Уряди зарубіжних країн приділяють значну увагу наданню соціальних послуг переселенцям, а культурна інтеграція здебільшого є результатом діяльності волонтерських організацій і благодійних фондів. Для бібліотек важливо здійснювати інтеграційну роботу в тісній співпраці з державними закладами, які надають міграційні послуги.

Українське суспільство сьогодні стоїть перед викликом — можливим залученням значної кількості мігрантів для відновлення країни після війни, а отже публічні бібліотеки мають бути готовими до впровадження ефективних закордонних практик роботи з мігрантами.

Список бібліографічних посилань

1. Киричок І. Досвід роботи бібліотек Британії: погляд українського бібліотекаря. *Медицинські бібліотеки України: досягнення, можливості, перспективи* : XXII Міжнар. наук.-практ. конф. Тернопіль, 16—17 жовтня 2024 р. Харків, 2024. URL: <https://repo.knmu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/9b5fd60b-54ce-4615-a57c-b632f22b0822/content> (дата звернення: 20.10.2025).
2. Клименко О., Сокур О. Підтримка українських біженців з боку бібліотек Великої Британії. *Вісник Книжкової палати*. 2025. № 8. С. 47—51. DOI: [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2025.8\(349\).47-52](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2025.8(349).47-52).
3. Кримова М. О. Інтеграція мігрантів як інструмент функціонування ринку міграційних послуг країн ЄС. *Демографія та соціальна економіка*. 2019. № 2. С. 63. DOI: <https://doi.org/10.31558/2307-2318.2019.2.6>.
4. Міграційна політика України щодо іноземців з урахуванням перспективи повоєнного відновлення : аналітичне дослідження. *БФ "Право на захист"*. Київ, 2023. 36 с. URL: https://r2p.org.ua/storage/documents/0a060386eedd18b6e233f03ba508a998fe7fa3c_original.pdf (дата звернення: 20.10.2025).
5. Статистична інформація щодо державної реєстрації актів цивільного стану. *Департамент державної реєстрації*. URL: https://minjust.gov.ua/actual-info/stat_info (дата звернення: 20.10.2025).
6. Стрішенець Н. Міжнародна допомога українським бібліотекам у час війни: приклад Британської бібліотеки. *Бібліотечний вісник*. 2023. № 2. С. 114—120. URL: <http://irbis-buv.gov.ua/everlib/item/er-0004690> (дата звернення: 20.10.2025).
7. Шемяева Г. В. Міжкультурний діалог у контексті бібліотечної взаємодії. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2019. № 2. С. 135—139. DOI: <https://doi.org/10.32461/2226-3209.2.2019.177331>.

8. Biblioteche in lingua. *Biblioteche Roma Multiethnica*. URL: <http://www.romamultiethnica.it/servizio-intercultural-biblioteche-di-roma/biblioteche-in-lingua/> (visto su: 20.10.2025).
9. Chunying W. et al. Towards better information services: A framework for immigrant information needs and library services. *Library & Information Science Research*. 2020. Vol. 42 (1). DOI: <https://doi.org/10.1016/j.lisr.2019.101000>.
10. Daudin L. Accueillir des publics migrants et immigrés. Interculturalité en bibliothèque. Villeurbanne : Presses de l'enssib, 2017. 180 p. DOI: <https://doi.org/10.4000/books.pressesensib.7527>.
11. Gerasimidou D. International Guidelines for Library Services to Displaced Persons Refugees. Migrants. Immigrants. Asylum seekers. International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA), GoetheInstitut. 2022. 75 p.
12. Grossman S. et al. How Public Libraries Help Immigrants Adjust to Life in a New Country: A Review of the Literature. *Health Promot Pract*. 2022. Vol. 23 (5). P. 804—816. DOI: <https://doi.org/10.1177/15248399211001064>.
13. Guidelines for Outreach to Immigrant Populations. *American Library Association Institutional Repository (ALAIR)*. 30.11.2020. URL: <http://hdl.handle.net/11213/17357> (viewed on: 20.10.2025).
14. Hoyer J. Reshaping to serve evolving communities: Addressing immigrant needs in the library. *Journal of Organizational Transformation & Social Change*. 2011. Vol. 8 (3). P. 297—312. DOI: https://doi.org/10.1386/jots.8.3.297_1.
15. IFLA/UNESCO Multicultural Library Manifesto. The Multicultural Library — a gateway to a cultural diverse society in dialogue. *International Federation of Library Associations and Institutions*. URL: <https://www.ifla.org/ifla-unesco-multicultural-library-manifesto/#:~:text=The%20multicultural%20library%20expects%20all,meet%20local%20or%20specific%20needs> (viewed on: 20.10.2025).
16. Kulu H. et al. The war, refugees, and the future of Ukraine's population. *Population, Space and Place*. 2023. Vol. 29, no. 4. P. 13 DOI: <https://doi.org/10.1002/psp.2656>.
17. Libraries, the best advocates for immigrant integration. *Catholic Legal Immigration Network, Inc. (CLINIC)*. URL: <https://www.cliniclegal.org/stories/libraries-best-advocates-immigrant-integration> (viewed on: 20.10.2025).
18. Library Settlement Partnerships. *CultureLink*. URL: <https://www.culturelink.ca/library-settlement-partnerships/> (viewed on: 20.10.2025).
19. Lim Y.-J. Public Library Services for Immigrants in the United States: Then and Now. *Journal of the Korean Society for Information Management*. 2009. Vol. 26, no. 2. P. 7—25. DOI: <https://doi.org/10.3743/KOSIM.2009.26.2.007>.
20. Memorandum of Understanding Between The Institute of Museum and Library Services And The U.S. Department of Homeland Security U.S. *Citizenship and Immigration Services*. 18.11.2021. URL: https://www.imls.gov/sites/default/files/2022-01/uscis_imls_mou_11182021.pdf. (viewed on: 20.10.2025).
21. Mortain L. L'accueil des migrants en bibliothèque : l'exemple de la bibliothèque Václav-Havel, à Paris IFLA World Library and Information Congress. 2016. URL: <https://repository.ifla.org/rest/api/core/bitstreams/833bc522-bf18-44e4-910b-1970dec3a1f9/content> (consulté le: 20.10.2025).
22. Multicultural bulk loans. *State Library of New South Wales*. URL: <https://pls.sl.nsw.gov.au/statewide-services/multicultural-services-public-libraries/bulk-loans> (viewed on: 20.10.2025).
23. Perché una Biblioteca Interculturale. *Cittadini del mondo*. URL: <https://www.associazionecittadinidelmondo.it/cosa-facciamo/biblioteca-interculturale-cittadini-del-mondo/> (visto su: 20.10.2025).

Iryna Lisova,

Chief Librarian Research Department

Yaroslav Mudryi National Library of Ukraine

Supporting immigrant integration is a relevant area of activity for foreign libraries

This article reflects key aspects of migration policy and integration processes in individual countries. It examines the main activities of various institutions providing migration services in foreign countries, with an emphasis on the cultural integration of immigrants. The role of foreign public libraries in countries' integration efforts is explored, and the areas and forms of work of foreign public libraries serving immigrants are described. The need for close cooperation between libraries and governmental and intergovernmental organizations serving displaced persons is emphasized. Recommendations are provided for implementing international library experience in serving immigrants into the work of domestic libraries. This article is based on the results of the study "Public Libraries' Work with Immigrants: Experiences of Foreign Countries," conducted in 2024 at the Yaroslav Mudryi National Library of Ukraine.

Keywords: librarianship abroad; cultural integration; library and information services for immigrants; library services for immigrants

References

1. Kirichok I. (2024). Dosvid roboti bibliotek Britaniyi: poglyad ukrayinskogo bibliotekarya. *Medichni biblioteki Ukraini: dosyagnennya, mozhlivosti, perspektivi* : mat. XXII Mizhnar. nauk.-prakt. konf. m. Ternopil, 16—17 zhovtnya 2024 r. Harkiv. Available at: <https://repo.knmu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/9b5fd60b-54ce-4615-a57c-b632f22b0822/content> [Accessed 20.10.2025].

2. Klymenko O. & Sokur O. (2025). Pidtrymka ukraïnskikh bizhentsiv z boku bibliotek Velykoi Brytanii. *Visnyk Knyzhkovoï palaty*, 8, pp. 47—51. DOI: [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2025.8\(349\).47-52](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2025.8(349).47-52).
3. Krymova M. O. (2019). Intehratsiia mihrantiv yak instrument funktsionuvannia rynku mihratsiïnykh posluh krain YeS. *Demohrafiia ta sotsialna ekonomika*, 2, pp. 63. DOI: <https://doi.org/10.31558/2307-2318.2019.2.6>.
4. Mihratsiina polityka Ukrainy shchodo inozemtsiv z urakhuvanniam perspektyvy povoiennoho vidnovlennia : analychne doslidzhennia. (2023). *BF "Pravo na zakhyst"*. Available at: https://r2p.org.ua/storage/documents/0a0603868eedd18b6e233f03ba508a998fe7fa3c_original.pdf [Accessed 20.10.2025].
5. Statystychna informatsiia shchodo derzhavnoi reiestratsii aktiv tsyvilnoho stanu. (2024). *Departament derzhavnoi reiestratsii*. Available at: https://minjust.gov.ua/actual-info/stat_info [Accessed 20.10.2025].
6. Strishenec N. (2023). Mizhnarodna dopomoga ukraïnskym bibliotekam u chas vijni: priklad Britanskoyi biblioteki. *Bibliotechnij visnik*, 2, pp. 114—120. Available at: <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0004690> [Accessed 20.10.2025].
7. Shemaieva H. V. (2019). Mizhkulturnyi dialoh u konteksti bibliotechnoi vzaiemodii. *Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadriv kultury i mystetstv*, 2, pp. 135—139. DOI: <https://doi.org/10.32461/2226-3209.2.2019.177331>.
8. Biblioteche in lingua. (n. d.). *Biblioteche Roma Multietnica*. Available at: <http://www.romamultietnica.it/servizio-interculturala-biblioteche-di-roma/biblioteche-in-lingua/> [Accessed 20.10.2025].
9. Chunying W. et al. (2020). Towards better information services: A framework for immigrant information needs and library services. *Library & Information Science Research*, 42 (1). DOI: <https://doi.org/10.1016/j.lisr.2019.101000>.
10. Daudin L. (2017). *Accueillir des publics migrants et immigrés. Interculturalité en bibliothèque*. Villeurbanne: Presses de l'enssib. DOI: <https://doi.org/10.4000/books.pressesenssib.7527>.
11. Gerasimidou D. (2022). International Guidelines for Library Services to Displaced Persons Refugees. Migrants. Immigrants. Asylum seekers. International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA) & GoetheInstitut.
12. Grossman S. et al. (2022). How Public Libraries Help Immigrants Adjust to Life in a New Country: A Review of the Literature. *Health Promot Pract*, 23 (5), pp. 804—816. DOI: <https://doi.org/10.1177/15248399211001064>.
13. Guidelines for Outreach to Immigrant Populations. (2020). *American Library Association Institutional Repository (ALAIR)*. Available at: <http://hdl.handle.net/11213/17357> [Accessed 20.10.2025].
14. Hoyer J. (2011). Reshaping to serve evolving communities: Addressing immigrant needs in the library. *Journal of Organisational Transformation & Social Change*, 8 (3), pp. 297—312. DOI: https://doi.org/10.1386/jots.8.3.297_1.
15. IFLA/UNESCO Multicultural Library Manifesto. The Multicultural Library — a gateway to a cultural diverse society in dialogue. (n. d.). *International Federation of Library Associations and Institutions*. Available at: <https://www.ifla.org/ifla-unesco-multicultural-library-manifesto/#:~:text=The%20multicultural%20library%20expects%20all,meet%20local%20or%20specific%20needs> [Accessed 20.10.2025].
16. Kulu H. et al. (2023). The war, refugees, and the future of Ukraine's population. *Population, Space and Place*, 29 (4). DOI: <https://doi.org/10.1002/psp.2656>.
17. Libraries, the best advocates for immigrant integration. (n. d.). *Catholic Legal Immigration Network, Inc. (CLINIC)*. Available at: <https://www.cliniclegal.org/stories/libraries-best-advocates-immigrant-integration> [Accessed 20.10.2025].
18. Library Settlement Partnerships. (n. d.). *CultureLink*. Available at: <https://www.culturelink.ca/library-settlement-partnerships/> [Accessed 20.10.2025].
19. Lim Y.-J. (2009). Public Library Services for Immigrants in the United States: Then and Now. *Journal of the Korean Society for Information Management*, 26 (2), pp. 7—25. DOI: <https://doi.org/10.3743/KOSIM.2009.26.2.007>.
20. Memorandum of Understanding Between The Institute of Museum and Library Services And The U.S. Department of Homeland Security U.S. (2021). *Citizenship and Immigration Services*. Available at: https://www.ims.gov/sites/default/files/2022-01/uscis_ims_mou_11182021.pdf [Accessed 20.10.2025].
21. Mortain L. (2016). L'accueil des migrants en bibliothèque: l'exemple de la bibliothèque Václav-Havel, à Paris *IFLA World Library and Information Congress*. Available at: <https://repository.ifla.org/rest/api/core/bitstreams/833bc522-bf18-44e4-910b-1970dec3a1f9/content> [Accessed 20.10.2025].
22. Multicultural bulk loans. (n. d.). *State Library of New South Wales*. Available at: <https://pls.sl.nsw.gov.au/statewide-services/multicultural-services-public-libraries/bulk-loans> [Accessed 20.10.2025].
23. Perché una Biblioteca Interculturale. (n. d.). *Cittadini del mondo*. Available at: <https://www.associazione Cittadini del mondo.it/cosa-facciamo/biblioteca-interculturale-cittadini-del-mondo/> [Accessed 20.10.2025].

Надійшла до редакції 3.11.2025

Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 21783-11683ПР від 31.12.2015.

Формат 60x84¹/₈. Ум. друк. арк. 6,05. Тираж 28 пр. Зам. 9.

Журнал надруковано на обладнанні Книжкової палати України

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1954 від 24.09.2004.

До уваги читачів: електронний варіант журналу "Вісник Книжкової палати" ISSN 2076-9555 (онлайн-версія) розміщено на сайті Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського в розділі "Наукова періодика України":

http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/VKP/index.html
